ANDRÉ GIDE

Fructele pământului
Noile fructe

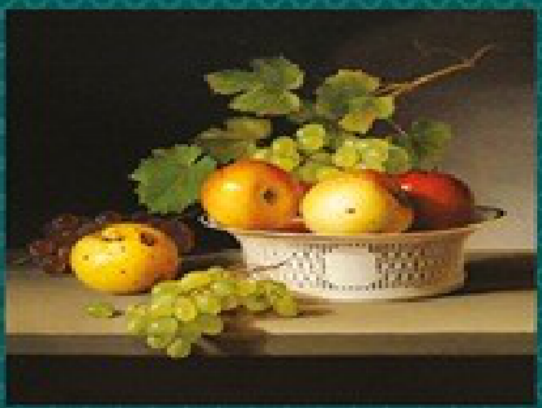

100 clasic

De peste 20 de ani, Editura RAO îți oferă cele mai importante opere ale literaturii universale clasice și ți-i aduce pe rafturile bibliotecii tale pe cei mai cunoscuți scriitori ai tuturor timpurilor. Romane celebre și volume de povestiri ale unor autori clasici precum Honoré de Balzac, Albert Camus, Jean Paul Sartre, Thomas Mann, Herman Hesse, Henry de Montherlant, Gabriel Garcia Marquez etc. sunt reunite astăzi într-o nouă clecție, RAO Clasic, creată special pentru tine și care surprinde prin originalitate, atenție și formulă grafică deosebită.

Traduceri consacrate le unor capodopere ale literaturii universale printre care *Citadela, Muntele vrăjit, Infernul, Marele Gatsby, Toamna patriarhului* îți sunt puse la dispoziție într-o colecție deosebită și atrăgătoare, facându-ți astel lectura mai plăcută!

Deschide acum aceste volume minunate și bucură-te de lectura lor!

ANDRÉ GIDE

Fructele pământului
Noile fructe

Traducere din limba franceză și note
MIOARA IZVERNA

ANDRÉ GIDE,
Les Nourritures Terrestres. Les Nouvelle Nourritures
Editions Gallimard, Paris, 1928

Ilustrația copertei
Natură moartă cu fructe în coș chinezesc, James Peale

RAO Distribuție, 2016

Prietenului meu, Maurice Quillot!

Iată fructele cu care ne-am hrănit pe Pământ.
Coranul, II, 23

FRUCTELE PĂMÂNTULUI

CARTEA ÎNTÂI

Leneşa mea fericire, îndelung amorţită.
Acum se trezeşte…
HAFIZ

I

Nu dori, Nathanael, să-l găsești pe Dumnezeu altundeva decât pretutindeni.

Fiecare creatură ni-l arată pe Dumnezeu, nici una nu ni-l revelează.

De îndată ce privirea ni se oprește asupra ei, fiecare creatură ne îndepărtează de Dumnezeu.

În timp ce alții publică sau lucrează, eu mi-am petrecut trei ani din viață făcând călătorii, pentru a uita tot ceea ce învățasem cu mintea. Această uitare a fost înceată şi grea. Dar ea mi-a fost mai folositoare decât toate învățăturile impuse de oameni şi a însemnat începutul unei educații.

Nu vei cunoaşte niciodată eforturile pe care a trebuit să le fac ca să mă intereseze viața; dar acum, când ea mă interesează, mă va interesa ca orice alt lucru — în chip pătimaş.

Îmi pedepseam cu plăcere carnea, simțind în pedeapsă o voluptate mai mare chiar decât în greşeală — într-atât mă îmbăta orgoliul de a nu-mi fi de ajuns păcatul.

A suprima în tine însuți ideea de *merit;* iată un mare obstacol pentru spirit.

Nesiguranța căilor pe care le-am putea alege mi-a tulburat toată viața. Ce ți-aş putea spune despre asta? Orice alegere este înfricoşătoare, când te gândeşti bine la ea: o libertate ce nu mai este călăuzită de datorie este înfricoşătoare. Este un drum pe care ți-l alegi într-un ținut cu totul necunoscut, în care fiecare îşi face propria descoperire şi, ia bine seama, nu o face decât pentru sine; aşa că, până şi cea mai nesigură urmă de paşi din cea mai necunoscută Africă este mai puțin îndoielnică… Suntem atraşi de dumbrăvile umbroase; de mirajul izvoarelor nesecate încă… Dar izvoarele vor apărea mai ales acolo unde dorințele noastre le vor face să curgă; căci acest ținut nu există decât în măsura în care îl făurim noi înşine când ne apropiem de el, iar peisajul din jur prinde formă treptat în fața noastră; nu vedem ce se desluşeşte

la orizont; și chiar ceea ce se găsește lângă noi nu-i decât o aparență vremelnică și schimbătoare.

Dar ce rost au comparațiile când e vorba despre lucruri atât de grave? Cu toții credem că trebuie să-l descoperim pe Dumnezeu. Dar, vai, așteptând să-l găsim, nu știm încotro să ne îndreptăm rugile. În cele din urmă, ne spunem că el, cel de negăsit, este pretutindeni, în orice loc, și îngenunchem la întâmplare.

Și tu, Nathanael, vei fi asemenea celui care, pentru a se călăuzi, va urma lumina pe care el însuși o va ține în mâna sa.

Oriunde te duci, nu-l întâlnești decât pe Dumnezeu. Dumnezeu, spunea Menalc, este tot ce se află în fața noastră.

Nathanael, vei privi totul în trecere și nu te vei opri niciunde. Să-ți spui că doar Dumnezeu nu este trecător.

Important să fie felul cum privești și nu ceea ce privești.

Tot ceea ce păstrezi în tine în chip de cunoștințe *distincte* va rămâne îndepărtat de tine în vecii vecilor. De ce pui atâta preț pe ele?

…Există un folos în dorințe, și un folos în împlinirea dorințelor — pentru că, prin împlinire, ele devin încă și mai mari. Căci, adevărat îți grăiesc, Nathanael, fiecare dorință m-a îmbogățit mai mult decât posesiunea, întotdeauna înșelătoare, a obiectului dorinței mele.

Pentru multe lucruri minunate, Nathanael, m-a mistuit iubirea. Splendoarea lor venea din faptul că ardeam fără încetare pentru ele. Nu oboseam niciodată. Orice fervoare însemna pentru mine o mistuire din dragoste, o mistuire minunată.

Eretic printre eretici, am fost atras întotdeauna de opiniile neobișnuite, de ocolișurile mari pe care pot apuca gândurile noastre, de lucrurile ce se abat de la regulă. Fiecare spirit mă interesa doar prin ceea ce îl făcea să se deosebească de celelalte. Am ajuns să izgonesc din mine simțământul de simpatie, nemaivăzând în el decât recunoașterea unei emoții comune.

Nu simpatia, Nathanael, ci iubirea.

Să făptuiești fără să *judeci* dacă fapta ta e bună sau rea. Să iubești fără să-ți pese dacă e bine sau rău.

Nathanael, te voi învăța ce este fervoarea.

O existență patetică, Nathanael, e mai bună decât una liniștită. Nu-mi doresc altă odihnă decât pe cea a somnului morții. Mă tem că supraviețuind, dorințele și pornirile pe care nu le voi fi împlinit în viață îmi vor tulbura somnul morții. *Sper că*, după ce voi fi spus tot ce aveam de spus pe acest pământ, voi muri mulțumit, *lipsit de orice speranță.*

Nu simpatia, Nathanael, ci iubirea. Înțelegi, cred, că nu sunt același

lucru. De teamă să nu pierd iubirea, am acceptat uneori tristețile, mâhnirile și durerile pe care altfel le-aș fi îndurat cu greu. Lasă în seama fiecăruia grija vieții sale.

(Astăzi nu pot scrie pentru că aud cum, în șură, se învârte o roată. Ieri am văzut-o; treiera rapița. Pleava zbura; semințele se rostogoleau pe pământ. Praful te sufoca. O femeie învârtea roata. Doi băieți frumoși cu picioarele goale strângeau semințele. Plâng pentru că nu mai am nimic de spus.

Știu că nu începi să scrii când nu mai ai nimic de spus. Și totuși am scris și voi mai scrie și alte lucruri despre același subiect.)

Nathanael, mi-ar plăcea să-ți fac în dar o bucurie pe care nu ți-a dăruit-o până acum nimeni. Nu știu cum să ți-o dăruiesc și totuși o am în mine. Aș vrea să-ți vorbesc într-un fel mai apropiat decât a făcut-o vreodată un altul. Aș vrea să vin lângă tine la acea oră din noapte când vei fi deschis și închis multe cărți, căutând în fiecare dintre ele mai mult decât îți putuse dezvălui; când ești încă în așteptare; când fervoarea ta, de nimic susținută, se va fi transformat în tristețe. Nu scriu decât pentru tine; nu îți scriu decât pentru aceste ore. Aș vrea să scriu o carte din care să ți se pară că lipsește orice gând și orice emoție personală, o carte în care să vezi doar proiecția propriei tale fervori. Aș vrea să mă apropii de tine *și să mă iubești.*

Melancolia nu este decât fervoare domolită.

Orice ființă este capabilă de goliciune; orice emoție, de plenitudine.

Emoțiile mele s-au deschis precum o religie, înțelege asta: orice senzație este o *prezență* infinită.

Nathanael, te voi învăța ce este fervoarea.

Faptele noastre sunt legate de noi precum lucirea de fosfor. E adevărat că ele ne mistuie, dar tot ele ne dau splendoarea.

Iar sufletul meu a avut un preț doar pentru că a ars mai puternic decât altele.

Câmpii întinse, scăldate în lumina albă a zorilor, v-am văzut; lacuri albastre, m-am scăldat în valurile voastre — fiecare mângâiere a aerului surâzător m-a făcut să zâmbesc, iată ce nu voi obosi niciodată să-ți spun, Nathanael. Te voi învăța ce este fervoarea.

Dacă aș fi știut lucruri mai frumoase, ți le-aș fi spus pe acelea — pe acelea și nu pe altele.

Tu nu m-ai învățat înțelepciunea, Menalc. Nu înțelepciunea, ci iubirea.

Am simțit pentru Menalc mai mult decât prietenie, Nathanael, și ceva

mai puțin decât dragoste. Îl iubeam și ca pe un frate.

Menalc este primejdios; ferește-te de el; e osândit de înțelepți; dar nu se face temut de copii. El îi învață să nu-și mai iubească doar familia și, treptat, să o părăsească; le îmbolnăvește inima, făcând-o să tânjească după acre fructe sălbatice și după iubiri ciudate. Ah! Menalc, aș fi vrut să alerg cu tine și pe alte drumuri. Dar tu urai slăbiciunea și pretindeai că mă înveți să te părăsesc.

În fiecare om există posibilități ciudate. Prezentul ar fi plin de toate posibilitățile viitoare, dacă trecutul nu ar proiecta asupra lui o întreagă istorie. Dar, vai! un unic trecut propune un unic viitor — îl proiectează în fața noastră, ca pe un punct infinit în spațiu.

Ești sigur că nu vei face niciodată decât ceea ce ești incapabil să înțelegi. A înțelege înseamnă a te simți în stare să faci. A ASUMA CÂT SE POATE MAI MULT DIN CEEA CE ESTE OMENESC, iată formula cea bună.

Felurite forme de viață, toate mi-ați părut frumoase. (Îți spun aici ceea ce-mi spunea Menalc.)

Nădăjduiesc din tot sufletul că am cunoscut toate pasiunile și toate viciile; oricum, le-am căutat, întreaga mea ființă s-a năpustit spre toate credințele; și, în unele seri, eram atât de nebun, încât aproape credeam în sufletul meu, simțind că dă să-mi iasă din trup, îmi mai spunea Menalc.

Și viața va fi stat în fața noastră ca acest pahar plin cu apă rece ca gheața, ca acest pahar cu apă pe care îl ține în mâini un om cuprins de febră, care vrea să bea, și care bea totul dintr-o înghițitură, deși știe bine că ar trebui să aștepte, dar nu poate să-și ia paharul minunat de la buze, într-atât de răcoritoare este apa din el și într-atât de tare îl mistuie arșița febrei.

II

Ah, cum am mai respirat aerul rece al nopții, ah, ferestre! Iar palidele raze curgeau din lună, în cețuri, asemenea unor izvoare — mi se părea că le sorb.

Ah, ferestre! De câte ori n-am venit să-mi răcoresc fruntea lipind-o de geam și de câte ori, alergând din patul prea fierbinte spre balcon ca să văd uriașul cer liniștit, dorințele mele n-au pierit precum ceața!

Febră a zilelor mele trecute, tu îmi vlăguiai trupul, mistuindu-l până la pieire; dar cum se mai istovește sufletul când nimic nu-l abate de la Dumnezeu!

Adorația mea neclintită era înfricoșătoare; mă simțeam cu totul descumpănit.

Poți căuta încă mult timp imposibila fericire a sufletelor, mi-a spus Menalc.

După ce au trecut primele zile de extazuri îndoielnice, dar înainte de a-l fi întâlnit pe Menalc —, am trăit o perioadă neliniștită de așteptare, de parcă aș fi străbătut o mlaștină. Mă prăbușeam în deznădejdile somnului, de care nu mă vindecam dormind. După ce luam prânzul, mă culcam; dormeam, dar mă trezeam încă și mai sleit de puteri, cu mintea amorțită ca pentru o metamorfoză.

Obscure operații ale ființei; travaliu latent, geneze ale necunoscutului, nașteri laborioase; somnolențe, așteptări; dormeam precum crisalidele și nimfele; lăsam să se formeze în mine noua ființă ce urma să devin și care nu-mi mai semăna. Orice lumină ajungea la mine ca prin straturi de ape verzui, printre frunze și ramuri; percepții confuze, indolente, asemănătoare cu cele din timpul beției sau al leșinului. — Ah! mă rugam eu, de-ar veni odată criza acută, boala, durerea cea vie! și creierul meu era asemenea cerurilor furtunoase încărcate de nori grei, când de abia poți să respiri și când totul așteaptă să vină trăsnetul ca să sfâșie burdufurile ca funinginea, apoase și ascunzând azurul.

Așteptări, oare cât veți mai dura? Și, după ce vă veți sfârși, ne va mai rămâne oare din ce să trăim? — Așteptări! Așteptând ce? strigam eu. Ce lucru care nu se naște din noi înșine s-ar putea întâmpla? Și ce lucru pe care nu-l cunoaștem încă s-ar putea naște din noi?

Nașterea lui Abel, logodna mea, moartea lui Eric, răsturnarea întregii mele vieți, departe de a pune capăt acestei apatii, au părut a o adânci și mai mult, căci această toropeală părea să vină din însăși complexitatea gândurilor și a voințelor mele nedecise. Aș fi vrut să dorm la nesfârșit în umezeala pământului, asemenea unei plante. Uneori îmi spuneam că voluptatea îmi va birui suferința și căutam în istovirea cărnii o eliberare a spiritului. Apoi dormeam din nou, ore întregi, asemenea copiilor toropiți de căldură pe care îi culci în miezul zilei într-o casă ce forfotește de viață.

Apoi mă trezeam ca și cum aș fi venit de foarte departe, în sudori, cu inima bătând puternic, cu capul greu de somn. Lumina care pătrundea pe jos, prin obloanele trase, și care reflecta pe tavanul alb sclipirile verzi ale peluzei, această lumină a serii era singurul lucru ce mă fermeca; era asemenea lucirii ce se strecoară blândă și fermecătoare, printre frunze și ape, și pe care o vezi cum tremură pe pragul peșterilor, după ce ai simțit îndelung cum întunericul lor te învăluie.

Zgomotele casei ajungeau până la mine în chip nedeslușit. Treptat, renășteam la viață. Mă spălam cu apă călduță și mă duceam, plictisit, spre câmp, până la banca din grădină, unde așteptam, fără să fac nimic, să vină seara. Întotdeauna eram prea obosit ca să vorbesc, să ascult, să scriu. Citeam:

…Vede în fața sa

Drumurile pustii,
Păsările de mare cum se scaldă,
Întinzându-şi aripile…
Trebuie să trăiesc aici…
…Sunt silit să trăiesc
Sub frunzişul pădurii
Sub stejar, în această hrubă subterană.
Rece este această casă de pământ;
Sunt sătul de ea.
Întunecate sunt văile
Şi înalte colinele,
Trist loc împrejmuit cu crengi,
Acoperit de mărăcini —
Lipsit de bucurie.[1]

Uneori întrezăream sentimentul plenitudinii vieţii, posibile, dar încă nedobândite; apoi revenea din ce în ce mai obsedantă. Ah, de s-ar deschide odaia o fereastra şi de-ar da năvală lumina în mijlocul acestor nesfârşite oprelişti! strigam eu.

Părea ca întreaga mea fiinţă simte un fel de imensă nevoie de a se scufunda în ceva nou. Aşteptam o a doua pubertate. Ah! De-aş putea să dau ochilor mei o vedere nouă, să-i spăl de murdăria cărţilor, să-i fac să semene mai mult cu albastrul cerului spre care privesc — cer pe deplin înseninat astăzi de ploile căzute de curând…

M-am îmbolnăvit; am călătorit, l-am întâlnit pe Menalc şi convalescenţa mea minunată a fost o palingeneză. Am renăscut ca o fiinţă nouă, sub un cer nou şi în mijlocul unor lucruri cu totul reînnoite.

III

Nathanael, îţi voi vorbi despre aşteptări. Am văzut cum aştepta câmpia în timpul verii; cum aştepta un strop de ploaie. Praful de pe drumuri devenise prea uşor şi fiecare adiere îl ridica în aer… Nu mai era nici măcar o dorinţă; era un fel de teamă. Pământul crăpase de uscăciune ca pentru a putea primi mai multă apă. Mireasma florilor din landă devenea aproape de nesuportat. Sub razele soarelui, totul părea încremenit în aşteptare. În fiecare după-amiază, ne duceam să ne odihnim sub terasă, mai la adăpost de neobişnuita strălucire a zilei. Era vremea când coniferele încărcate de polen îşi mişcă uşor ramurile pentru a-şi răspândi cât mai departe pulberea zămislitoare de viaţă. Cerul se acoperise de nori aducători de furtună şi întreaga natură aştepta. Clipa era de o solemnitate apăsătoare, căci toate păsările tăcuseră. Din pământ se înălţă deodată o boare fierbinte şi totul căzu într-un fel de sfârşeală; polenul coniferelor se ridică de pe ramuri asemenea unui fum de aur. — Apoi începu

ploaia.

Am văzut cum cerul fremăta în așteptarea zorilor. Stelele păleau una după alta. Câmpiile erau inundate de rouă; aerul te învăluia cu mângâieri glaciale. Un timp, mi se păruse că viața nedesluşită ar vrea să-şi mai prelungească somnul, iar mintea mea, obosită încă, fu cuprinsă de toropeală. Am urcat până la marginea pădurii; m-am așezat; animalele se întorceau la muncile şi la bucuriile lor, cu certitudinea că se va face ziuă, iar misterul vieții fremătă din nou prin fiecare crestătură a frunzelor. — Apoi se făcu ziuă.

Am mai văzut şi alte zori de zi. — Am văzut cum totul așteaptă căderea nopții…

Nathanael, fiecare așteptare să nu însemne pentru tine nici măcar o dorință, ci doar o stare prielnică pentru a putea primi. Așteaptă tot ceea ce vine spre tine; dar să nu dorești nimic altceva decât ceea ce vine spre tine. Să nu dorești decât ceea ce ai. Înțelege că, în fiecare clipă a zilei, îl poți avea pe Dumnezeu în întregul lui. Dorința să-ți fie iubire şi împlinirea ei să fie plină de iubire. Căci ce e dorința lipsită de împlinire?

Nathanael, tu îl ai pe Dumnezeu, dar nu ți-ai dat seama! A-L avea pe Dumnezeu înseamnă a-L vedea; dar noi nu Îl privim. Balaam, nu L-ai văzut la cotitura niciunui drumeag pe Dumnezeu, în fața căruia ți se oprea sufletul? Pentru că tu ți-L închipuiai altfel.

Nathanael, doar pe Dumnezeu nu-L putem aștepta. A-L aștepta pe Dumnezeu, Nathanael, înseamnă a nu înțelege că Îl ai dintotdeauna. Nu-L despărți pe Dumnezeu de fericire şi găsește-ți întreaga ta fericire în clipă.

Am purtat în mine tot ce aveam de preț, așa cum femeile din palidul Orient îşi poartă pe ele întreaga lor avere. În fiecare clipă a vieții mele am putut simți în mine întreaga-mi avere. Ea nu era alcătuită din multe lucruri mereu adăugate, ci din unica mea adorație. Mi-am ținut întotdeauna întreaga avere în deplină stăpânire.

Privește seara ca şi cum ziua ar trebui să moară în ea; iar dimineața ca şi cum toate s-ar naște din ea.

Vederea să-ți fie în fiecare clipă nouă.

Înțeleptul este cel care se miră de toate.

Întreaga oboseală a minții îți revine, o, Nathanael, din diversitatea bunurilor tale. Nu ştii nici măcar pe care *dintre ele* îl preferi şi nu înțelegi că singurul bun este viața. Până şi cea mai scurtă clipă de viață e mai puternică decât moartea şi o neagă. Moartea nu face decât să îngăduie existența altor vieți, pentru ca totul să se reînnoiască fără încetare şi pentru ca nicio formă de viață să nu posede acest dar decât atâta timp cât îi este necesar pentru a se

exprima pe sine. Fericită este clipa în care cuvântul tău se face auzit. În tot restul timpului, ascultă; dar când vorbești, nu mai asculta.

Nathanael, trebuie să arzi în tine toate cărțile.

CÂNTEC PENTRU A ADORA CEEA CE AM ARS

Sunt cărți pe care le citești în bancă
Pe un pupitru de școlar.

Sunt cărți pe care le citești mergând
(Și pentru că au forma potrivită);
Unele-s pentru pădure, altele-s pentru câmpie
Et nobiscum rusticantur, *cum spune Cicero.*
Pe unele le-am citit în diligență;
Pe altele, culcat în podul cu fân.
Unele vor să te convingă că ai un suflet;
Altele să te cufunde în deznădejde.
Unele dovedesc existența lui Dumnezeu;
Altele nu pot ajunge până la El.
Unele n-ar putea fi admise
Decât în biblioteci particulare.
Altele s-au bucurat de elogiile
Multor critici autorizați.

În unele nu-i vorba decât de apicultură
Și destui le găsesc cam speciale.
Altele spun atâtea despre natură,
încât nu-ți mai vine să te osteneşti plimbându-te.

Unele-s disprețuite de înțelepți,
Dar mult le sunt pe plac copiilor.
Sunt și așa-numitele antologii
Unde găsești tot ce s-a spus mai bine
Despre orice.
Unele vor să le facă să iubești viața;
Autorul altora s-a sinucis.
Unele seamănă ura
Și culeg ce-au semănat.
Unele, atunci când le citești, par a străluci,
Extatice, de-o umilință-ncântătoare.
Pe unele le îndrăgești cum ai iubi un frate
Cu suflet mai curat decât al tău.
Iar unele-s cu scris bizar
Și nu înțelegi, chiar dacă, mult le-ai mai studiat.

Nathanael, când oare vom arde toate cărțile?
Unele nu fac doi bani;
Iar altele-s prețuite.

Unele vorbesc de regi și de regine,
Iar altele, de oamenii sărmani.

În unele cuvintele-s mai dulci
Ca foșnetul de frunze la amiază.
Pe una a mâncat-o Ioan din Patmos,
Precum un șoarec; dar mie îmi place zmeura,
Și mațele de amăreală i-a umplut.
Și-apoi avu vedenii cu nemiluita.

Nathanael, când oare vom arde toate cărțile?

Nu-mi este de ajuns *să citesc* că nisipurile plajelor sunt moi; vreau ca picioarele mele goale să le simtă… Orice cunoaștere ce n-a fost precedată de o senzație îmi este nefolositoare.

N-am văzut niciodată în lumea aceasta vreun lucru cu adevărat frumos, fără să doresc, pe dată, ca întreaga mea dragoste să-l atingă. Îndrăgostită frumusețe a pământului, cât de minunat înflorește suprafața ta! O, peisaj în care mi s-a împlântat dorința! Ținut deschis în care-mi rătăcește căutarea; alee de papirușI ce sfârșește în apă; trestii aplecate peste râu; deschideri de poieni; câmpie zărită printre ramurile copacilor, nesfârșită făgăduință. M-am plimbat prin coridoarele dintre stânci sau plante. Am văzut desfășurându-se primăveri.

VOLUBILITATEA FENOMENELOR

Din acea zi, fiecare clipă din viață a căpătat pentru mine savoarea noutății unui dar inefabil. Am trăit într-o uimire pasionată, aproape continuă. Ajungeam foarte repede la beție și-mi plăcea să merg cuprins de un fel de amețeală.

Am vrut să sărut toate râsetele de pe buze; am vrut să sorb sângele din obraji și lacrimile din ochi; am vrut să mușc din carnea tuturor fructelor de pe crengile ce s-au aplecat spre mine. În fiecare han mă întâmpina o foame; în fața fiecărui izvor mă aștepta o sete — o sete, în fața fiecăruia, de fiecare dată alta; — și aș fi vrut să am mereu alte cuvinte ca să-mi spun dorințele

de a merge, acolo unde se deschidea un drum;
de a mă odihni, acolo unde mă chema umbra;
de a înota, atunci când mă aflam pe malul apelor adânci;
de a iubi sau de a dormi, atunci când mă aflam pe marginea unui pat.

Am pus mâna, cu îndrăzneală, pe toate lucrurile și am crezut că am drepturi asupra fiecărui obiect al dorințelor mele. (Și, de altfel, Nathanael, noi nu dorim atât să posedăm, cât să iubim.) Fie ca, în fața ochilor mei, toate lucrurile să scânteieze; ca orice frumusețe să se învește și să strălucească în iubirea mea.

CARTEA A DOUA

Fructele pământului.
Cred în voi, fructe ale pământului!
Foamea mea nu va sfârşi
Decât atunci când va fi potolită;
Moralele nu-s bune la nimic,
Iar din privaţiuni nu mi-am hrănit decât sufletul.
Bucurii! Vă caut pretutindeni.
Frumoase sunteţi ca dimineţile de vară.

Izvoare, mai delicate seara şi fermecătoare la amiază; ape reci ca gheaţa din zorile de ziuă; adieri de vânt la margine de valuri; golfuri pline de catarge; aer cald pe maluri cadenţate…

O, dacă mai există încă drumuri spre câmpie, zăpuşelile de la amiază; câmpurile care-ţi potolesc setea, iar noaptea aşternutul căpiţelor de fân;

dacă mai există încă drumuri spre Orient; dâre de corăbii pe mările îndrăgite; grădini la Mosul; dansuri la Tugurt; cântece păstoreşti în Helvetia;

dacă mai există încă drumuri spre Nord; târguri la Nijni; sănii ce ridică în urma lor zăpada; lacuri îngheţate; Nathanael, sunt sigur că dorinţele noastre nu vor obosi niciodată.

În porturile noastre au sosit vapoarele ce ne aduc fructele coapte de pe plaje necunoscute.

Descărcaţi-le mai repede pentru ca, în sfârşit, să putem gusta din ele.

Fructe ale pământului!
Cred în voi, fructe ale pământului!
Bucurii, vă caut pretutindeni;
Sunteţi frumoase precum râsul verii.
Ştiu bine că toate dorinţele mele
Îşi au răspunsul.
Şi că fiecare foame a mea aşteaptă să fie domolită.
Fructe ale pământului!
Cred în voi, fructe ale pământului!
Vă caut pretutindeni,
Împliniri ale tuturor dorinţelor mele.

Cel mai frumos lucru pe care l-am simţit vreodată,

Nathanael, e foamea mea.

Ea a fost întotdeauna credincioasă

Față de tot ce o aștepta.

Oare cu vin se-mbată privighetoarea?

Și vulturul, cu lapte? Sau sturzii cu zeamă de ienupăr?

Vulturul se-mbată cu zborul său. Privighetoarea se-mbată cu nopțile de vară. Câmpia tremură de căldură. Nathanael, fă ca orice emoție să fie pentru tine ca o beție. Dacă ceea ce mănânci nu te-mbată, înseamnă că nu-ți era destul de foame.

Fiecare acțiune perfectă este însoțită de voluptate. Asta îți spune că trebuia să o faci. Nu-mi plac oamenii care se laudă că au făcut ceva cu greu. Căci dacă le-a fost greu să facă un lucru, ar fi fost mai bine să se apuce de altceva. Bucuria pe care o simți când faci ceva este semnul că acea muncă ți se potrivește și sinceritatea plăcerii mele este pentru mine cea mai importantă călăuză.

Știu câtă voluptate poate să-mi dorească trupul în fiecare zi și câtă voluptate poate îndura mintea mea. Și apoi va începe somnul. Dincolo de asta, pământul și cerul nu mai înseamnă nimic pentru mine.

Există boli ciudate

Ce constau în a dori ceea ce nu ai.

— Și noi, spuseră ei, și noi am cunoscut jalnicul plictis al sufletului! David, pe vremea când te aflai în peștera de la Adullam, suspinai după apa cisternelor. Spuneai: „Oh, oare cine îmi va aduce apa rece care țâșnește la temelia zidurilor Betleemului. Când eram copil, îmi potoleam setea cu ea; dar acum apa aceasta, după care fierbințeala din mine tânjește, este captivă.”

Nathanael, niciodată să nu mai dorești să guști din apele trecutului.

Nathanael, nu căuta niciodată să-ți regăsești trecutul în viitor. Ia din fiecare clipă noutatea ei, care nu seamănă cu nimic din ceea ce ai trăit până atunci, și nu-ți pregăti bucuriile; află că în locul bucuriei pregătite te va surprinde o *altă* bucurie.

Ceea ce n-ai înțeles este că fericirea vine la întâmplare și că ea îți poate apărea în fiecare clipă întocmai ca un cerșetor ce-ți iese în cale. Vai ție, dacă spui că fericirea ta a murit pentru că nu ți-o visaseși astfel și dacă nu o admiți decât când se potrivește cu principiile și cu dorințele tale.

Visul de mâine este o bucurie, dar bucuria de mâine este o altfel de bucurie și, din fericire, niciun lucru nu seamănă cu visul pe care ți-l făcusei despre el; căci fiecare lucru este *altceva.*

Nu-mi place să-mi spui: vino, ți-am pregătit o bucurie; nu-mi plac decât bucuriile care vin la întâmplare și cele pe care chemarea vocii mele le face să țâșnească din stâncă; ele vor curge pentru noi, proaspete și puternice, întocmai

ca vinurile noi din teascuri.

Nu-mi place ca bucuria mea să fie plină de podoabe şi nici ca Sulamita să fi trecut prin cămări; ca s-o sărut nu mi-am şters de pe buze petele lăsate de zeama strugurilor; după săruturi, am băut vin dulce fără să-mi fi răcorit gura; şi am mâncat mierea cu fagure cu tot.

Nathanael, nu-ţi pregăti nici una dintre bucuriile tale.

Când nu poţi spune: *cu atât mai bine,* spune: *cu atât mai rău.* În aceste cuvinte există mari făgăduinţe de fericire.

Unii oameni privesc clipele de fericire ca fiind date de Dumnezeu — iar pe celelalte ca fiind date de Cine altul…?

Nathanael, să nu-L desparţi pe Dumnezeu de fericirea ta.

— Nu-i pot fi recunoscător lui „Dumnezeu" pentru că m-a creat, după cum n-aş putea să-l port pică pentru că nu exist, dacă nu aş exista.

Nathanael, nu trebuie să vorbim despre Dumnezeu decât în chip firesc.

Vreau ca, odată ce am admis existenţa, cea a pământului, a omului şi a mea să mi se pară fireşti, dar mi se tulbură mintea şi sunt uluit de faptul că-mi dau seama de asta.

Am cântat şi cu cântări şi am scris

CÂNTECUL FRUMOASELOR DOVEZI ALE EXISTENŢEI LUI DUMNEZEU

Nathanael, te voi învăţa că mişcările poetice cele mai frumoase sunt acelea legate de cele o mie şi una de dovezi ale existenţei lui Dumnezeu. Cred că înţelegi că nu-i vorba să le înşir aici şi mai ales că nu-i vorba de o simplă înşiruire; — şi apoi, unele dintre ele ne dovedesc numai existenţa Sa — or, noi avem nevoie şi de dovada veşniciei Sale.

Da, ştiu prea bine că există argumentul sfântului Anselm.
Şi poveştile despre perfectele Insule Preafericite.
Dar, vai! vai, Nathanael! Nu toată lumea poate să trăiască acolo.
Ştiu şi că există asentimentul majorităţii oamenilor,
Dar tu crezi în micul număr al celor aleşi.

Există şi proba ce spune că doi şi cu doi fac patru,
Dar, Nathanael, nu toată lumea ştie să socotească.

Mai este şi proba primului impuls,
Dar a existat ceva şi înainte de asta.
Nathanael, ce păcat că n-am fost şi noi acolo.
Am fi văzut cum au fost creaţi bărbatul şi femeia.
I-am fi văzut mirându-se că nu s-au născut copii;
Am fi văzut cum cedrii Elbrusului sunt obosiţi că s-au născut seculari

Și pe munți brăzdați de ape.

Nathanael, să fi fost acolo pentru a vedea zorile! Ce lene ne-a făcut să nu fim încă treziți la viață? Oare pentru că nu ceruseşi încă să trăiești? Eu unul sunt sigur că cerusem să fiu trezit la viață… Dar la acea vreme spiritul lui Dumnezeu abia se trezea, după ce dormise în afara timpului, pe ape. Nathanael, dacă aș fi fost acolo, i-aș fi cerul să facă totul și mai…; să nu-mi răspunzi că atunci nu s-ar fi putut zări nimic.[2]

Există proba cauzelor finale,
Dar nu toți oamenii consideră că scopul justifică mijloacele.

Unii oameni dovedesc existența lui Dumnezeu prin dragostea față de El. Nathanael, iată de ce am numit Dumnezeu tot ceea ce iubesc și de ce am vrut să iubesc toate lucrurile. Nu te teme că te voi enumera printre ele; oricum, nu aș începe cu tine; alte lucruri mi-au plăcut mai mult decât oamenii și nu pe ei i-am iubit cel mai mult pe pământul acesta. Nathanael, să nu te înșeli în privința asta: nu bunătatea este lucrul cel mai puternic din mine și, cred eu, nici cel mai bun; ceea ce prețuiesc eu cel mai mult la oameni nu-i bunătatea. Nathanael, între ei și Dumnezeu, alege-L pe Dumnezeul tău. Și eu am știut să-l laud pe Dumnezeu și să-I înalț osanale; cred chiar că uneori am cam exagerat.

— Îți place atât de mult să construiești sisteme? mă întrebă el.

— Nimic nu-mi place mai mult decât să construiesc o etică, i-am răspuns eu; asta îmi mulțumește spiritul. Nu există bucurie pe care să o gust și să nu vreau să o leg de ea.

— Asta o face să fie mai mare?

— Nu, i-am răspuns eu, dar o face să-mi apară îndreptățită.

Adeseori mi-a plăcut ca o doctrină și chiar ca un sistem de gânduri ordonate să-mi justifice mie însumi faptele săvârșite; dar uneori nu l-am mai putut considera decât ca un adăpost al senzualității mele.

Nathanael, fiecare lucru vine la timpul său; fiecare lucru se naște dintr-o necesitate și nu este, am putea spune, decât o necesitate exteriorizată.

Aveam nevoie de un plămân, mi-a spus copacul: atunci, ca să pot respira, seva mea a devenit frunză. Apoi, după ce am respirat, mi-a căzut frunza și n-am murit din pricina asta. Fructul meu conține în el toate gândurile mele despre viață.

Nathanael, nu-ți fie teamă că abuzez de această formă de apologie, căci nici mie nu-mi place prea mult. Nu vreau să te învăț altă înțelepciune decât cea pe care mi-o dă viața. Căci e foarte greu să gândești. Când eram tânăr, mă

străduiam să urmăresc până departe consecinţele faptelor mele şi nu eram sigur că nu mai păcătuiesc decât dacă nu mai acţionam în niciun fel.

Apoi am scris: Mi-a salvat trupul doar otrăvindu-mi iremediabil sufletul. Apoi n-am mai înţeles nimic din ceea ce voisem să spun prin asta.

Nathanael, eu nu mai cred în păcat.

Cred că înţelegi că dreptul la puţină gândire se cumpără cu multă bucurie. Doar omul care gândeşte şi se consideră fericit va putea fi socotit cu adevărat puternic.

Nathanael, nefericirea omului vine din făptul că, întotdeauna, fiecare dintre noi priveşte şi îşi subordonează sieşi tot ceea ce vede.

Fiecare lucru este important în sine, pentru el însuşi, şi nu pentru că este important pentru noi. În ochiul tău să se afle lucrul privit aşa cum este el.

Nathanael, nu mai pot începe niciun vers fără ca numele tău minunat să nu-mi vină în minte din nou.

Nathanael, aş vrea să te fac să renaşti.

Nathanael, înţelegi bine patetismul vorbelor mele? Aş vrea să mă apropii de tine şi mai mult încă.

Şi după cum Elizeu ca să-l readucă la viaţă s-a întins peste fiul Sulamitei, cu „gura pe gura lui, cu ochii pe ochii lui, cu mâinile pe mâinile lui”, tot astfel aş dori ca inima mea puternică şi strălucitoare să-ţi învie sufletul aflat încă în întuneric; aş dori să mă întind peste tine cu întreaga mea fiinţă, cu gura pe gura ta, cu fruntea pe fruntea ta; aş vrea să-ţi iau mâinile reci în mâinile mele fierbinţi şi sufletul meu să palpite de viaţă… („Şi trupul copilului se încălzi din nou”, scrie la carte…), pentru ca voluptatea să se trezească la viaţă — *şi apoi să mă părăseşti* — pentru o viaţă trepidantă şi dezordonată.

Nathanael, îţi dau toată căldura sufletului meu — ia-o!

Nathanael, vreau să te învăţ ce este fervoarea.

Căci, Nathanael, să nu rămâi lângă ceea ce îţi seamănă; *să nu rămâi* niciodată, Nathanael! De îndată ce a început ceva să-ţi semene sau de îndată ce ai început să semeni cu ceva, acel lucru nu-ţi mai aduce nimic bun. Trebuie să-l părăseşti. Nimic nu-i mai primejdios pentru tine decât propria *ta* familie, decât propria *ta* cameră, decât propriul *tău* trecut. Nu lua de la fiecare lucru decât învăţătura pe care ţi-o poate da; voluptatea care-ţi vine din el să-l secătuiască.

Nathanael, îţi voi vorbi despre *clipe.* Ai înţeles câtă putere are *prezenţa* lor? Faptul că nu te-ai gândit destul şi mereu la moarte a făcut să nu cunoşti îndeajuns preţul fiecărei clipe din viaţa ta. Şi nu înţelegi că fiecare clipă din viaţă nu ar avea această minunată strălucire dacă nu s-ar proiecta pe fundalul foarte întunecat al morţii?

Nu aș mai încerca să fac niciun lucru dacă mi s-ar spune și dacă mi s-ar dovedi că am tot timpul înaintea mea ca să-l fac. Având timp să fac toate lucrurile, aș începe prin a mă odihni pentru oboseala de a fi vrut să încerc ceva. Dacă n-aș ști că această formă de viață va sfârși și că, după ce o voi fi trăit, mă voi odihni căzând într-un somn mai adânc și mai aducător de uitare decât cel pe care-l aștept în fiecare noapte, aș trăi mereu doar la întâmplare…

Și mi-am făcut astfel obiceiul de *a separa* fiecare clipă din viață, ca o totalitate de bucurie și pentru a concentra dintr-odată în ea o întreagă fericire; așa că nu mă mai recunoșteam nici în cea mai recentă amintire.

Nathanael, e o mare plăcere chiar și numai în a afirma:

Fructul palmierului se numește curmală și este delicios.

Vinul de palmier se numește *lagmy,* este seva de palmier fermentată; arabii se îmbată cu ea, dar mie nu-mi place prea mult. În frumoasele grădini din Uardi, păstorul cabil mi-a oferit o cupă de lagmy.

Azi-dimineață, plimbându-mă pe o alee de la Izvoare, am găsit o ciupercă ciudată.

Înfășurată într-o teacă albă, arăta ca un fruct de magnolie, roșu-portocaliu, având pe el niște desene regulate, de culoare cenușie, parcă făcute de praful sporilor ieșiți dinăuntru. Am desfăcut-o; era plină cu o materie vâscoasă care forma în centru un fel de miez gelatinos, străveziu; emana un miros grețos.

În jurul ei, alte ciuperci mai deschise arătau ca bureții întinși pe trunchiurile copacilor bătrâni.

(Scriam asta înainte de a pleca la Tunis; îți copiez aici acest pasaj ca să-ți arăt câtă importanță căpăta pentru mine fiecare lucru, de îndată ce îl priveam.)

Honfleur (pe stradă)

Și uneori mi se părea că oamenii din jurul meu nu se agitau decât pentru a spori în mine simțământul vieții personale.

Ieri eram aici; azi sunt acolo;
Doamne! cât de puțin îmi pasă de toți cei
Care spun, spun și iar spun:
Ieri eram aici; azi sunt dincolo…

Am cunoscut zile în care era de ajuns să repet că doi și cu doi fac patru pentru a mă simți cuprins de *un fel* de beatitudine — și chiar și numai vederea pumnului *meu* pe masă…

după cum au existat și altele în care toate acestea îmi erau indiferente.

CARTEA A TREIA

Villa Borghese

În acest bazin… (penumbră)… fiecare picătură, fiecare rază, fiecare ființă ar muri cu voluptate. Voluptate! Aș vrea să repet acest cuvânt la nesfârșit; aș dori ca el să fie sinonim cu acela de *a-ți fi bine* și chiar, pur și simplu, cu acela de *a fi.*

Nu izbutim să înțelegem că Dumnezeu nu a creat lumea numai în acest scop decât spunându-ne… etc.

Există un loc răcoros minunat, unde farmecul somnului este atât de mare, încât ți se pare că până atunci ți-a fost necunoscut.

Și acolo, fructele delicioase ale pământului așteptau să ni se facă foame de ele.

Adriatica (ora 3 dimineața)

Cântecul marinarilor de la parâme mă supără.

Oh! pământ atât de bătrân și, totodată, atât de tânăr, dacă ai cunoaște gustul amar și, totodată, dulce, gustul minunat pe care îl are atât de scurta viață a omului!

Dacă ai ști, eternă idee a aparenței, cât de mare valoare dă clipei apropiata așteptare a morții!

O, primăvară! fragilele flori ale plantelor ce nu trăiesc decât un an sunt mai grăbite să înflorească. Omul nu are în viața lui decât o primăvară și amintirea unei bucurii nu înseamnă o nouă apropiere de fericire.

Colina Fiesole

Frumoasă Florența, oraș plin de gravitate, de lux și de flori; mai cu seamă de seriozitate; sămânță de mirt și cunună de „laur zvelt”.

Colina Vincigliata. Acolo am văzut pentru prima oară cum pier norii, desfăcându-se și dispărând în azur; m-am mirat mult, căci nu crezusem că ei s-ar putea resorbi astfel în cer, socotind că nu pot decât să se îngroașe și să dăinuiască până la căderea ploii. Dar nu-i așa; i-am văzut cum dispar unul câte unul; în urma lor rămânea doar azurul. Era o moarte minunată; o pieire în înaltul cerului.

Roma, Monte Pincio

Bucuria pe care am simțit-o în acea zi semăna cu iubirea - dar nu era iubire - sau, cel puțin, nu era iubirea despre care vorbesc și pe care o caută oamenii. Și nu era nici sentimentul pe care ți-l dă frumusețea. El nu venea de la o femeie; și nu venea nici din gândurile mele. Mă vei înțelege dacă îți voi spune că nu era decât simpla exaltare pricinuită de LUMINĂ?

Mă aflam în această grădină; nu vedeam soarele; dar aerul strălucea cuprins de o lumină difuză, ca și cum azurul cerului ar fi devenit lichid și ar fi început să curgă în ploaie. Da, erau cu adevărat valuri de lumină, puhoaie de lumină; pe mușchi lumina arunca scântei ce semănau cu picăturile ele ploaie. Părea că pe aleea cea mare curgea lumină și că valurile de spumă aurie rămâneau pe vârful ramurilor, printre șiroaiele de raze.

Napoli; prăvălioara frizerului așezată cu fața spre mare și soare. Cheiuri înfierbântate de soare; storuri pe care le ridici ca să poți intra. Te lași în voia lucrurilor. Oare va ține mult? Liniște. Picături de sudoare pe tâmple. Frisonul pricinuit de spuma de săpun de pe obraji. Și frizerul care, făcându-și ultimele retușuri, continuă să mă radă cu un brici mai fin decât cel de dinainte și ajutându-se, de data asta, cu un mic burete îmbibat în apă călduță ce înmoaie pielea. După asta, cu un lichid plăcut și parfumat, îmi înlătură senzația de arsură pe care mi-o lăsase briciul. Apoi, cu o pomadă îmi calmează și mai mult pielea. Și, ca să nu mă mișc încă din loc, îl pun să mă tundă.

Amalfi (noaptea)

Există așteptări nocturne
ale unei iubiri necunoscute încă.

O cămăruță deasupra mării; m-a trezit prea-puternica lumină a lunii, a lunii de deasupra mării.

Când m-am apropiat de fereastră, am crezut că veniseră zorile și că voi vedea răsăritul soarelui… Dar nu era așa… Era LUNA, plină și desăvârșită, blândă, blândă, blândă, ca pentru a o primi pe Elena în *Cel de-al doilea Faust.* Mare pustie. Sat mort, un câine urlă în noapte… Zdrențe la ferestre. Nu-i loc pentru om. E greu de înțeles cum se va trezi totul la viață. Jalnicul urlet al câinelui. Nu se va mai face ziuă. Neputința de a dormi. Oare ce vei face… (asta sau altceva):

vei ieși în grădina pustie?

vei coborî pe plajă ca să te scalzi?

te vei duce să culegi portocale care sub lumina lunii par cenușii?

vei domoli jalea câinelui cu o mângâiere?

(De-atâtea ori am simțit că natura cere de la mine un gest și n-am știut ce anume să fac.)

Să aștept somnul ce nu va veni…

Un copil m-a urmat în această grădină înconjurată de ziduri, agățându-se de creanga ce atingea scara. Scara ducea la niște terase ce se aflau de-a lungul grădinii; părea că nu se poate intra în ea.

O, chip micuț pe care l-am mângâiat sub frunziș! Niciodată nu va exista atâta umbră, încât să-și poată acoperi strălucirea, iar umbra buclelor pe carnea ta pare mereu tot mai întunecată.

Voi coborî în grădină, agățându-mă de liane și de crengi, și voi plânge de iubire sub boschetele mai pline de cântec decât o colivie — până când se va lăsa seara și va veni noaptea care va polei cu aur și apoi va adânci tainica apă a fântânilor.

Și trupurile delicate unite sub ramuri.
I-am atins ușor cu degetul pielea sidefie.
Îi vedeam picioarele fine
Așezate fără zgomot pe nisip.

Siracusa

Barca aceea cu fund plat; cer jos care cobora, uneori, până la noi într-o ploaie călduță; mirosul de mâl al plantelor de apă, foșnetul tulpinilor.

Adâncimea apei ascunde îmbelșugatul șuvoi ce țâșnește din izvorul albastru, Niciun zgomot; în această câmpie solitară, în acest bazin natural, pare că apa a izvorât dintre papirusuri.

Tunis

În întregul azur, doar albul unei pânze de corabie și verdele umbrei sale în apă.

Noaptea. Inele ce strălucesc în întuneric.

Clar de lună sub care rătăcești. Alte gânduri decât cele din timpul zilei.

Nefast clar de lună în pustiu. Demonii ce dau târcoale cimitirelor. Cu picioarele goale pe dalele albastre.

Malta

Extraordinara beție a amurgurilor de vară în piețe, când e încă lumină și când, totuși, nu mai sunt umbre. O stare de exaltare foarte specială.

Nathanael, îți voi vorbi despre cele mai frumoase grădini pe care le-am văzut:

La Florența, se vindeau trandafiri: în unele zile, tot orașul era plin de parfumul lor. În fiecare scară mă plimbam la Cascine, iar duminica mă duceam în grădinile fără flori de la Boboli.

La Sevilla, în apropiere de Giralda, se află o curte veche de moschee; în ea cresc ici și colo, așezați simetric, câțiva portocali; restul curții e pietruit; în zilele cu mult soare, locurile umbrite sunt foarte puține; e o curte pătrată înconjurată de ziduri; e foarte frumoasă; nu-ți pot explica de ce.

În afara orașului, într-o uriașă grădină închisă cu garduri, cresc o mulțime de arbori caracteristici țărilor calde; n-am intrat în ea, dar m-am uitat prin gard; am văzut câteva bibilici alergând și mi-am spus că în această grădină trebuie să fie multe animale domestice.

Ce să-ți spun despre Alcazar? E o grădină ce seamănă de minune cu una persană; acum, că îți vorbesc despre ea, mi se pare că o prefer tuturor celorlalte. Recitindu-l pe Hafiz, mă gândesc la ea:

> Adu-mi vin
> Să-mi pătez cu el haina,
> Căci mă clatin pe picioare de atâta dragoste
> Și sunt numit înțelept.

Pe alei întâlnești tot felul de fântâni arteziene; aleile sunt acoperite cu dale de marmură și mărginite de mirți și de chiparoși. De o parte și de cealaltă se află bazinele de marmură în care se scăldau amantele regelui. Nu vezi decât trandafiri, narcise și flori de leandru. În fundul grădinii se află un copac uriaș pe care ți-l poți imagina ca pe un bulb prins cu un ac. Lângă palat, niște bazine de prost gust îmi amintesc de cele din curțile Reședinței din Munchen, unde poți vedea câteva statui făcute, în întregime, din scoici.

Într-o primăvară, m-am dus să mănânc înghețată în grădinile regale din Munchen; am stat lângă o fanfară militară care cânta cu înverșunare. Un public lipsit de eleganță, dar meloman. Seara era ca vrăjită de trilurile patetice ale privighetorilor. Cântecul lor îmi înmuia sufletul precum o poezie germană. Omul nu poate depăși o anumită intensitate a bucuriilor decât cu greu și nu fără lacrimi. Frumusețile acestor grădini mă făceau să mă gândesc, aproape cu durere, că în acel moment aș fi putut fi, la fel de bine, altundeva. În acea vară am învățat să mă bucur, în chip deosebit, de *temperaturi.* Pleoapele sunt foarte apte pentru așa ceva. Îmi aduc aminte de o noapte petrecută în tren, în fața ferestrei deschise, preocupat doar de gândul de a gusta atingerea suflului de aer răcoros ce venea de afară; închideam ochii nu ca să dorm, ci pentru *asta.* În timpul zilei, căldura fusese înăbușitoare și seara, deși era cald încă, aerul le părea pleoapelor mele fierbinți răcoros și curat.

La Granada, terasele grădinilor de la Generaliffe, plantate cu leandri roz,

nu erau încă înflorite; nici cele de la Campo Santo din Pisa; şi nici grădina micii mănăstiri San Marco, pe care aş fi dorit să o văd plină de trandafiri. În schimb, la Roma, am văzut Monte Pincio în cel mai frumos anotimp. În după-amiezele înăbuşitoare, oamenii veneau aici să se răcorească. Locuind în apropiere, mă plimbam prin aceste locuri în fiecare zi. Eram bolnav şi nu mă puteam gândi la nimic. Natura îmi pătrundea în întreaga fiinţă; dată fiind starea mea nervoasă, uneori nu mai ştiam unde mi se sfârşeşte trupul. Parcă se prelungea în afară; sau, uneori, îl simţeam, cu voluptate, cum devine poros precum zahărul; mă topeam. De pe banca de piatră pe care stăteam nu se mai vedea Roma, care îmi dădea o senzaţie de extenuare; se vedeau însă bine grădinile Borghese, ale căror terase inferioare aşezau la nivelul picioarelor mele vârfurile oarecum îndepărtate ale celor mai înalţi pini. O, terase! Terase de unde spaţiul şi-a luat zborul! O, navigaţie aeriană!…

Aş fi vrut să hoinăresc noaptea prin grădinile Farnese; dar intrarea aici este interzisă. Pe aceste ruine ascunse creşte o vegetaţie minunată.

La Napoli, grădinile aflate la mică înălţime se întind de-a lungul mării precum un chei şi lasă soarele să pătrundă prin ele;

La Nîmes poţi vedea fântâna plină de ape limpezi, canalizate;

La Montpellier, Grădina Botanică. Îmi amintesc că, într-o seară, întocmai ca în grădinile lui Akademos, m-am aşezat împreună cu Ambroise pe un mormânt vechi înconjurat de chiparoşi şi am stat de vorbă, pe îndelete, mestecând petale de trandafir.

Într-o noapte, am văzut din Peyrou marea îndepărtată, argintată de razele lunii; lângă noi se auzea zgomotul cascadelor de la castelul de apă al oraşului; câteva lebede cu penele negre şi albe înotau în apa liniştită a bazinului.

La Malta, în grădinile rezidenţiale, am venit să citesc; la Civitavecchia exista o pădurice de lămâi; era numită „il Boschetto”; ne-a plăcut să stăm aici; şi am muşcat din lămâile coapte care, la început, par de o acreală de nesuportat, dar care apoi îţi lasă în gură o aromă răcoritoare. Am muscat din lămâi şi la Siracusa, în crudele Latomi.

În parcul din Haga poţi vedea plimbându-se câţiva cerbi care nu par deloc sălbatici.

Din grădina de la Avranches se vede Mont-Saint-Michel; seara, nisipurile îndepărtate par cuprinse de flăcări. Unele oraşe foarte mici au grădini fermecătoare; uiţi oraşul; îi uiţi numele; doreşti să-i revezi grădina, dar nu mai ştii unde să te întorci.

Visez la grădinile din Mosul; am auzit că sunt pline de trandafiri. Omar le-a cântat pe cele din Naşpur, iar Hafiz pe cele din Şiraz; nu vom vedea niciodată grădinile din Naşpur.

La Biskra am fost în grădinile Uardi. Copiii duc aici caprele la păscut.

În Tunis, singura grădină e cimitirul. În Alger, în grădina experimentală (aici se află palmieri de toate speciile), am mâncat fructe pe care nu le

văzusem niciodată până atunci. Dar despre Blidah, Nathanael, ce-aș putea să-ți spun?

Ah! Sahel, cu iarba ta ademenitoare! Și cu florile tale de portocal! Și cu umbrele tale! Cât de suave sunt miresmele grădinilor tale! Blidah! Blidah! micuță floare de trandafir! La începutul iernii îmi erai încă necunoscut. Pădurea ta sfântă nu avea atunci decât frunzele care nu se reînnoiesc primăvara; iar glicinele și lianele tale semănau cu niște vițe uscate, bune de pus pe foc. Zăpada coborâtă din munți se apropia; nu mă puteam încălzi în camera mea și încă și mai puțin în grădinile tale ploioase. Citeam *Doctrina Științei* de Fichte și simțeam că devin din nou credincios. Eram calm; îmi spuneam că trebuie să mă împac cu tristețea mea și încercam să fac din asta o virtute. Acum, peste toate astea, mi-am scuturat praful de pe sandale; cine știe unde l-a dus vântul? Praful deșertului pe unde am tot umblat asemenea profeților. Piatră prea aridă, fărâmată; mi-a ars tălpile picioarelor (căci soarele o înfierbântase). Aș vrea ca picioarele să mi se odihnească în iarba Sahelului! Și toate cuvintele noastre să fie cuvinte de iubire!

Blidah! Blidah! Floare a Sahelului! Micuță floare de trandafir! Te-am văzut caldă și înmiresmată, plină de frunze și de flori. Zăpada iernii se topise. În al tău sfânt Ward strălucea, mistic, moscheea ta albă, iar liana se apleca sub povara florilor. Un măslin se ascundea sub ghirlandele cu care îl acoperea o glicină. Aerul suav îmi aducea în nări parfumul pe care îl răspândeau florile de portocali; până și firavii mandarini înmiresmau atmosfera. Din vârful crengilor lor înalte, eucalipții eliberați lăsau să le cadă vechea scoarță; platoșă uzată, ea atârna ca o haină pe care soarele o face nefolositoare și ca vechea mea morală bună doar pentru iarnă.

Blidah

În această dimineață de vară timpurie, uriașele tulpini de mărar de pe drumul pe care îl urmam în Sahel (strălucirea florilor lor de aur verzui, sub lumina aurie sau sub frunzele azurii ale eucalipților nemișcați) erau de o frumusețe neasemuită.

Și eucalipții mirați sau neliniștiți.

Participarea fiecărui lucru la natură; neputința de a ieși din ea. Legi fizice atotcuprinzătoare. Un tren pornind în noapte; dimineața se acoperă de rouă.

Pe punte

Geam rotund al cabinei mele, hublou închis, în câte nopți nu te-am

privit, stând în culcușul meu și zicându-mi: Când acest ochi de geam se va înălbi, înseamnă că au venit zorile; atunci mă voi scula și mă voi scutura de starea de rău pe care o simt acum; zorile vor spăla marea; și noi vom ajunge pe pământ necunoscut. Dar au venit zorile fără ca marea să se liniștească; pământul era încă departe și gândurile inele se clătinau pe fața mișcătoare a apelor.

Răul de mare de care îşi aminteşte tot trupul meu. Oare îmi voi păstra vreun gând legat de această apă mișcătoare? mă întrebam în sinea mea. Valuri, oare nu voi vedea decât cum apa se împrăștie când suflă vântul de seară? Îmi semăn iubirea pe val; gândurile, pe stearpa câmpie a valurilor. Iubirea mea se scufundă în valurile care se succed unele după altele, asemănându-se. Se duc și ochiul nu le mai recunoaște. — Mare informă și mereu agitată; departe de oameni, valurile tale amuțesc; nimic nu stă în calea curgerii lor; dar nimeni nu le poate auzi tăcerea. Se ridică chiar și atunci când întâlnesc în cale cea mai mică barcă și vuietul lor ne face să credem că s-a dezlănțuit furtuna. Valurile mari înaintează și se succed fără niciun zgomot. Ele urmează unele după altele și fiecare val ridică, la rândul său, aceleași picături de apă, aproape fără să le mişte din loc. Doar forma lor e mișcătoare; apa le părăsește și nu merge cu ele mai departe niciodată. O formă nu îmbracă una și aceeași ființă decât pentru câteva clipe; ea se continuă prin fiecare ființă și apoi o părăsește. Suflet al meu, nu te lega de niciun gând! Aruncă fiecare gând în vântul din larg care ți-1 va lua cu el; nu-l vei duce niciodată până la ceruri.

Continua mișcare a valurilor; din pricina voastră, gândurile mele sunt atât de schimbătoare! Pe val nu vei putea clădi nimic. El fuge de sub orice greutate.

După toate aceste descurajante derive și rătăciri, voi ajunge oare într-un port liniștit? Aici, ființa mea, găsindu-și în sfârșit odihna, va putea privi marea de pe un dig puternic, stând lângă farul rotitor.

CARTEA A PATRA

I

Într-o grădină — pe colina din Florența
(cea care se află față în față cu Fiesole) —
unde ne-am adunat cu toții în acea seară.

Angair, Ydier, Tityr, spuse Menalc (și eu ți-o spun acum în numele meu, Nathanael), voi nu vă dați seama de pasiunea care mi-a mistuit tinerețea. Goana timpului mă umplea de mânie. Necesitatea de a opta pentru ceva anume mi s-a părut întotdeauna ceva de nesuportat; acțiunea de a opta pentru ceva nu-mi apărea atât ca o alegere, ci mai mult ca o respingere a ceea ce rămânea neales. Înțelegeam și mă speria micimea orelor și faptul că timpul nu are decât o singură dimensiune; era o linie pe care aș fi dorit-o largă căci, alergând în lungul ei, dorințele mele se izbeau unele de altele. Nu puteam face decât *asta* sau *altceva.* Faptul de a face ceva anume mă umplea curând de păreri de rău și, adeseori, rămâneam, fără să mai îndrăznesc să mă apuc de nimic, pierdut și cu brațele mereu deschise, de teamă că, dacă le-aș apropia pentru a lua ceva, n-aș apuca decât *un singur* lucru. Greșeala vieții mele a fost aceea de a nu fi putut continua mult timp niciun studiu, nefiind în stare să mă hotărăsc să renunț la toate celelalte. Plătit cu acest preț, orice lucru îmi apărea prea scump și raționamentele nu izbuteau să pună capăt tristeții mele. Era ca și cum ai fi intrat într-un târg plin de obiecte atrăgătoare, neavând (din a cui pricină?) decât o foarte mică sumă de bani. Ca s-o cheltuiești, trebuie să alegi. Și a alege înseamnă a renunța pentru totdeauna, pe veșnicie, la tot restul. Iar numărul mare de lucruri ce constituiau acest rest era preferabil oricărui lucru unic.

De altfel, de aici îmi vine și o parte din aversiunea pe care o simt față de orice *posesiune* de pe pământ. Este teama că nu voi mai poseda decât acel lucru.

Bunuri, provizii, descoperiri de tot felul! De ce nu vă dăruiți la nesfârșit? Știu că bunurile de pe acest pământ se termină (deși ele pot fi înlocuite la nesfârșit) și că potirul pe care l-am golit rămâne gol pentru tine, frate al meu (cu toate că izvorul se află în apropiere). Dar voi! voi, idei imateriale! forme de viață de nedeținut, științe și cunoașteri ale lui Dumnezeu, cupe de adevăruri, cupe ce nu seacă niciodată, de ce să vă precupețiți curgerea spre buzele noastre însetate, când toată setea noastră nu e de ajuns ca să vă secătuiască și când apa voastră, mereu proaspătă, poate să ude orice gură ce se întinde spre ea? — Am înțeles acum că toate picăturile de apă din acest mare izvor divin sunt la fel de valoroase, că până și cea mai mică picătură poate să

ne îmbete și că ea ni-l dezvăluie pe Dumnezeu în plenitudinea și în totalitatea sa. Dar, în acea vreme, ce nu-și dorea nebunia mea? Invidiam orice formă de viață și aș fi vrut să fac eu însumi tot ceea ce vedeam că *face* altul; nu să fi făcut, ci să fac — ascultă bine —, căci nu mă temeam nici de oboseală și nici de suferință, pe care le consideram ca participând la viață. Timp de trei săptămâni am fost gelos pe Parmenide pentru că învăța limba turcă; peste două luni pe Theodosie, care descoperea astronomia. Nevrând să-i impun nicio limită, mi-am făurit cel mai vag și mai nesigur chip cu putință.

— Povestește-ne viața ta, Menalc, spuse Alcide; — și Menalc reluă:

— La optsprezece ani, când mi-am terminat primele studii, cu mintea obosită de muncă, cu sufletul liber și lâncezind din această pricină, cu trupul sătul de constrângeri, am plecat pe drumuri fără nicio țintă, consumându-mi febra vagabondă. Am cunoscut tot ceea ce știți: primăvara, mirosul pământului, felul cum înfloresc ierburile pe câmp, cețurile dimineții deasupra râurilor și aburii ce se ridică seara peste câmp. Am străbătut orașe și n-am vrut să mă opresc niciunde. Ferice de cel ce nu se leagă de nimic pe acest pământ și care-și plimbă fervoarea eternă străbătând ceea ce este în neîntreruptă mișcare. Uram căminul, familia și toate locurile în care omul crede că-și poate găsi odihna; și afecțiunile continue, și fidelitățile în iubire, și atașamentul față de idei — adică tot ce compromite libertatea; îmi spuneam că fiecare lucru nou trebuie să ne găsească într-o stare de totală disponibilitate.

Unele cărți îmi arătaseră că orice libertate este provizorie și că ea nu înseamnă altceva decât libertatea de a-ți alege sclavia, sau cel puțin obiectul devoțiunii tale, întocmai ca sămânța scaieților care zboară și tot zboară, căutând pământul roditor în care să-și implânte rădăcinile — căci ea nu rodește decât când s-a fixat și e în nemișcare. Dar, după ce am învățat la școală că oamenii nu sunt conduși de raționamente și că fiecărui raționament i se poate opune unul contrariu, ce rămâne doar să fie găsit, mi-am petrecut vremea căutându-l, uneori, în timpul drumurilor lungi.

Trăiam într-o continuă și minunată așteptare a nu știu cărui viitor. M-am deprins ca setea mea de a mă bucura de ceva, născută înaintea oricărei voluptăți, să fie urmată pe dată de bucuria împlinirii, întocmai ca întrebările de dinaintea răspunsurilor așteptate. Fericirea mea venea din faptul că fiecare izvor trezea în mine o anumită sete și că, în deșertul lipsit de apă, unde setea nu poate fi potolită, îi preferam fervoarea febrei care mă cuprindea sub soarele fierbinte. Iar seara dădeam peste oaze minunate, ce-mi păreau și mai răcoroase, căci le dorisem toată ziua. Pe întinderea nisipoasă, copleșită sub soare și asemenea unui somn uriaș — dar căldura era atât de mare chiar și în vibrația aerului — am simțit cum viața palpită încă neputând să adoarmă, cum tremură de slăbiciune la orizont și cum se dilată de iubire la picioarele mele.

În fiecare zi, din oră în oră, nu mai căutam nimic altceva decât să pătrund tot mai simplu în natură. Aveam prețiosul dar de a nu fi prea mult

preocupat de mine însumi. Amintirea trecutului nu avea asupra mea decât puterea de a da unitate vieţii mele; era precum firul misterios ce-l lega pe Tezeu de iubirea lui trecută, dar care nu-l împiedica să străbată cele mai noi locuri. Dar şi acest fir trebuia rupt… Minunate palingeneze! În drumurile mele de dimineaţă, savuram adeseori simţământul unei flinte noi, tandreţea percepţiei mele. — „Dar al poetului, exclamam eu, tu eşti darul veşnicelor întâlniri” — şi primeam din toate părţile. Sufletul meu era ca un han aflat la răscruce de drumuri şi mereu deschis; cine voia să intre în el intra. Am devenit ductil, înţelegător, disponibil prin toate simţurile melc, atent, un ascultător atât de bun, încât ajunsesem să nu mai am nici *un* gând personal; captam orice emoţie îmi ieşea în cale, iar reacţia mea era atât de slabă, încât nu mai consideram nimic îndeajuns de rău ca să mă facă să protestez în faţa a ceva. De altfel, am observat curând cât de puţină ură faţă de urât intra în dragostea mea faţă de frumos.

Uram oboseala, despre care ştiam că este constituită din plictis, şi pretindeam că trebuie să ne bazăm pe diversitatea lucrurilor. Mă odihneam oriunde. Am dormit pe ogoare. Am dormit pe câmpia deschisă. Am văzut cum freamătă zorii zilei printre snopii mari de grâu; şi cum ciorile se trezesc în făget. Dimineaţa mă spălam în iarbă şi soarele, când răsărea, îmi usca hainele umede. Nu cred că ogorul a fost vreodată mai frumos decât în acea zi când, în cântecele ţăranilor, bogatele recolte erau duse acasă în căruţe încărcate, trase din greu de boi!

A existat o vreme când bucuria mea era atât de mare, încât simţeam nevoia să o comunic şi altuia, arătându-i ce anume o făcea să trăiască în mine.

Seara, trecând prin sate necunoscute, priveam cum oamenii, plecaţi de acasă în timpul zilei, se adună din nou la căminul lor. Tatăl se întorcea obosit de la muncă; copiii veneau de la şcoală. Uşa casei se întredeschidea pentru o clipă, lăsându-te să simţi atmosfera primitoare, plină de lumină, de căldură şi de râsete; apoi uşa se închidea din nou peste noapte, înăuntru nu mai putea pătrunde niciunul dintre lucrurile rătăcitoare, nici vântul care tremura afară. O, familii, cât de mult vă urăsc! Cămine închise! Porţi închise! Geloasă posesiune a fericirii. — Uneori, acoperit de întunericul nopţii, m-am aplecat spre câte o fereastră ca să văd pe îndelete obiceiurile casei. Tatăl stătea pe un scaun lângă lampă; mama cosea; locul bunicilor era gol; un copil aşezat lângă tatăl lui îşi făcea lecţiile; — şi inima mea s-a umplut de dorinţa de a-1 lua cu mine pe drumuri.

A doua zi l-am văzut din nou, în timp ce ieşea de la şcoală; peste încă o zi i-am vorbit; după patru zile a părăsit totul ca să mă urmeze. L-am făcut să vadă splendoarea câmpiei; a înţeles că îi era deschisă. I-am învăţat sufletul să vagabondeze, să se bucure — şi apoi să se desprindă chiar şi de mine; l-am învăţat să-şi cunoască singurătatea.

Singur fiind, gustam violenta bucurie a orgoliului, îmi plăcea să mă scol

înainte de ivirea zorilor; chemam soarele deasupra colibelor; cântecul ciocârliei era plăcerea mea, iar în zori de zi mă spălam cu stropi de rouă. Eram de o frugalitate excesivă, mâncând atât de puțin, încât mintea mea era eliberată de gândul ăsta și orice senzație devenea pentru mine un fel de beție. De atunci am băut multe vinuri, dar niciunul nu mi-a pricinuit, o știu prea bine, amețeala pe care ți-o dă starea de nemâncare când, dimineața devreme, înainte ca răsăritul soarelui să mă găsească treaz în culcușul din căpița de fân, simțeam cum tremură câmpia.

Pâinea pe care o luam cu mine o păstram întreagă până când simțeam că leșin; atunci mi se părea că natura e mai puțin ciudată și că pătrunde mai bine în mine; era un aflux din afară; îi primeam prezența prin toate simțurile mele deschise spre ea; totul în mine lua parte la ea.

Sufletul mi se umplea de un lirism pe care singurătatea mea îl sporea și care, spre seară, sfârșea prin a mă obosi. Mă susținea doar orgoliul, dar, în acele clipe, îl regretam pe Hilaire, care, cu un an înainte, îmi mai domolise această trăsătură prea sălbatică a firii inele. Seara, stăteam de vorbă cu el. Era el însuși poet; înțelegea toate armoniile. Fiecare lucru din natură era pentru noi un fel de limbaj deschis, în care îi puteai citi cauza; astfel, am învățat să recunoaștem gâzele după zbor, păsările după cânt și frumusețea femeilor după urmele lăsate de pașii lor pe nisip. Și el era mistuit de o mare sete de aventuri; puterea îl făcea să fie îndrăzneț. Dar niciodată vreo glorie nu va prețui cât tine, adolescență a inimilor noastre! Aspiram totul cu frenezie, dar zadarnic încercam să ne istovim dorințele; fiecare gând al nostru era plin de fervoare; faptul de a simți avea în el, pentru noi, un anume gust ciudat. Ne foloseam splendidele tinereți așteptând frumosul viitor și drumul ce ducea într-acolo nu ni se părea niciodată îndeajuns de nesfârșit; mergeam pe el cu pași mari, mușcând din florile arbuștilor de pe margini care ne umpleau gura cu un gust de miere și cu o delicioasă amărăciune.

Uneori, trecând din nou prin Paris, regăseam pentru câteva zile sau pentru câteva ore apartamentul în care îmi petrecusem studioasa copilărie; aici domnea liniștea; prin grija unei femei, mobilele erau acoperite cu cearșafuri. Ținând în mână o lampă, treceam din cameră în cameră, fără să deschid obloanele ce stăteau închise de câțiva ani și fără să ridic perdelele îmbibate de camfor. Aerul era greu, saturat de mirosuri. Doar camera mea continua să fie gata de locuit. În biblioteca aceea, care era cea mai întunecată și mai liniștită încăpere, cărțile de pe rafturi și de pe mese erau așa cum le așezasem; uneori deschideam câte una și, în fața lămpii aprinse, deși eram în plină zi, eram fericit să uit de timp; alteori, deschizând pianul cel mare, căutam în memorie ritmul unor vechi arii; dar nu mi le aminteam decât foarte vag și, ca să nu mă întristez din această pricină, renunțam. A doua zi, mă aflam din nou departe de Paris.

Inima mea iubitoare se răspândea ca un fluid în toate părțile; nicio

bucurie nu mi se părea că îmi aparţine doar mie însumi; invitam pe oricine să ia parte la ea şi, când mă bucuram de unul singur, o făceam doar din orgoliu.

Unii oameni m-au acuzat de egoism; eu i-am acuzat de prostie. Aveam pretenţia că nu iubesc pe nimeni anume, bărbat sau femeie, ci prietenia, afecţiunea sau dragostea. Nu voiam ca, dăruindu-mi iubirea cuiva anume, să-l lipsesc pe un altul de ea, aşa că nu făceam decât să o împrumut. După cum nu voiam nici să pun stăpânire pe trupul sau pe inima altcuiva; nomad aici, ca şi în natură, nu mă opream nicăieri. Orice preferinţă mi se părea o nedreptate; vrând să rămân al tuturor, nu mă dăruiam nimănui.

Amintirea fiecărui oraş era legată în mintea mea de amintirea unui desfrâu. La Veneţia, am luat parte la mascarade; barca în care am gustat iubirea era însoţită de câţiva indivizi ce cântau din gură şi din flaut, dând un adevărat concert. În urma noastră veneau alte bărci pline de femei tinere şi de bărbaţi. Mergeam spre Lido ca să aşteptăm zorile; dar, când a răsărit soarele, dormeam obosiţi, iar muzica încetase. Îmi plăcea până şi oboseala pe care o lasă în urma lor aceste bucurii false, ca şi ameţeala de la trezire, stări ce ne fac să le simţim veştede şi trecute. În alte porturi, mi-a plăcut să hoinăresc împreună cu marinarii de pe vapoare; coboram pe străduţele prost luminate; dar mă dojeneam pentru dorinţa mea de experienţă, unica mea ispită; şi, lăsându-i pe marinari prin taverne, mă întorceam în portul liniştit, unde sfatul tăcut al nopţilor păstra amintirea acelor străduţe a căror rumoare, ciudată şi patetică, ajungea până la mine, străbătându-mi extazul. Îmi plăceau mai mult comorile câmpiilor.

Totuşi, la douăzeci şi cinci de ani, deşi nu mă săturasem încă de călătorii, tulburat de foarte marele orgoliu pe care această viaţă nomadă îl făcuse să crească, am înţeles sau m-am convins pe mine însumi că, în sfârşit, eram pregătit pentru o nouă formă de viată.

De ce, îi întrebam eu, îmi spuneţi să mai pornesc la drum? Ştiu prea bine că pe marginea tuturor drumurilor au înflorit flori noi; dar acum ele vă aşteaptă pe voi. Albinele nu adună nectarul decât o vreme, apoi devin vistiernice. M-am întors în apartamentul meu rămas în părăsire. Am ridicat cearşafurile de pe mobile; am deschis ferestrele; şi, profitând de economiile pe care, fără să vreau, le făcusem în viaţa mea hoinară, m-am înconjurat de toate obiectele preţioase sau delicate pe care mi le-am putut procura, de tot felul de vase, de cărţi rare şi, mai ales, de tablouri pe care, datorită cunoştinţelor mele de pictură, mi le procuram la preţuri foarte scăzute. Timp de cincisprezece ani am strâns ca un avar; m-am îmbogăţit cât am putut; m-am instruit; am învăţat să cânt la diferite instrumente; fiecare oră din fiecare zi era consacrată unui studiu folositor; m-am ocupat mai ales de istorie şi de biologie. Am cunoscut diferitele literaturi. Am adunat prieteniile pe care sufletul meu mare şi legitima mea noblețe mi-au îngăduit să nu le fur de la alţii; au fost pentru

mine cel mai prețios lucru din lume și totuși nici chiar de ele nu m-am legat în vreun fel.

La cincizeci de ani, venind momentul potrivit, am vândut totul și, cum gustul meu sigur și calitatea mea de cunoscător făcuseră ca obiectele pe care le posedam să-și fi sporit valoarea, am realizat în două zile o mare avere. Mi-am plasat întreaga avere astfel încât să pot dispune de ea oricând. Am vândut absolut totul, nevrând să păstrez, pe acest pământ, nimic *personal;* nici cea mai mică amintire de altădată.

Adresându-mă lui Myrtil, care mă însoțea în peregrinările mele pe câmpie, îi spuneam: „Dacă ai ști să i te dăruiești cu totul, această dimineață fermecătoare, ceața și lumina, răcoarea, vibrația ființei tale te-ar face să simți și mai multe plăceri. Tu crezi că ești aici, dar cea mai bună parte a ființei tale este inaccesibilă; soția și copiii, ca și cărțile și studiul tău sunt stăpâni pe ea și ți-o îndepărtează de Dumnezeu.

Crezi că, în clipa asta, ești în stare să guști senzația puternică, completă, imediată pe care ți-o dă viața — fără să uiți de ceea ce nu este ea? Obiceiul de a gândi te împiedică să o faci; trăiești în trecut sau în viitor și nu percepi nimic în chip spontan. Myrtil, noi nu suntem nimic în afara prezentului și a clipei de față; tot trecutul moare înainte ca vreun lucru ce tine de viitor să se fi născut. Clipe! Myrtil, cred că vei înțelege câtă putere are *prezența* lor! Fiecare clipă din viață este de neînlocuit: învață ca din când în când să te concentrezi numai asupra ei. Myrtil, dacă ai vrea și ai ști, în această clipă te-ai putea afla în fața lui Dumnezeu, singur pe pământ, fără soție și fără copii. Dar tu îți amintești de ei și duci cu tine, ca și cum ți-ar fi frică să nu-l pierzi, întregul tău trecut, cu toate iubirile și preocupările de pe pământ. Pe mine unul, întreaga mea iubire mă așteaptă în fiecare clipă, gata pentru o nouă surpriză. O cunosc mereu și nu o recunosc niciodată. Myrtil, nici nu bănuiești toate formele pe care le ia Dumnezeu; privând prea mult spre una și îndrăgostindu-te de ea, devii orb. Fixitatea adorației tale mă mâhnește; aș fi vrut ca ea să fie mai difuză. În spatele tuturor porților tale închise se află Dumnezeu. Toate formele pe care le ia Dumnezeu sunt vrednice de iubire și orice lucru este o formă a lui Dumnezeu.”

„… Cu averea pe care o făcusem, mi-am cumpărat mai întâi o corabie, cu care am pornit pe mare luând cu mine trei prieteni, câțiva marinari și patru mușchi. De cel mai urât dintre ei m-am îndrăgostit. Dar chiar mai mult decât să mă las în voia dulcilor sale dezmierdări, îmi plăcea să contemplu crestele mari ale valurilor. Seara, intram în porturi ca de basm, pe care le părăseam înainte de ivirea zorilor, după ce, uneori, căutasem iubirea întreaga noapte. La Veneția, am cunoscut o curtezană neobișnuit de frumoasă; am iubit-o trei nopți, căci era atât de frumoasă, încât, când mă aflam lângă ea, uitam de deliciile celorlalte iubiri. Acestei femei i-am vândut sau i-am dăruit corabia.

Câteva luni de zile am locuit într-un palat de pe malul Lacului Como, unde se adunaseră câțiva muzicanți minunați. Am adus și femei frumoase, discrete și pricepute la vorbă; seara, stăteam la taclale, în timp ce muzicanții ne fermecau cu melodiile lor; apoi coboram pe terasa de marmură ale cărei ultime trepte ajungeau până sub apă și porneam în bărcile rătăcitoare să ne adormim iubirile în ritmul odihnitor al vâslelor. Uneori ne întorceam pe jumătate adormiți; când barca trăgea la mal, ne trezeam dintr-odată, și Idoine, atârnată de brațul meu, urca tăcută pe terasă.

În anul următor, mă aflam într-un parc uriaș din Vandeea, nu departe de plajă. Trei poeți au cântat primirea pe care le-am făcut-o în această locuință a mea; în poeziile lor ei vorbeau și despre heleșteiele pline de pești și de ierburi, despre aleile mărginite de plopi, despre stejarii singuratici, despre pâlcurile de frasini și despre frumusețea parcului. Când a venit toamna, am tăiat copacii cei mai mari, plăcându-mi să-mi distrug sălașul. Nimic nu va mai vorbi despre felul cum arăta parcul prin care hoinăriserăm cu toții, rătăcind pe aleile pe care lăsasem iarba să crească în voie. Dintr-un capăt în altul al aleilor se auzeau loviturile de secure ale tăietorilor de lemne. Rochiile femeilor se agățau de crengile căzute de-a latul drumurilor. Toamna, care se așternea peste copacii doborâți la pământ, a fost splendidă. Spectacolul era de o asemenea măreție, încât mult timp după aceea nu m-am mai putut gândi la nimic altceva; și în asta mi-am recunoscut bătrânețea.

Apoi am stat într-o cabană în Alpi, după care am locuit într-un palat alb din Malta, aproape de pădurea parfumată din Cita Vecchia, unde lămâile au dulceața acrișoară a portocalelor și am rătăcit, într-o trăsură, prin Dalmația; iar acum mă aflu în această grădină de pe colina Florenței, față în față cu Fiesole, unde v-am adunat în seara aceasta.

Să nu-mi spuneți mereu că fericirea mea se datorează evenimentelor; desigur, evenimentele mi-au fost favorabile, dar nu m-am slujit de ele. Să nu vă închipuiți că fericirea mea se datorează bogăției; inima mea, pe care nu o leagă nimic de pământ, a rămas săracă, așa că voi muri ușor. Fericirea mea e făcută din fervoare. Prin mijlocirea oricărui lucru am știut să ador nebunește.”

II

Terasa monumentală pe care ne aflam (până la ea ducea o scară în spirală) domina întregul oraș și, înălțată deasupra frunzișurilor, semăna cu o corabie uriașă, ancorată la țărm; uneori părea că înaintează spre oraș. Din când în când, în timpul verii, mă urcam pe puntea înaltă a acestei corăbii imaginare, ca să mă bucur, după tumultul străzilor, de liniștea contemplativă a serii. Și pentru că rumoarea se stingea pe măsură ce urcam, ceea ce auzeam semăna cu vuietul unor valuri ce se spărgeau de țărm. Valurile veneau întruna și crestele

lor măreţe urcau şi se lăţeau, izbindu-se de ziduri. Mă urcam şi mai sus, acolo unde valurile nu puteau ajunge. În partea cea mai înaltă a terasei nu se mai auzeau decât freamătul frunzelor şi chemarea nesfârşită a nopţii.

Stejari verzi şi dafini uriaşi, plantaţi în şiruri simetrice, se întindeau până la marginea orizontului, acolo unde se sfârşea şi terasa; dar ici şi colo, balustrade rotunjite înaintau încă şi mai departe spre cer, semănând cu nişte balcoane atârnate în azur. Mă aşezam aici şi mă îmbătăm cu gândurile mele; mi se părea că plutesc. Deasupra dealurilor întunecate care se înălţau de cealaltă parte a oraşului, cerul părea auriu. Pornind de pe terasa pe care mă aflam, ramuri uşoare se aplecau spre splendidul apus de soare sau se avântau aproape fără frunze în noapte. Dinspre oraş se înălţa un fel de fum; era norul de praf, aşa cum apărea el în lumină, plutind în aer şi ridicându-se uşor deasupra locurilor unde aceasta strălucea mai puternic. Şi, uneori, în extazul acestei nopţi prea calde, ţâşnea, parcă din nimic, câte o petardă, lansată nu se ştie de unde, care gonea, se prelungea în spaţiu ca un strigăt, vibra, se rotea şi cădea din nou pe pământ, în zgomotul misterioasei sale explozii. Îmi plăceau mai ales cele ale căror scântei de aur pal cad pe pământ şi se risipesc cu atâta încetineală, încât, privind apoi spre atât de minunatele stele, îţi vine să crezi că şi ele s-au născut din această subită feerie; după scânteile căzătoare, când le vezi cum rămân nemişcate pe cer, te cuprinde mirarea… dar apoi, încet-încet, recunoşti fiecare stea după constelaţia de care e legată — şi extazul se prelungeşte.

— Evenimentele, reluă Josephe, au făcut din mine altceva decât am vrut.

— Cu atât mai rău, îi spuse Menalc. Eu prefer să-mi spun că ceea ce nu este nici nu putea să fie.

III

Şi în această noapte, ei au cântat fructele. În faţa lui Menalc, a lui Alcide şi a altor câţiva prieteni adunaţi aici, Hylas a cântat

CÂNTECUL RODIEI

Trei seminţe de rodie i-au fost de
ajuns ca să-şi amintească de Proserpina.

Veţi putea căuta încă mult timp
Imposibila fericire a sufletului.
Bucurii ale cărnii şi ale sufletului.
Pe care un altul, dacă vrea, le condamnă.
Amare bucurii ale cărnii şi ale simţurilor —
Să vă condamne altul — eu nu îndrăznesc

— Desigur. Didier, filosof plin de fervoare, te admir
Dacă credința în gândirea ta te face să pui bucuria spiritului
Înaintea oricărei alte bucurii.
Dar nu în toate spiritele se pot naște asemenea iubiri.

Și, desigur, și mie îmi sunteți dragi,
Trecătoare tresăriri ale sufletului.
Bucurii ale inimii, bucurii ale spiritului —
Dar, plăceri, vouă vă închin cântecul meu.

Bucurii ale cărnii, fragede ca iarba,
Fermecătoare ca florile mărăcinilor.
Veștejite sau cosite mai repede decât iarba câmpului,
Decât tristele păpădii ce se scutură la cea mai mică atingere.
Vederea — simțul ce ne aduce cea mai mare întristare…
Căci tot ce nu putem atinge ne-ntristează
Mintea prinde mai ușor gândul
Decât mâna ceea ce ochiul râvnește,
Nathanael, să dorești numai ceea ce poți atinge
Și să nu cauți posesiune mai perfectă,
Cele mai dulci bucurii ale simțurilor mele
Au fost senzațiile de sete potolită.

Minunată e ceața, la răsărit de soare, pe câmpie,
Și minunat e soarele;
Minunat e pământul umed sub picioare
Și nisipul udat de apa mării;

Minunat a fost să ne scăldăm în apa izvoarelor;
Și să sărut buzele necunoscute, atinse de buzele mele în întuneric…
Nathanael, dar despre fructe — despre fructe ce să-ți spun?

O, păcat că nu le-ai cunoscut.
Nathanael, ăsta e lucrul ce mă întristează.
Carnea lor era delicată și mustea,
Gustoasă precum carnea sângerândă,
Și roșie ca sângele din rană.
Nathanael, ca să le guști nu-ți trebuia vreo sete anume,
Erau servite în coșuri de aur;
La început, gustul lor te scârbea, fiind nespus de fad;
Nu-ți amintea de niciun fruct de pe pământ;
Semăna cu gustul goyavelor prea coapte
Și carnea lor părea trecută.

Îți lăsa în gură un gust aspru
Ce nu-ți trecea decât mâncând un alt fruct;
Te bucurai de ele
Numai în clipa când le savurai sucul.
Și această clipă părea cu atât mai plăcută

Cu cât fadoarea ce-ți rămânea în gură devenea și mai dezgustătoare.

Coșul a fost repede golit.
Iar ultimul fruct l-am lăsat neatins,
Ca să nu-l împărțim.
Dar vai, Nathanael, cine ar putea spune
Cât de amară a fost arsura pe care ne-au lăsat-o pe buze?
Nicio apă nu le-a putut spăla.
Pofta de aceste fructe
Ne-a tulburat până în adâncul sufletului.
Trei zile-n șir le-am căutat prin piețe;
Dar timpul lor trecuse.
Nathanael, unde oare vom găsi în călătoriile noastre
Noi fructe ca să ne trezească alte dorințe?

Pe unele le mâncăm pe terase.
Cu fața spre mare și spre apusul de soare.
Pe altele puse în înghețata
Dulce, amestecată cu puțin lichior.

Pe unele le culegem din copacii
Grădinilor-nchise cu ziduri,
Și le mâncăm, în timpul verii, stând la umbră.
Ne vom așeza la măsuțe;
Fructele vor cădea împrejur
De îndată ce vom scutura crengile
Trezind gâzele din amorțeală.
Vom strânge în străchini fructele căzute
Și chiar și numai parfumul lor
Va fi de ajuns ca să ne farmece.

Există fructe a căror coajă îți pătează buzele
Și pe care le mănânci când ți-e foarte sete.
Le-am găsit de-a lungul drumurilor nisipoase;
Străluceau în tufișul plin de spini
Ne-am zgâriat când am vrut să le culegem;
Și setea noastră n-a fost domolită.

Din unele poți face dulcețuri
Doar lăsându-le să se coacă la soare.
Altele rămân acrișoare
Cu toate că e iarnă;
Mușcându-le, dinții ți se strepezesc.
Există fructe a căror carne pare mereu rece,
Chiar și vara.
Le mănânci stând ghemuit pe rogojini,
În fundul unor cârciumioare.

Există fructe-a căror amintire îți aduce setea
De îndată ce nu le mai poți găsi.

Nathanael, vrei să-ți vorbesc despre rodii?
Se vindeau pe câțiva bani, în piețele orientale,
Revărsate-n grămezi pe împletituri de trestii.
Se rostogoleau în praf
Și erau adunate de copii în pielea goală.
Zeama lor e acrișoară ca zmeura necoaptă.
Floarea lor pare făcută din ceară;
Ea are culoarea fructului.

Comoară păstrată, pereți de stupi
Belșug de savoare,
Arhitectură pentagonală.
Coaja se crapă; semințele cad,
Semințe de sânge-n cupe de azur;
Și altele, picături de aur, pe talgere de bronz smălțuit.
- Și-acum, Simiane, să-nu cânți smochina,
Pentru că iubirile îi sunt ascunse.

— Eu cânt smochina, spuse ea,
Ale cărei frumoase iubiri sunt ascunse,
Asemenea și înflorirea.
Sălaș închis
Unde se celebrează nunți;
Niciun parfum nu le trădează,
Și nimic din el nu se evaporă,
Tot parfumul devine suculentă și savoare.
Floare lipsită de frumusețe; fruct de delicii;
Fruct ce nu-i decât floarea coaptă.

Am cântat smochina, zise ea,
Să cântăm acum toate florile.

— Desigur, reluă Hylas, n-am cântat toate fructele.
Darul poetului: acela de a simți o emoție la vederea prunelor.
(Pentru mine nu-i decât o făgăduință a fructului.)
Tu n-ai spus nimic despre prună.

Mei despre acrișoarele poame din tufișuri
Pe care zăpada rece le-ndulcește,
Și nici despre moșmoana ce se mănâncă doar când putrezește.
Sau despre castana de culoarea fructelor moarte,
Ce-o pui pe jar să-i crape coaja.

— Îmi aduc aminte de afinele din munți pe care le-am cules într-o zi, când era foarte frig, din zăpadă.

— Nu-mi place zăpada, spuse Lothar; este o materie mistică și care nu s-a resemnat încă să fie pământ. Urăsc albul ei insolit, unde sfârșește peisajul. Este rece și nu are viață; știu că ajută viața să se nască și că o ocrotește, dar

viața nu se naște din ea decât topind-o. De aceea aș vrea să fie cenușie și murdară, pe jumătate topită și aproape transformară în apă ca să hrănească plantele.

— Nu vorbi așa despre zăpadă, căci și ea poate să fie frumoasă, zise Ulrich. Ea tristă și îndurerată decât acolo unde iubirea prea mare o va face să se topească; și tu, care, preferi iubirea, preferi zăpada pe jumătate topită. Ea este frumoasă acolo unde triumfă.

— Acolo nu ne vom duce, spuse Hylas. Și când spun: cu atât mai bine, nu trebuie să spui: cu atât mai rău.

Și în noaptea aceea fiecare dintre noi a cântat, sub formă de baladă: Moelibeea.

BALADA AMANȚILOR CELEBRI

Suleika! De dragul tău am renunțat să beau
Din vinul pe care mi-l turna paharnicul.
Iar pentru tine, Boabdil, la Granada,
Stropit-am florile roz de leandru de la Generaliffe.
Balkis, am fost Soleiman atunci când ai venit din provinciile sudice să-mi propui enigme.
Tamar, am fost Ammon, fratele tău, care murea pentru că nu le putea poseda.
Batşeba, când, urmărind un porumbel de aur pe cea mai înaltă terasă a palatului meu, te-am văzut coborând goală, gata de baie, am fost David care l-a făcut pe soțul tău să se omoare pentru mine.
Pentru tine, Sulamita, am cântat cântece ce par aproape religioase.
Fornarina, eu sunt cel ce țipa în brațele tale.
Zobeida, eu sunt sclavul pe care l-ai întâlnit dimineața pe strada ce ducea în piața publică; purtam pe cap un coș gol și, mergând eu în urma ta, m-ai pus să-l umplu cu chitre, lămâi, castraveți și cu tot Jelui de mirodenii și delicatese; apoi, pentru că ți-am plăcut și pentru că mă plângeam de oboseală, m-ai ținut noaptea lângă tine, lângă cele două surori ale tale și lângă cei trei kalendari fii de rege. Și ne-am petrecut timpul ascultându-i, pe rând, pe ceilalți, căci fiecare dintre noi și-a spus povestea. Când mi-a venit rândul să povestesc, am spus: Zobeida, înainte de a te întâlni, nu aveam niciun trecut; cum aș putea să am acum? Nu ești tu întreaga mea viață? — Și, zicând acestea, cel care ducea fructele mânca lacom din ele. (Îmi amintesc că, pe când eram mic copil, visam la zaharicalele despre care se vorbește atât de mult în O mie și una de nopți. Mai apoi am mâncat asemenea zaharicale, făcute cu esență de trandafiri, iar un prieten mi-a vorbit despre cele ce se prepară cu fructe de litchi.)

Ariadna, eu sunt trecătorul Tezeu
Care te lasă lui Bachus

Ca să pot merge mai departe pe drumul meu.
Euridice, frumoasa mea, eu sunt pentru tine Orfeu,
Care, în infern, te repudiază dintr-o privire
Supărat fiind că-i urmărit.

Apoi Mopsus a cântat:

BALADA BUNURILOR IMOBILIARE

Când apele râurilor au început să urce,
Unii s-au refugiat în munți;
Alții și-au spus: mâlul ne va îngrășa ogoarele.
Iar alții și-au spus: e dezastru:
Au fost și unii care nu și-au spus nimic.
Când râul a ieșit din matcă,
În unele locuri se mai vedeau încă vârfurile copacilor,
În altele, acoperișuri de case.
Clopotnițe, ziduri și, mai departe, coline;
În alte locuri nu se mai vedea nimic.
Unii țărani și-au urcat turmele pe dealuri;
Alții și-au dus copiii cu o barcă;
Unii oameni și-au luat cu ei bijuteriile,
Hrană, documente și tot ce ar putea aduce bani.
Au fost și unii care n-au luat cu ei nimic.
Aceștia, fugind în bărci duse de valuri,
S-au trezit pe pământuri necunoscute.
Unii s-au trezit în America;
Alții în China, iar alții pe țărmuri în Peru.
Au fost și unii care nu s-au mai trezit deloc.

Apoi Guzman a cântat:

CÂNTECUL BOLILOR

din care voi reda doar sfârșitul:

…La Damieta, m-am îmbolnăvit de friguri.

La Singapore, m-am trezit cu trupul plin de bube albe și vineții,
În Țara de Foc mi-au căzut toți dinții;
În apele fluviului Congo un caiman mi-a mâncat un picior,
În Indii, mă cuprinse o slăbiciune,
Pielea mi se făcu verde și străvezie,
Iar ochii mari și languroși.

Trăiam într-un oraș luminos; în fiecare seară se săvârșeau aici toate crimele; și totuși, nu departe de port, continuau să plutească galete ce nu puteau fi umplute. Într-o dimineață, am pornit pe una dintre ele, guvernatorul orașului punându-mi la dispoziție patruzeci de vâslași. Am navigat patru zile și trei nopți; vâslașii și-au folosit minunata lor forță pentru mine. Această trudă monotonă le adormea turbulenta vigoare; se istoveau mișcând la nesfârșit apa valurilor. Deveneau mai frumoși, visători, și amintirile lor despre trecut dispăruseră pe marea nesfârșită. Spre seară, am intrat într-un oraș brăzdat de canale, într-un oraș de culoarea aurului sau a cenușei și care se numea Amsterdam sau Veneția, după cum era întunecat la culoare sau auriu.

IV

În acea seară, Simiana, Tityr, Menalc, Nathanael, Elena, Alcide și câțiva alții se adunaseră, în grădinile de la poalele colinei Fiesole, la jumătatea drumului dintre Florența și Fiesole, în aceleași grădini în care, pe vremea lui Boccaccio, cântau Pamphil și Fiametta.

După gustarea rafinată pe care arșița zilei ne îngăduise s-o luăm pe terasă, coborâserăm pe alei, iar acum, după ce ascultaserăm muzică, rătăceam pe sub dafini și stejari, așteptând să vină ceasul în care să ne întindem pe iarbă lângă izvoarele adăpostite de un pâlc de stejari verzi și să ne odihnim îndelung după oboseala zilei.

Mergeam de la un grup la altul și nu auzeam decât cuvinte fără șir, dar toți vorbeau despre iubire.

— Orice voluptate, spunea Eliphas, este bună și trebuie să fie gustată.

— Dar nu toate de către toți, spunea Tibul; trebuie să optezi.

Mai departe, Terențiu povestea Phedrei și lui Bachir:

— Iubeam, spunea el, o copilă din neamul kabili, cu pielea neagră și cu o carnație minunată, abia coaptă. Chiar și în voluptatea cea mai zglobie și mai deșănțată, ea își păstra o gravitate uimitoare. Era plictisul zilelor mele și deliciul nopților.

Și Simiana, vorbind cu Hylas:

— Este un fruct mic și care cere să fie mâncat des.

Hylas cânta:

— Unele mici voluptăți au fost pentru noi precum poamele acre de pe marginea drumurilor, pe care le-am fi dorit mai dulci.

Ne-am așezat pe iarbă lângă izvoare:

…cântecul unei păsări de noapte, lângă mine, mi-a reținut o clipă atenția

mai mult decât cuvintele lor; când am început din nou să-i ascult, Hylas spunea:

…Și fiecare simț al meu și-a avut dorințele sale. Când am vrut să mă întorc în mine, servitorii și servitoarele erau așezați la masa mea; și n-am mai avut niciun loc pe care să stau. Locul de onoare era ocupat de Sete; pe acest loc se certau și alte însetări. Toți cei de la masă erau puși pe ceartă, dar cu toții se înțelegeau între ei împotriva mea. Când am vrut să mă apropii de masă s-au ridicat cu toții împotriva mea; erau beți; m-au izgonit din casa mea; m-au târât afară, iar eu am ieșit din nou ca să mă duc să le culeg ciorchini de struguri.

Dorințe! Frumoase dorințe, vă voi aduce struguri zdrobiți; voi umple din nou uriașele voastre cupe; dar lăsați-mă să intru în casa mea - ca să mă mai pot încununa cu purpură și iederă atunci când veți dormi în beție — și să-mi acopăr grija de pe frunte cu o cunună de iederă.

Beția mă cuprindea și pe mine și nu mai eram în stare să ascult; în unele clipe, când cântecul păsării înceta, noaptea părea că devine tăcută, ca și cum eu aș fi fost singurul care o contempla; din când în când mi se părea că aud voci țâșnind de pretutindeni și care se amestecau cu cele ale numerosului nostru grup:

Și noi, și noi, spuneau ele, am cunoscut jalnicele nefericiri ale sufletelor.
Dorințele nu ne lasă să muncim în liniște.
— … În vara asta, tuturor dorințelor mele le-a fost sete.
Părea că au străbătut deserturi.
Dar nu le-am dat să bea,
Căci știam cât de bolnave au fost de băutură.
(în unii ciorchini dormea uitarea; din alții mâncau albinele; iar în alții părea că întârzie soarele.)
O dorință a stat la căpătâiul meu în fiecare seară.
O regăsesc aici în zorii zilei.
Ea m-a vegheat întreaga noapte.
Am mers; am vrut să-mi obosesc dorința;
Am izbutit să-mi obosesc doar trupul.

Cleodali cânta chiar acum

CÂNTECUL TUTUROR DORINȚELOR MELE

Nu știu ce-am putut visa azi-noapte.
Când m-am trezit, toate, dorințele îmi erau înșelate.
Părea că, în timp ce dormeam, am străbătut pustiul.
Neliniștea noastră oscilează
Între dorință și plictis.
Dorințe! Veți obosi vreodată?
Oh! oh! oh! oh! Mică voluptate care trece!
— Și care, în curând, va fi trecut! —
Vai! Vai! Știu cum să-mi prelungesc suferința; dar nu știu cum să-mi îmblânzesc plăcerea.
Între dorință și plictis, neliniștea noastră oscilează.
Și întreaga omenire mi s-a părut ca un bolnav care se întoarce în patul lui să doarmă — care caută odihna și nu găsește nici măcar somnul.

Dorințele noastre au străbătut lumi multe;
Dar nu s-au potolit niciodată.
Și întreaga natură se zbuciumă,
Între setea de repaus și setea de voluptate.
Am strigat de supărare
În locuințele pustii.
Ne-am urcat în turnuri
De unde nu se vedea decât noaptea.
Cățele, am urlat de durere
În lungul râpelor secate;
Leoaice, am răcnit în Aures; ca niște cămile, am păscut cenușia iarbă de mare din ghioluri și am supt sucul tulpinelor goale de miez; căci în pustiu nu e multă apă.
Ca niște rând unele, am străbătut
Mări întinse, lipsite de hrană:
Ca niște lăcuste, ca să ne hrănim,
a trebuit să devastăm totul.
Ca niște alge, am fost purtate de fortuna:
Ca niște fulgi, am fost duși de vânturi.

Oh! Pentru odihna fără de sfârșit, îmi doresc moartea izbăvitoare; și ca dorința mea istovită să nu mai poată duce la noi metamorfoze. Dorință! Te-am târât pe drumuri; te-am mâhnit pe câmpii; te-am îmbătat în marile orașe; te-am îmbătat fără să-ți potolesc setea; te-am scăldat în nopțile cu lună plină; te-am dus cu mine peste tot; te-am legănat pe valuri; am vrut să te adorm pe valuri… Dorință! dorință! Ce să-ți fac? Ce vrei? Oare nu vei obosi niciodată?

Luna apăru printre crengile stejarilor, monotonă, dar la fel de frumoasă ca și în alte dăți. Împărțiți în grupuri, vorbeau între ei; nu auzeam decât fraze răzlețe; mi se părea că fiecare le vorbea celorlalți despre iubire, fără să-i pese dacă îl ascultă sau nu cineva.

Apoi taifasul se destrămă și, în timp ce luna dispărea în spatele crengilor celor mai dese ale stejarilor, ei stăteau culcați unii lângă alții, în frunze, ascultându-i, fără să-i mai înțeleagă, pe cei sau pe cele care continuau să vorbească și ale căror voci mai slabe curând nu mi-au mai ajuns în urechi decât amestecate cu șopotul apelor ce se rostogoleau peste pietrele acoperite cu mușchi.

Simiana, sculându-se, își făcu o cunună de iederă și am simțit mirosul frunzelor rupte. Elena își desfăcu părul care i se revărsă peste rochie, iar Rașel se duse să strângă mușchiul ud pentru a-și umezi ochii și a-i pregăti de somn.

Până și lumina lunii dispăru. Stăteam întins, împovărat de farmec și amețit până la tristețe. Nu vorbeam despre iubire. Așteptam dimineața ca să plec și să alerg, la întâmplare, pe drumuri. Mintea mea obosită ațipise de multă vreme. Am dormit câteva ore; apoi, când s-a luminat de ziuă, am plecat.

CARTEA A CINCEA

I

Ploios pământ al Normandiei,
tărâm domesticit…

Spuneai: vom fi unul al celuilalt la primăvară, sub crengile de mine ştiute; într-un anume loc acoperit şi plin de muşchi; va fi la ora aceea…; atmosfera va fi plăcută şi pasărea care cânta aici anul trecut va cânta din nou. — Dar primăvara a venit târziu anul acesta; aerul prea rece ne îndemna spre o altfel de bucurie.

Vara a fost moleşitoare şi călduţă — iar tu aşteptai o femeie care nu a venit. Şi spuneai: toamna îmi va compensa nereuşitele şi mă va consola pentru necazurile mele. Ea nu va veni, presupun — dar, cel puţin, frunzele codrilor vor rugini. În zilele calde mă voi aşeza pe malul lacului unde, anul trecut, au căzut atâtea frunze moarte. Voi aştepta venirea serii… În alte seri, voi coborî în locurile unde se vor odihni ultimele raze de soare. — Dar toamna a fost ploioasă anul acesta; pădurile putrezite abia de s-au colorat, iar pe malurile lacului revărsat nu puteai veni să te aşezi. După puţin timp, frunzele care fuseseră ferite de vânt au început să îngălbenească.

Anul acesta am fost tot timpul pe câmp. Am asistat la strânsul recoltei şi la muncile câmpului. Am putut vedea cum vine toamna. Anotimpul era neobişnuit de cald, dar ploios. Spre sfârşitul lui septembrie, o vijelie înfricoşătoare, care n-a încetat timp de douăsprezece ore, a uscat frunzele copacilor pe o singură parte. Trăiam atât de departe de oameni, încât lucrul acesta mi s-a părut la fel de vrednic de a fi spus ca orice alt eveniment de seamă.

Zile şi iarăşi zile. Dimineţi şi seri.

Dimineţi în care te scoli înainte de ivirea zorilor, moleşit şi somnoros. — O, cenuşie dimineaţă de toamnă! În care sufletul se trezeşte neodihnit, atât de obosit şi atât de arzător de treaz, încât mai doreşte încă să doarmă şi parcă mai doreşte gustul morţii.

— Mâine, voi părăsi această câmpie ce tremură de frig; iarba e plină de promoroacă. Asemenea câinilor, care şi-au păstrat, în ascunzători făcute în pământ, pâine şi oase pentru când le va fi foame, ştiu unde să-mi găsesc voluptăţile rămase. Ştiu bine că, la cotul pârâului, aerul e mai călduţ; că dincolo de pădure mă aşteaptă un tei de aur încă nedesfrunzit; un surâs şi o mângâiere dată băieţaşului de la fierărie, în drumul lui spre şcoală; mai departe, parfumul grămezilor de frunze căzute; o femeie căreia îi poţi surâde:

lângă colibă, un sărut dat copilaşului ei; zgomotul ciocanelor de fierărie care, toamna, se aude de foarte departe… Asta-i tot? — A, atunci să dormim! — E prea puţin — şi sunt prea obosit ca să sper…

Plecări oribile în lumina cenuşie de dinaintea zorilor. Tremur al sunetului şi al cărnii. Ameţeală. Cauţi ce ai mai putea lua cu tine. — Ce-ţi place atât de mult în aceste plecări, Menalc? Şi el răspunde: Presimţirea morţii.

Nu atât faptul că voi vedea alte lucruri, cât faptul că mă despart de tot ceea ce nu îmi este indispensabil. O, Nathanael, de cât de multe lucruri ne-am fi putut lipsi! Suflete ce n-au fost niciodată îndestul de golite pentru a fi, în sfârşit, îndeajuns de umplute cu iubire — aşteptare şi speranţă, care sunt singurele noastre bunuri adevărate. Ah! toate locurile unde am fi putut, la fel de bine, trăi! Locuri unde îţi poţi găsi fericirea. Gospodării unde se munceşte; neprețuite munci ale câmpului; oboseală; uriaşă seninătate a somnului…

Dar să plecăm! şi să nu ne mai oprim decât oriunde!…

II
Călătoria cu diligenţa

M-am dezbrăcat de hainele de oraş care mă obligau să-mi păstrez prea multă demnitate.

Era aici, lângă mine; după bătăile inimii lui, simţeam că era o fiinţă vie, iar căldura trupului său mă ardea. Dormea, sprijinindu-se de umărul meu; îl auzeam cum respiră. Căldura, respiraţiei lui mă. supăra, dar nu mă mişcam de teamă să mi-l trezesc. Capul lui delicat se bălăbănea la hurducăturile trăsurii în care eram îngrozitor de îngrămădiţi; ceilalţi dormeau şi ei, căci mai era încă noapte.

Da, am cunoscut iubirea, iubirea şi încă multe altele; dar oare ce-aş putea spune despre sentimentul de tandreţe pe care l-am simţit atunci?

Da, desigur, am cunoscut iubirea.

Am hoinărit ca să pot atinge în treacăt tot ceea ce hoinăreşte: am fost cuprins de duioşie faţă de tot ceea ce nu ştie unde să se încălzească şi am iubit cu pasiune tot ceea ce hoinăreşte.

Îmi amintesc că, acum patru ani, mi-am petrecut sfârşitul unei zile în orăşelul pe care-l străbat din nou acum; ca acum, era toamnă; nu era duminică şi amiaza fierbinte trecuse.

Îmi amintesc că mă plimbam ca şi acum pe străzi, mergând până la marginea oraşului unde se deschide o grădină în terase, ce domină tot acest ţinut frumos.

Merg pe acelaşi drum şi recunosc totul.

Calc pe urmele paşilor mei şi emoţiile mele… Acolo era o bancă de piatră pe care mă aşezam. — Iat-o. — Mă aşezam pe ea şi citeam.

Ce carte? — Ah! Virgiliu. — şi auzeam urcând zgomotul pe care-i făceau spălătoresele. — Îl aud şi acum. - Atmosfera era liniştită, ca astăzi.

Copiii ies de la şcoală; îmi aduc aminte de ei. Trec oameni, aşa cum treceau şi atunci. Soarele apunea; iată că s-a făcut seară; şi cântecele din timpul zilei vor amuţi…

Asta-i tot.

— Dar, a spus Angele, asta nu este de ajuns ca să faci o poezie…

— Atunci să lăsăm asta, i-am răspuns eu.

Am cunoscut trezirea grăbită de dinaintea zorilor. În curte, vizitiul înhamă caii.

Găleţi de apă spală pavajul. Zgomotul pompei de apă. Cap buimac de om ce n-a putut dormi de-atâtea gânduri. Locuri ce trebuie părăsite; odăiţa; aici, preţ de o clipă mi-am odihnit capul; am simţit; am gândit; am vegheat; — Să mori! şi nu are importanţă unde (de vreme ce nu mai trăieşti, oriunde sau nicăieri). Viu, am fost aici.

Încăperi părăsite! Minune a plecărilor pe care nu le-am vrut niciodată triste. Faptul că stăpânesc, în prezent, UN ANUMIT LUCRU mi-a dat întotdeauna o stare de exaltare.

Să ne mai aplecăm încă o clipă peste ACEASTA fereastră… Vine o clipă când trebuie să pleci. Vreau ca ea să vină cât mai repede… ca să mă aplec încă o dată în această noapte aproape sfârşită, spre uriaşa posibilitate de fericire.

Clipă fermecătoare, varsă în azurul uriaş un val de aurora…

Diligenţa e pregătită de plecare. Să plecăm! Fie ca tot ce am gândit să se piardă, ca şi mine, în vâltoarea fugii…

Trecere prin pădure. Zonă de temperaturi parfumate. Cele mai călduţe au miros de pământ; cele mai reci, mirosul frunzelor ruginite. — Ţineam ochii închişi; îi deschid din nou. Da: iată frunzele, iată pământul săpat…

Strasbourg

O, „catedrală nebună!” - cu turnul tău aerian! — din vârful turnului tău, ca dintr-o nacelă legănată, se vedeau pe acoperişuri, berze

ortodoxe şi tacticoase

înălţate pe picioarele lor lungi,

mişcându-le încet, - căci e foarte greu să te foloseşti de ele.

Hanuri

Noaptea, mă duceam să dorm în fundul șurilor;
Surugiul venea să mă ia din fân.

Hanuri

…După cel de-al treilea pahar de *kirsch*, prin cap a început să-mi circule un sânge mai cald;

după al patrulea, am început să simt acea ușoară beție care, apropiind toate lucrurile, mi le punea la îndemână;

la al cincilea pahar, mi s-a părut că sala unde mă aflam, lumea toată capătă, în sfârșit, proporții sublime și că sublimul meu spirit evolua aici mai liber;

la al șaselea pahar, fiind puțin obosit, am adormit.

(Toate bucuriile simțurilor noastre au fost imperfecte precum minciunile.)

Am cunoscut vinul greu de la hanuri, vin al cărui gust de viorele îți rămâne mult timp în gură și care îți dă somnul adânc de la amiază. Am cunoscut beția de seară, când ți se pare că întregul pământ se clatină sub greutatea gândului tău puternic.

Nathanael, îți voi vorbi despre beție.

Nathanael, adeseori cea mai simplă împlinire a unei dorințe a fost pentru mine adevărata beție, într-atât eram de beat de dorințe încă de dinainte, iar pe drumuri nu căutam atât un han, cât îmi căutam foamea.

Beții — beție pricinuită de nemâncare, când ai pornit la drum încă foarte de dimineață și când foamea nu-ți aduce pofta de a mânca, ci o amețeală. Beția setei, atunci când ai mers până s-a lăsat seara.

Atunci până și cea mai ușoară masă devenea pentru mine prea bogată, întocmai ca un dezmăț, și gustam, liric, intensa senzație a vieții mele. Atunci aportul voluptuos al simțurilor făcea, din fiecare obiect pe care îl atingeam, un fel de fericire palpabilă.

Am cunoscut beția ce deformează ușor gândurile. Îmi aduc aminte de o zi în care ele ieșeau unele din altele precum cilindrii de la binoclu; penultimul părea întotdeauna cel mai fin; dar apoi ieșea din el un altul și mai fin încă. Îmi aduc aminte de o zi în care gândurile mele erau atât de rotunde, încât nu-ți rămânea nimic altceva de făcut decât să le lași să se rostogolească. Îmi aduc aminte și de o zi în care ele erau atât de elastice, încât fiecare gând al meu lua locul, pe rând, tuturor celorlalte. Alteori, două gânduri, paralele, păreau că vor să crească astfel până la capătul veșniciei.

Am cunoscut beția care te face să te crezi mai bun, mai puternic, mai demn de respect, mai virtuos, mai bogat etc. — decât ești in realitate.

Toamne

Arăturile erau în toi. Seara, brazdele scoteau aburi; şi caii obosiţi mergeau mai încet. Fiecare seară mă îmbăta ca şi cum atunci aş fi simţit mirosul pământului pentru întâia oară. Îmi plăcea să mă aşez la marginea pădurii, printre frunzele moarte, ascultând cântecele ţăranilor şi privind cum soarele, sfârşit de oboseală, adoarme în adâncul câmpiei.

Anotimp umed; ploios pământ normand…

Plimbări. — Lande, dar lipsite de asprime. — Faleze. — Păduri. — Pârâul rece ca gheaţa. Odihnă la umbră; conversaţii. — Ferigi roşcate.

— Ah, câmpie! ne gândeam noi, de ce nu te-am întâlnit în drumurile noastre, căci cât de mult am fi vrut să te străbatem călare. (Câmpia era înconjurată de păduri.)

Plimbări seara.

Plimbări noaptea.

Plimbări

…*A fi* devenea pentru mine o uriaşă voluptate. Aş fi vrut să gust toate formele vieţii; aceea a peştilor şi aceea a plantelor. Dintre toate bucuriile simţurilor, mi le doream mai ales pe cele ale pipăitului.

Un copac singuratic, într-o câmpie, toamna, în ploaie; frunzele-i ruginite cădeau; mă gândeam că apa îi hrănise mult timp rădăcinile înfipte în pământul îmbibat până-n adânc.

La acea vârstă, picioarele mele goale erau dornice să atingă pământul ud, să simtă clipocitul băltoacelor, răceala sau căldura noroiului. Ştiu de ce îmi plăcea atât de mult apa şi, mai ales, lucrurile ude; pentru că apa, mai mult decât aerul, ne dă pe loc senzaţia diferenţelor de temperatură. Îmi plăceau adierile umede ale toamnei… Ploios pământ al Normandiei.

La Roque

Carele s-au întors acasă încărcate de ierburile frumos mirositoare.

Hambarele s-au umplut de fân.

Care grele, izbite de taluzuri, zdruncinate de pe făgaşuri, de câte ori nu m-aţi adus de la câmp, culcat pe claia de ierburi uscate, împreună cu băieţii de la coasă!

Ah, oare când voi mai putea aştepta venirea serii culcat pe căpiţa de fân?…

Se lasă seara; carele ajungeau la hambare, în curtea fermei, unde stăruiau încă ultimele raze de soare.

III
Ferma

Fermier!

Fermier, cântă-ţi ferma!

Vreau să mă odihnesc o clipă aici — şi să visez, lângă şură, la vara pe care mi-o vor aminti parfumurile fânețelor.

Ia-ţi cheile; una câte una; deschide fiecare poartă…

Prima este aceea de la şură…

Ah! Cât de neschimbătoare sunt vremurile!… ah! în loc să hoinăresc dus de fervoare şi să învinge ariditatea pustiului, aş putea să mă odihnesc învăluit de căldura fânului din şură!… Aş asculta cântecele secerătorilor şi aş privi liniştit şi fără griji cum recoltele, provizii de neprețuit, se îndreaptă spre casă, în carele pline — ca nişte mult aşteptate răspunsuri la întrebările dorinţelor mele. Nu m-aş mai duce pe câmp să caut cu ce să le potolesc; aici le-aş înghiţi pe îndelete.

Există un timp când râzi — şi un timp când ai râs.

Există un timp când râzi - şi apoi un timp când îţi aminteşti că ai râs.

Nathanael, eu însumi, eu şi nu altul, priveam cum aceste ierburi se mişcau, trăiau, erau verzi şi galbene, se legănau în vântul serii — aceste ierburi care acum s-au veştejit ca să dea parfum fânețelor. - Ah! De ce nu ne putem întoarce la vremea când stăteam culcat la marginea pajiştii… iarba adâncă, ne adăpostea dragostea.

Vânatul mişca pe sub frunze; fiecare cale, oricât de mică, pe care şi-o deschidea era pentru el ca o mare pradă; iar când mă aplecam şi priveam pământul de aproape, din frunză-n frunză, din floare-n floare, vedeam o mulţime de insecte.

Cunoşteam umezeala solului după strălucirea verdelui şi după natura florilor; un anumit fel de pajişte era plin de margarete; dar pajiştile pe care le preferam şi de care profita iubirea noastră erau acelea albite de umbele, unele aeriene, iar altele, cele de valeriană, opace şi mult mai ample. Spre seară, în iarba devenită mai adâncă, ele păreau că plutesc, ca nişte meduze lucitoare, libere, desprinse de pe tulpina lor şi ridicate de ceata care urca.

A doua poartă este cea a hambarelor.

Grămezi de grăunţe, vă voi lăuda. Cereale; boabe roşietice de grâu; bogăţie în aşteptare; neprețuită provizie.

Pâinea poate să mi se isprăvească! Hambare, am cheia de la ușa voastră. Grămezi de boabe, sunteti aici. Oare vă veți termina înainte ca foamea să mi se fi potolit? Pe câmp, păsările cerului, în hambare, șobolanii; și toți săracii la mesele noastre… oare-mi mai rămâne ceva până-mi satur foamea…? Grăunțe, păstrez un pumn din voi; îl voi semăna pe câmpul meu roditor; îl voi semăna în anotimpul prielnic; dintr-un grăunte se nasc o sută, din altul, o mie…

Grăunțe! acolo unde foamea mea e mare, veți fi din belșug! Fire de grâu, care la început creșteți ca niște subțiri fire de iarbă verde, spuneți ce spic gălbui va purta tulpina voastră curbată?

Mirişte de aur, spice și snopi — pumn de grăunțe pe care le-am semănat…

A treia poartă este cea de la lăptărie:

Tihnă; liniște; zerul ce se scurge necontenit din săculețele în care se încheagă brânza. Bulzii de brânză îndesați în manșoane de metal; în zilele foarte călduroase de iulie, mirosul laptelui prins părea mai răcoritor și mai fad… nu, nu fad, ci de o acreală atât de discretă, încât n-o simțeai decât în fundul nărilor și mai degrabă ca pe un gust decât ca pe un miros.

Putină ce se întreține într-o foarte mare curățenie. Pâinișoare de unt pe frunze de varză. Mâinile roșii ale gospodinei. Ferestre mereu deschise, dar acoperite cu plase metalice, ca să nu poată intra pisicile și muștele.

Oalele, pline cu un lapte din ce în ce mai galben, până ce toată smântână s-a strâns deasupra, sunt așezate în șir, unele după altele. Grăsimea laptelui se ridică încet deasupra; ea se umflă și se încrețește, separându-se de laptele prins. Când toată smântână s-a ridicat deasupra, ea se separă de rest…

(Dar, Nathanael, nu pot să-ți vorbesc despre toate astea. Am un prieten care se ocupă de agricultură și care vorbește despre toate aceste lucruri în chip minunat; el îmi explică utilitatea fiecărui lucru și mă învață cum se face ca să nu se piardă nici chiar zerul.)

(în Normandia el se dă porcilor, dar se pare că ar putea fi folosit mai bine.)

A patra poartă dă spre grajd:

Aici e insuportabil de cald, dar vacile răspândesc un miros plăcut. Ah! Unde sunt vremurile când, împreună cu copiii fermierului ale căror trupuri asudate răspândeau un miros plăcut, când alergam printre picioarele vacilor; căutam ouă prin colțurile iestelor; ne uitam la vaci ore în șir; priveam cum cade baliga și se lățește pe podeaua ieslei; puneam rămășag care vacă se va băliga mai întâi, iar într-o bună zi am fugit cuprins de groază crezând că o

vacă o să fete, pe loc, un viţel.

A cincea poartă este cea de la magazia de fructe:

Strugurii sunt atârnaţi pe sfori într-un loc unde pătrunde soarele; fiecare boabă se coace în tihnă, rumegând în taină lumina şi născând o dulceaţă parfumată.

Pere. O grămadă de pere. Fructe! Am mâncat pulpa voastră plină de zeamă. Am aruncat sâmburii pe pământ ca să rodească! Ca să ne bucure din nou.

Migdală delicată; făgăduinţa unei minuni; nucleol; o mică primăvară care doarme aşteptând. Sămânţă între două veri; sămânţă străbătută de vară.

Nathanael, ne vom gândi apoi la germinarea dureroasă (strădania plantei ca să iasă din sămânţă este admirabilă).

Dar acum să ne minunăm de faptul că fiecare fecundaţie este însoţită de voluptate. Fructul se învăluie în savoare; şi perseverenţa de a trăi în plăcere.

Pulpă a fructului, dovadă plină de gust a dragostei.

A şasea poartă este cea a teascului:

Ah, de ce nu mă aflu acum sub şopron — unde căldura e mai potolită — întins lângă tine, printre acrişoarele mere terciuite? Ah, Sulamita! Am putea vedea atunci dacă, pe merele umede, voluptatea trupurilor noastre nu se prelungeşte, mai puţin pieritoare, — susţinută de mirosul lor dulce…

Zgomotul teascului îmi leagănă amintirea.

A şaptea poartă dă spre locul unde se află alambicurile.

Penumbră; vatră încinsă; maşini întunecate; strălucirea aramei cazanelor.

Alambic; picurarea sa misterioasă, strânsă cu mare grijă. (Am mai văzut cum este strânsă răşina pinilor, cleiul maladiv al cireşilor sălbatici, laptele smochinilor elastici, vinul palmierilor crestaţi la vârfuri.) Tub subţire de sticlă; în tine se strânge şi se concentrează un întreg val de beţie; esenţă a tot ce era delicios şi puternic în trup; delicios şi parfumat în floare.

Alambic; ah! Picătură de aur care se va prelinge. (Există şi sucuri mai gustoase decât sucul concentrat de cireşe; altele sunt parfumate ca pajiştile.) Nathanael! Am în faţa mea un spectacol cu adevărat miraculos; îmi pare că s-a concentrat aici o întreagă primăvară… Ah! Fie ca beţia mea să o desfăşoare acum ca la teatru. Închis în această încăpere foarte întunecoasă, să nu mai ştiu de nimeni şi să beau atât cât îmi trebuie ca să-mi eliberez spiritul şi să redau cărnii mele viziunea întregului altundeva după care tânjesc…

A opta poartă este cea a magaziilor:

Ah! Mi-am spart cupa de aur — mă trezesc. Beția nu e niciodată altceva decât un substitut al fericirii. Calești! Orice fugă este posibilă; ținut înghețat, sănii, îmi înham la voi toate dorințele.

Nathanael, vom merge spre lucruri: vom ajunge pe rând la toate. În oblâncurile șeii mele am aur; în cufere, blănuri care te-ar putea face să iubești frigul. Roți, cine v-ar putea număra învârtiturile în timp ce fugiți pe drumuri? Calești, case ușoare, pentru plăcerile noastre suspendate, fie ca fantezia noastră să vă poarte în zbor! Pluguri, fie ca boii să vă poarte pe ogoarele noastre! Scormoniți pământurile ca râturile mistreților: brăzdarul ce stă nefolosit în magazie rugineşte şi la fel se întâmplă cu aceste unelte…

Voi toate, putințe trândave ale ființelor noastre, voi, care așteptați suferind să se înhame la voi o dorință, dorința celui care năzuiește spre locuri mai frumoase…

Fie ca o pulbere de zăpadă să ne urmeze sania, pulbere pe care o vom ridica în goana noastră! Sănii! îmi înham la voi toate dorințele…

Ultima poartă dădea spre câmpie.

CARTEA A ŞASEA

LINCEU

Zum sehen geboren
Zum schauen bestellt.
GOETHE (Faust, II)

Porunci ale Domnului, mi-ați îndurerat sufletul.
Porunci ale Domnului, veți fi zece sau douăzeci?
Până unde vă veți întinde hotarele?
Oare ne veți învăța că lucrurile oprite sunt tot mereu mai multe?
Și că pentru setea de tot ceea ce mi-a părut mai frumos pe pământ există noi pedepse?
Porunci ale Domnului, mi-ați îmbolnăvit sufletul,
Ați înconjurat cu ziduri singurele ape care puteau să-mi astâmpere setea.
…Dar acum, Nathanael, sufletul mi-e plin de milă pentru greșelile omenești.

Nathanael, te voi învăța că toate lucrurile sunt divin de firești.

Nathanael, îți voi vorbi despre toate.

Micul meu păstor, îți voi pune în mâini o bâtă de lemn fără ținte, cu care vom călăuzi cu blândețe, prin toate părțile, oi care până acum, n-au urmat niciun stăpân.

Păstorule, îți voi călăuzi dorințele spre tot ceea ce este frumos pe pământ.

Nathanael, vreau să fac buzele tale să ardă de o sete nouă, și apoi să apropii de ele cupe pline de băuturi răcoritoare. Am băut; cunosc izvoarele unde buzele își astâmpără setea.

Nathanael, îți voi vorbi despre izvoare:

Unele izvoare țâșnesc din stâncă;

Altele vin de sub ghețari;

Unele sunt atât de albastre, încât par mai adânci.

(Ca minunatul Cyane de la Siracusa.)

Izvor de culoarea azurului; bazin adăpostit, ochi de apă ivit printre papirusuri; ne-am aplecat peste marginile bărcii; peste pietrele mărunte de pe fundul apei, ce păreau din safire, înotau pești de azur.

La Zaguan, în Nimfeea, izvorau apele care, în vremurile de demult, udau Cartagina.

La Vaucluse, apa iese din pământ în șuvoi bogat, ca și cum ar curge de mult. E aproape un fluviu și poți merge în susul lui pe sub pământ; străbate peșteri și se îmbibă de întuneric. Lumina torțelor tremură și se stinge; mai departe se află un loc atât de întunecat, încât îți spui: niciodată nu voi putea urca mai departe.)

Unele izvoare au o apă feruginoasă, care dă o culoare somptuoasă stâncilor.

Există și izvoare sulfuroase, a căror apă verde și caldă pare otrăvită la început; dar, Nathanael, când te scalzi în ea, pielea îți devine atât de fină, încât apoi e și mai plăcută la pipăit.

Din unele izvoare, seara, se ridică ceața; o ceață ce plutește noaptea în jurul lor și care se risipește încet când vine dimineața.

Izvoare foarte obișnuite, cu apă puțină, înăbușite de mușchi și de trestii.

Izvoare unde vin femeile să spele rufele și ale căror ape întorc roțile morilor.

Avuție nesfârșită! Ape ce țâșnesc din pământ. Belșugul de apă de sub izvoare; rezervoare ascunse; vase deschise. Stânca dură va crăpa. Muntele se va acoperi de arbuști; ținuturile aride se vor bucura și pustiurile triste vor înflori.

Din pământ țâșnesc mai multe izvoare și apa lor e prea multă pentru însetarea noastră.

Ape reînnoite la nesfârșire; vapori care tot cad din ceruri.

Dacă la câmpie nu este apă, câmpia să vină să bea apa din munți — sau canalele subterane să aducă apa de la munte spre câmpie — uluitoarele irigații din Granada. — Rezervoare; Nimfeea. — Izvoarele sunt de o extraordinară frumusețe — extraordinare sunt plăcerile pe care le simți când te scalzi în apa lor. O, piscine! Piscine! Din apa voastră vom ieși purificați.

Precum soarele în aurora,
Luna în roua nopții,
în apa voastră curgătoare
Ne vom spăla brațele și picioarele
Brațele și picioarele obosite.

Extraordinare sunt frumusețile izvoarelor; ca și ale apelor care se filtrează pe sub pământ. Ele ies apoi la suprafață limpezi, ca și cum ar fi străbătut un cristal; plăcerea pe care o simți când le bei este extraordinară; sunt pale ca aerul, incolore ca și cum n-ar exista și fără gust; nu se fac percepute decât prin marea lor răceală, care e virtutea lor ascunsă. Nathanael, ai înțeles că putem ajunge să dorim a le bea?

Cele mai mari bucurii ale simțurilor mele

Au fost însetările potolite.

Și acum, Nathanael, îți voi spune

CÂNTECUL ÎNSETĂRILOR MELE POTOLITE

Căci pentru a mă apropia de cupe pline
Buzele mele s-au întins mai mult decât spre sărutări;
Cupe pline atât de repede golite.
Cele mai mari bucurii ale simțurilor mele
Au fost însetările potolite…

Unele băuturi se prepară
Din suc de portocale stoarse,
Lămâi și chitre,
Ele te răcoresc, căci sunt
Acrișoare și totodată dulci.
Am băut din cupe atât de fine,
Încât mi se părea că gura le va sparge
Înainte ca dinții să le atingă;
Puse în astfel de pahare, băuturile păreau mai bune,
Căci aproape nimic nu le despărțea de buze.
Am mai băut și din vase cu formă schimbătoare
Pe care trebuia să le apeși cu mâna
Pentru ca vinul să urce până la buze.

Seara, în zilele când hoinărisem mult prin soare,
Am băut, prin hanuri, siropuri groase din pahare grosolane;
Și uneori apa, rece ca gheața, din bazine
Mă făcea apoi să simt mai bine umbra serii.
Am băut și apă păstrată în burdufuri
Și care mirosea încă a piele de capră, argăsită.

Stând tolănit pe mal, băut-am din apa
Pâraielor în care aș fi dorit să intru,
Cu brațele goale scufundate în adâncul apei vii
Unde se văd mișcându-se pietricelele albe…
Și răcoarea mă pătrundea prin umeri.

Păstorii beau apa din căușul mâinii;
I-am învățat s-o bea cu paiul.
În unele zile, vara, mergeam prin soare,
În ceasurile de arșiță,
În căutarea marilor însetări pe care apoi să le potolesc.

Și-ți amintești, prietene, cum într-o noapte, în timpul călătoriei noastre îngrozitoare, ne-am sculat, transpirați, ca să bem dintr-un ulcior de pământ apa ce se păstrase în el rece ca gheața?

Bazine, fântâni ascunse în care coboară femeile. Ape ce n-au văzut niciodată lumina zilei; gustul de umbră. Ape foarte aerate.

Ape neobișnuit de transparente și pe care le-aș fi dorit mai albăstrii, sau mai degrabă verzi, ca să mi se pară mai reci… și cu un ușor gust de anason.

Cele mai mari bucurii ale simțurilor mele

Au fost însetările potolite.

Nu! n-am numărat încă toate stelele de pe cer, toate perlele din mare, toate penele albe de pe malul golfurilor.

Nici toate murmurele frunzelor; nici toate surâsurile aurorei; nici toate râsetele verii. Și ce-aș mai putea spune? Dar, pentru că gura mea tace, crezi oare că inima-mi se odihnește?

O, câmpuri scăldate în azur!
O, câmpuri muiate-n miere!

Vor veni albinele grele de ceară…

Am văzut porturi întunecate, unde zorile erau ascunse de catarge și de pânze; dimineața, plecarea bărcilor care parcă se furișau printre carcasele corăbiilor mari. Ca să treci pe sub odgoanele întinse cu care erau legate de țărm, trebuia să te apleci.

Noaptea am văzut nenumărate corăbii plecând și afundându-se în întuneric, afundându-se spre lumina zilei.

Nu sunt sclipitoare ca perlele; nici atât de lucitoare ca apa; și totuși pietricelele de pe cărare scânteiază. Receptacule blânde de lumină pe cărările acoperite pe care mergeam.

Dar, despre fosforescență ce-aș putea să-ți spun, Nathanael? Materia este infinit de poroasă pentru spirit; supusă, ea ascultă de toate legile! Este complet transparentă. Tu n-ai văzut cum zidurile acestei cetăți musulmane se înroșesc seara și se luminează ușor în timpul nopții. Ziduri groase, pe care lumina s-a revărsat îmbelșugată în timpul zilei; ziduri pe care s-a strâns lumina și care, la amiază, sunt albe ca metalul; noaptea ți se părea că o vezi din nou în minte. Cetăți, mi se părea că sunteți transparente! Văzute de pe colină, de aici, de jos, străluceați în întunericul adânc al nopții învăluitoare, asemenea unor lămpi de alabastru, imagini ale unui suflet religios prin lumina ce le umple parcă porii și a căror lucire se răspândește înjur precum laptele.

Pietricelele albe de pe drumurile învăluite de întuneric; receptacule de lumină. Bălării albe în amurgurile de pe câmpuri; dalele de marmură din moschei; florile din grotele mărilor, actinii… Orice alb este lumină acumulată.

Am învățat să judec toate ființele după puterea lor de a primi lumina; cele care, în timpul zilei, au știut să primească lumina soarelui mi-au apărut apoi, în noapte, ca niște puncte de lumină. — Am văzut ape care curg la

amiază prin câmpie și care, mai departe, își poartă comorile de aur pe sub stâncile opace, alunecate în calea lor.

Dar, Nathanael, nu vreau să-ți vorbesc aici decât despre lucruri, — și nu despre

INVIZIBILA REALITATE - căci

… întocmai ca minunatele alge ce, de îndată ce le scoți din apă, se întunecă la culoare…

tot astfel… etc.

— Nesfârșita varietate a peisajelor ne arăta fără încetare că n-am cunoscut încă toate formele de fericire, de meditație sau de tristețe, pe care acestea le puteau lua. Știu că, în unele zile din copilărie, când uneori mă cuprindea tristețea, pe câmpiile din Bretagne vedeam câteodată cum tristețea mea, simțindu-se înțeleasă și primită de natura din jur, mă părăsea brusc și se așeza în fața mea, îngăduindu-mi, în felul acesta, să o privesc cu plăcere.

Veșnica noutate.

Cineva face un lucru foarte simplu și apoi spune:

Știu că *asta* n-a fost înainte nici făcută, nici gândită și nici spusă. — Și, dintr-odată, totul mi s-a părut de o virginitate perfectă. (întregul trecut al omenirii absorbit cu totul în momentul de față.)

20 iulie, ora 2 dimineața

Trezirea. — Dumnezeu este cel pe care trebuie cel mai puțin să-l faci să aștepte, strigam eu, în timp ce mă spălam; oricât de devreme te-ai scula, întotdeauna vezi în jurul tău cum freamătă viața; ea se culcă mai devreme și se lasă așteptată mai puțin decât noi.

Aurore, erați cele mai îndrăgite bucurii ale mele.
Primăveri, aurore ale verilor!
Primăveri ale tuturor zilelor,
Aurore!
Nu ne treziserăm încă
Și curcubeiele se iviseră pe cer…
…și niciodată nu suntem destul de matinali,
sau destul de vesperali
cât ar trebui pentru lună…

Am cunoscut somnul de la amiază, vara — somnul din miezul zilei — după o muncă începută prea devreme; somnul copleşitor.

Ora două. — Copiii sunt culcaţi. Liniște înăbuşitoare. Posibilitatea de a asculta muzică, dar nu şi de a o face. Mirosul draperiilor de creton. Florile de iasomie şi lalelele. Lenjerie.

Ora cinci.. — Treziri din somn, în sudoare; bătăi puternice de inimă; frisoane; stare de bine; disponibilitatea, cărnii; carne poroasă şi pe care pare că o invadează cu prea mare plăcere fiecare lucru. Soare în asfinţit; peluze galbene; ochi deschişi în amurgul zilei. O, licoarea gândirii vesperale! Desfacerea florilor serii. Să speli fruntea cu apă călduţă; să ieşi… Bolţi de verdeaţă; grădini închise de ziduri, expuse la soare. Drumul; animalele ce se întorc de la păşune; apus de soare, inutil de privit — sentimentul de admiraţie este deja îndestulător.

Reîntoarcerea acasă. Reluarea lucrului lângă lampă.

Nathanael, ce să-ţi spun despre locurile bune pentru somn?

Am dormit pe căpiţele de fân; am dormit în lanurile de grâu; am dormit pe iarbă, la soare; în podurile cu fân, noaptea. Mi-agăţam hamacul de crengile copacilor; am dormit legănat de valuri; culcat pe puntea corăbiilor; sau pe paturile înguste clin cabine, în faţa stupidului ochi de geam al hubloului. În unele culcuşuri mă aşteptau curtezane; în altele mă aşteptau tineri. Pânzele cu care erau tapisate păreau atât de moi, încât păreau, ca şi trupul meu, făcute pentru dragoste. Am dormit în corturi pe scândură, când somnul era mai curând un fel de pierzanie. Am dormit în trenuri ce mergeau, fără să-mi pierd nicio clipă sentimentul mişcării.

Nathanael, există admirabile pregătiri pentru somn; şi admirabile treziri, dar nu există somnuri admirabile, şi mie nu-mi plac visele decât atâta vreme cât le cred realitate. Căci nici cel mai frumos vis nu egalează momentul trezirii.

Mi-am făcut obiceiul să dorm în faţa ferestrei larg deschise, oarecum direct sub cer. În nopţile toride de iulie am dormit complet dezbrăcat sub lună; când se iveau zorile, eram trezit din somn de cântecul mierlelor; mă scufundam cu tot trupul în apa rece şi mă mândream că-mi încep ziua foarte devreme. În Munţii Jura, fereastra mea se deschidea deasupra unei văi care, nu după mult timp, s-a umplut de zăpadă; din pat, vedeam marginea unei păduri; acolo zburau corbi sau ciori; tălăngile turmelor de vite mă trezeau încă din zori; lângă casa mea se afla iazul unde oamenii îşi adăpau vacile. Îmi aduc aminte de toate acestea.

În hanurile din Bretagne îmi plăcea să simt aşternuturile aspre şi mirosul plăcut de leşie. La Belle Isle mă trezeau din somn cântecele marinarilor; alergam la fereastră şi priveam cum se îndepărtează bărcile; apoi coboram spre mare.

Există pe lume locuințe minunate; în nici una dintre ele n-am vrut să rămân mult timp. Mi-e teamă de uşile care se închid, de capcane. Celule care închid spiritul. Viața nomadă este cea a păstorilor.

Nathanael, îți voi pune în mâini bâta mea de păstor şi tu îmi vei păzi oile. Sunt obosit. Acum vei pleca; ţinuturile, toate, îți sunt larg deschise şi turmele tale, niciodată sătule, behăie întruna după noi locuri de păşunat.

Nathanael, uneori m-au reţinut locuinţele ciudate. Unele erau în mijlocul pădurii; altele pe malul apelor; unele erau spaţioase. Dar, de îndată ce, obişnuindu-mă cu ele, încetam să le observ, să mă mai minunez în faţa lor, să fiu cucerit de priveliştile pe care le vedeam de la ferestre şi de îndată ce începeam să mă gândesc, le părăseam.

(Nathanael, nu-ţi pot explica această înverşunată dorinţă a mea de noutate; nu mi se părea că ating sau că răpesc ceva unui lucru; dar senzaţia subită pe care mi-o producea încă de la început era atât de intensă, încât ca nu sporea apoi prin repetare; aşa că, dacă mi s-a întâmplat adeseori să mă întorc în aceleaşi oraşe şi în aceleaşi locuri, am făcut-o pentru a percepe vreo schimbare de lumină sau de anotimp, mai uşor de simţit în locurile ce-ţi sunt cunoscute; şi dacă, pe vremea când trăiam în Alger, îmi petreceam fiecare seară în aceeaşi modestă cafenea maură, o făceam pentru a surprinde imperceptibila schimbare ce se producea, de la o seară la alta, în fiecare fiinţă şi pentru a vedea cum timpul modifică, încet, acelaşi spaţiu foarte mic.)

La Roma, în apropiere de Pincio, florăresele veneau să-mi vândă flori prin fereastra mea zăbrelită, asemănătoare cu aceea de la închisoare, aflată la nivelul străzii; aerul era înmiresmat de parfumul lor. La Florenţa puteam, fără să-mi părăsesc masa de lucru, să văd galbenul râu Arno, revărsat peste maluri. Pe terasele din Biskra, Meriem venea la lumina lunii în nesfârşita linişte a nopţii. Era înfăşurată din cap până-n picioare într-un mare şi alb haik sfârtecat pe care îl lăsa să cadă, râzând, pe pragul uşii cu geamuri; în camera mea o aşteptau tot felul de bunătăţi. La Granada aveam în cameră, pe cămin, în loc de lumânări, doi pepeni verzi. La Sevilla există aşa-numitele patios:, sunt nişte curţi pavate cu marmură deschisă la culoare, pline de umbră şi de răcoarea apei; a apei care curge, şiroieşte şi clipoceşte într-un havuz din mijlocul curţii.

Un zid gros, împotriva vântului din Nord şi poros pentru lumina Sudului; o casă rulantă, călătoare, transparentă pentru toate binefacerile Sudului… Ce-ar fi o cameră pentru noi, Nathanael? Un adăpost într-un peisaj.

Îți voi mai vorbi despre ferestre: la Napoli, conversaţii pe balcoane şi visări, seara, lângă rochiile deschise la culoare ale femeilor. Draperiile pe jumătate lăsate ne izolau de zgomotoasa societate a balului. Se schimbau vorbe de-o delicateţe atât de dezolantă, încât după aceea rămâneai un timp fără glas; apoi urca din grădină intolerabilul parfum al florilor de portocal şi cântecul păsărilor din nopţile de vară; şi mai apoi, la răstimpuri, chiar şi

păsările tăceau; atunci se auzea foarte slab zgomotul valurilor.

Balcoane; coşuri de glicine şi de trandafiri; odihna de seară; toropeală.

(În seara asta o rafală groaznică de ploaie se izbeşte cu zgomot, şiroind pe geamul meu; mă străduiesc ca setea să-mi placă mai mult decât orice altceva.)

Nathanael, îţi voi vorbi despre oraşe.

Am văzut Smirna dormind precum o fetiţă ce stă culcată; Napoli, ca o lascivă femeie ce se scaldă, şi Zaghanul, ca un păstor kabil căruia apropierea zorilor i-a înroşit obrajii. Oraşul Alger tremură la soare de iubire şi se extaziază de iubire în timpul nopţii.

În Nord, am văzut case adormite la lumina lunii; zidurile caselor erau, pe rând, albastre şi galbene; în jurul lor se întindea câmpia; pe câmp zăceau uriaşe căpiţe de fân. Ieşim în câmpia pustie, ne întoarcem în satul adormit.

Există oraşe şi oraşe; uneori nu înţelegi pentru ce au fost ridicate tocmai aici. — O! oraşe din Orient şi din Sud; oraşe cu clădiri cu acoperişuri plate şi cu terase albe unde noaptea femeile cuprinse de nebunie vin să viseze. Plăceri, serbări ale dragostei; lampadarele din piepte care, atunci când le priveşti de pe colinele învecinate, îţi dau în noapte impresia că sunt fosforescente.

Oraşe din Orient! Serbare înflăcărată; străzi numite aici *străzi sfinte*, unde cafenelele sunt pline de curtezane şi unde melodiile prea stridente le fac să danseze. Pe străzi circulă arabi înveşmântaţi din cap până în picioare în alb şi copii care mi se păreau mult prea tineri — nu-i aşa? — ca să ştie ce-i dragostea. (Unii dintre ei aveau buzele mai calde decât puişorii ieşiţi din găoace.)

Oraşe din Nord! debarcadere; uzine; oraşe unde fumul ascunde cerul. Monumente; turnuri mobile; îngâmfarea arcadelor. Cavalcade pe bulevarde; o mulţime grăbită. Asfalt ce străluceşte după ploaie. Bulevard unde castanii par că lâncezesc; femei ce te-aşteaptă mereu. Au fost nopţi atât de moleşitoare, încât simţeam că la cea mai mică chemare îmi venea să leşin.

Ora unsprezece. — Îngrădire între ziduri; zgomot strident al obloanelor de fier. Noaptea când treceam pe străzile singuratice, vedeam cum şobolanii aleargă repede să se ascundă în canale. Prin ochiurile de geam ale pivniţelor vedeam bărbaţi pe jumătate goi făcând pâine.

O, cafenele! — unde nebunia noastră a continuat până foarte târziu în noapte; beţia băuturilor şi a cuvintelor ne izgonea somnul. Cafenele! Unele erau bogate, pline de picturi şi de oglinzi; în ele vedeai numai oameni foarte eleganţi; altele erau mici; aici se cântau cuplete comice şi femeile, ca să danseze, îşi ridicau fustele până foarte sus.

În Italia, în serile de vară, cafenelele erau răspândite prin piepte şi în ele

puteai mânca înghețate gustoase de lămâie. În Algeria exista o cafenea unde se fuma Kief și unde era cât pe ce să fiu asasinat; după un an era închisă de poliție, căci aici nu veneau decât oameni suspecți.

Și iar cafenele… O, cafenele maure! — uneori, un poet bun vorbitor spunea pe îndelete o poveste; în câte nopți n-am venit să-l ascult, deși nu-i înțelegeam vorbele!… Dar cel mai mult dintre toate îmi placi tu, micuță cafenea din Bab el Derb, loc liniștit, bun ca să-ți petreci sfârșitul zilei, colibă de pământ așezată la marginea oazei, căci mai departe începea deșertul — de unde vedeam cum, după o zi fierbinte, coboară o noapte mai domoală. Lângă mine, cineva cânta la flaut un cântec monoton. Și mă gândesc la tine, micuță cafenea din Șiraz, atât de mult cântată de Hafiz care, beat de vinul pe care i-l turna paharnicul și de dragoste, stătea tăcut pe terasa invadată de trandafiri; de Hafiz care, așezat lângă paharnicul adormit, aștepta toată noaptea, compunând versuri, să se facă ziuă.

(Mi-ar fi plăcut să mă nasc într-o vreme când, ca poet, pentru a cânta toate lucrurile, nu trebuia decât să le enumeri. Admirația mea s-ar fi oprit pe rând la fiecare lucru în parte și felul cum l-aș fi lăudat ar fi demonstrat-o; ar fi fost de ajuns.)

Nathanael, noi încă n-am privit împreună frunzele. Toate rotunjimile frunzelor…

Frunzișul copacilor; peșteri verzi, străpunse de goluri luminoase, străfunduri ce se mișcă la cea mai mică adiere de vânt; frunze atârnând; mișcarea crengilor; legănarea în linie rotunjită; mici lamele și alveole…

Crengi inegal mișcate de vânt… asta se întâmplă pentru că flexibilitatea diferită a ramurilor, făcând ca puterea lor de a rezista vântului să fie diferită, face ca și impulsul pe care vântul li-l dă să fie diferit… etc. — Să trecem la un alt subiect… La care? — pentru că nu e vorba de o compoziție, nu trebuie să facem o alegere… Să fim gata pentru orice! Nathanael, să fim gata pentru orice! — și printr-o atenție subită, simultană, a tuturor simțurilor, să ajungem să facem (e greu de spus) din însuși sentimentul propriei vieți senzația concentrată a oricărei atingeri venite din afară… (sau reciproc). — Sunt aici; ocup acest colțișor, în care pătrund:

în zgomotul neîntrerupt al apei, întărit și apoi șters de vântul care bate printre crengile pinilor; din când în când lăcustele etc.

în strălucirea soarelui în apa râului; în mișcarea pinilor (uite, o veveriță!) și a piciorului meu care face o gaură în mușchi etc.

în senzația de umezeală; de moliciune a mușchiului (Ah! Oare ce creangă mă înțeapă?…); senzația frunții sprijinite în mâini… a mâinilor așezate pe frunte etc.

în năluciri. (Liniște! Se apropie veverița) Etc.

Și toate astea puse *laolaltă* etc., într-un mănunchi; — e însăși viața; — asta e tot? — Nu! Mai există întotdeauna și alte lucruri.

Crezi oare că eu nu sunt decât locul de întâlnire a unor senzații? — Viața mea a fost întotdeauna: ASTA, plus eu însumi. — Altădată îți voi vorbi despre *mine însumi.* Astăzi nu-ți voi spune nici

CÂNTECUL DIFERITELOR FORME ALE SPIRITULUI

nici

CÂNTECUL CELOR MAI BUNI PRIETENI

nici

BALADA TUTUROR ÎNTÂLNIRILOR

în care, printre altele, se aflau și următoarele fraze:

La Como, la Lecce, strugurii erau copți. Urcam pe o colină uriașă pe care se prăbușeau vechi castele. Aici strugurii aveau o aromă dulceagă, care mă supăra; ea îmi pătrundea, precum gustul, până în străfundul nărilor, așa că mâncatul lor nu-mi mai putea aduce nimic nou. — Dar îmi era atât de sete și de foame, încât câțiva ciorchini mi-au fost de ajuns ca să mă-mbăt.

…Dar în această baladă, vorbeam mai ales despre bărbați și despre femei, și dacă nu ți-o spun acum, o fac pentru că în această carte nu vreau să descriu personalități. Căci, după cum cred că ai observat, în carte nu e vorba de *nimeni.* Și chiar eu însumi nu sunt altceva decât o Viziune. Nathanael, eu sunt păzitorul turnului Linceu. Destul de mult a durat noaptea. Zori de zi, din înaltul turnului, strigam spre voi din răsputeri! Zori de zi, niciodată prea radioase!

Până la sfârșitul nopții mi-am păstrat speranța că va veni din nou lumina; nu o văd încă, dar nădăjduiesc că va veni; scriu din ce parte se vor ivi zorile.

Un întreg popor se pregătește pentru asta: din înaltul turnului, aud pe străzi o rumoare. Se va face ziuă! Poporul, în sărbătoare, merge înaintea soarelui.

— Ce spui despre noapte? Ce spui despre noapte, santinelă?

— Văd o generație care urcă și văd o generație care coboară. Văd o enormă generație care urcă, bine înarmată și cu bucurie, spre viață.

Spune, ce vezi din înaltul turnului? Ce vezi, Linceu, fratele meu?

Vai! Vai! Lasă-l pe celălalt profet să plângă! Vine noaptea, iar ziua vine și ea.

Vine noaptea lor și vine ziua noastră. Și cine vrea să doarmă, să doarmă.

Linceu! Coboară din turn, acum. Se face ziuă. Coboară pe câmpie. Privește mai de aproape fiecare lucru. Linceu, vino! Apropie-te! S-a făcut ziuă și noi credem în ea.

CARTEA A ŞAPTEA

Quid, tum şi fuscus Amyntas.
VIRGILIU

Traversarea. Februarie 1895

Plecarea din Marsilia.

Vânt puternic; aer minunat. Căldură timpurie; legănarea catargelor.

Mare triumfătoare, plină de măreţie. Vas dispreţuit de valuri. Impresie dominantă de grandoare. Amintirea tuturor plecărilor trecute.

Traversarea

De câte ori n-am aşteptat zorile…

…pe o mare furioasă

şi am văzut cum vin zorile înainte ca marea să se fi liniştit.

Sudoare pe tâmple. Slăbiciune. Stări de delăsare.

Noaptea pe mare

Mare furioasă. Şiroaie de apă pe punte. Trepidaţii ale elicei…

O, sudoare pricinuită de teamă!

O pernă sub capul ce mă doare…

În seara asta, de pe punte luna se vedea plină şi minunată — nu eram acolo ca să o pot privi.

— Aşteptarea valului. — Spargerea subită a masei de apă; zgomote înăbuşite; noi umflări ale valurilor; noi căderi. — Starea mea de inerţie; ce sunt eu aici? — Un dop — un biet dop pe valuri.

Mă las legănat de valuri în voia uitării; voluptatea renunţării; a fi ceva.

Sfârşitul nopţii

În dimineaţa prea rece, puntea este spălată cu apă din mare, ridicată cu ajutorul unor căldări; aerisire. — În cabina mea, aud zgomotul periilor cu care se freacă scândurile. Izbituri uriaşe. — Am vrut să deschid hubloul. O rafală prea puternică de aer de mare pe fruntea mea şi pe tâmplele mele asudate. Am vrut să închid din nou hubloul… Patul, m-am azvârlit din nou în el. Ah, toate aceste clătinări îngrozitoare de dinaintea intrării în port! Caruselul umbrelor reflectat pe peretele alb al cabinei. Senzaţie de strâmtoare.

Ochiul neobosit să vadă…

Cu un pai, sug limonada rece ca gheața…

A te trezi apoi pe un pământ nou, ca dintr-o convalescență… — Lucruri nevisate.

Alger

Să te trezești în zori pe o plajă;
După ce valurile te-au legănat noaptea întreagă.
Podișurile unde vin să se odihnească dealurile;
Apusuri de soare în care zilele pier;
Plajele de care se sparg valurile;
Nopțile în care vin să doarmă iubirile noastre…
Noaptea va veni spre noi ca o imensă rază;
Gândurile, razele și păsările triste
Vor veni aici să se odihnească de lumina zilei;
În tufișuri unde se odihnește orice umbră…
Și apa liniștită din câmpie, și izvoarele de ierburi pline.

… Și apoi, la întoarcerea din lungi călătorii.
Malurile liniștite, corăbiile în port.
Vedea-vom pe valurile potolite
Cum doarme pasărea nomadă și barca
prinsă la țărm —
Seara venită spre noi ca să deschidă rada sa uriașă
De tăcere și de prietenie.
— E ora când totul doarme. —

Martie 1895

Blidah! Floare a Sahelului! Lipsită de grație și ofilită iarna, primăvara mi-ai apărut frumoasă. Era o dimineață ploioasă; un cer nepăsător, blând și trist; și parfumurile copacilor tăi înfloriți rătăceau de-a lungul aleilor. Jetul de apă din liniștitul tău bazin; în depărtare, goarnele cazărmilor.

Iată cealaltă grădină, pădure părăsită, unde lucește slab, sub măslini, moscheea albă.

— Pădure sacră! În dimineața asta vin să se odihnească aici gândul meu sfârșit de oboseală și carnea mea sleită de neliniștea iubirii. Lianelor, văzându-

vă în timpul iernii, nu bănuisem cât de minunate vă sunt florile. Glicine violete printre ramurile legănate de vânt, ciorchini asemenea unei cădelnițe înclinate și petale căzute pe aurul nisipurilor de pe alee. Zgomotele apei; zgomote muiate, clipocit la marginea bazinului; măslini uriași, flori albe de spirea, tufe de liliac, spini, tufe de trandafiri; să vii aici singur, să-ți amintești de iarnă și să te simți tot atât de obosit ca și primăvara, vai! Chiar fără să te miri; și chiar să dorești mai multă severitate, căci atâta frumusețe, vai! îi surâde celui solitar și nu se umple decât de dorințe, cortegii ascunse pe aleile goale. Și, în ciuda zgomotelor apei din bazinul prea calm, liniștea atentă din jur îți arată prea mult absențele.

Cunosc izvorul unde voi merge să-mi răcoresc pleoapele
Pădurea sacră; cunosc drumul,
Frunzele, răcoarea acestui luminiș;
Voi merge seara când tăcerea se va fi așternut
Și mângâierea aerului
Ne va îndemna mai mult la somn decât la iubire.
Izvor rece unde va coborî noaptea.
Apă înghețată în care dimineața va veni străvezie,
Tremurând de atâta alb. Izvor de puritate.
Nu-i așa că voi regăsi în auroră
Atunci când ea se va ivi
Savoarea pe care o avea pe vremea când vedeam încă în ea
Cu mirare lumina și lucrurile?
Când voi veni aici să-mi spăl pleoapele arse.

Scrisoare către Nathanael

Nici nu-ți închipui, Nathanael, ce poate deveni până la urmă această baie de lumină; și extazul senzual pe care ți-l dă această persistentă căldură… O ramură de măslin profilată pe cer; cerul de deasupra colinelor; cântec de flaut în ușa unei cafenele… Algerul părea atât de cald și de plin de serbări, încât am vrut să-l părăsesc pentru trei zile; dar la Blidah, unde mă refugiam, am găsit portocalii înfloriți…

Ies din casă încă de dimineață; mă plimb; nu privesc nimic, dar văd totul; din mine, din senzații neascultate, prinde formă o simfonie minunată. Timpul trece; emoția mea se domolește, ca și mersul soarelui care, mai puțin vertical, devine mai lent. Apoi aleg ceva de care să mă prind, o ființă sau un lucru — oricum vreau să fiu ceva în mișcare, căci emoția mea, odată fixată, nu mai este vie. Mi se pare atunci în fiecare clipă care vine că încă n-am văzut și n-am gustat nimic. Mă pierd într-o dezordonată urmărire a unor lucruri mișcătoare. Ieri am alergat pe vârful colinelor ce domină Blidahul ca să văd

mai mult timp soarele; ca să văd apusul de soare și norii arzători colorând terasele albe. Surprind lăsarea întunericului și a liniștii sub copaci; hoinăresc la lumina lunii; aerul luminos și cald mă învăluie și mă înalță cu atâta moliciune, încât adeseori am senzația că înot.

…Cred că drumul pe care îl urmez este drumul meu și că îl urmez așa cum trebuie. Îmi păstrez deprinderea unei mari încrederi ce s-ar putea numi credință, dacă ar fi pecetluită de un jurământ.

Biskra

Pe pragul ușilor așteptau femei; în spatele lor urca o scară dreaptă. Femeile stăteau jos, pe pragul ușilor, grave, vopsite ca niște idoli, purtând pe cap o cununiță făcută din monede. Noaptea, strada se însuflețea. În susul scărilor ardeau lămpile; fiecare femeie stătea așezată în cuibul luminos pe care i-l oferea casa scării; fața le rămânea în umbră sub aurul strălucitor al cununiței; și fiecare părea că mă așteaptă, că mă așteaptă doar pe mine; ca să urci trebuia să adaugi la cununiță un ban de aur; în trecere, curtezana stingea lămpile; apoi intrai în micul ei apartament; beai cafea din cești mici și apoi făceai dragoste pe un fel de divanuri joase.

Grădinile din Biskra

Îmi scriai așa, Athman: „Păzesc turmele sub palmierii ce te așteaptă. Te vei întoarce! Primăvara va însufleți crengile: vom hoinări și nu ne vom mai gândi la nimic…”

— Athman, păzitorule de capre, nu te vei mai duce sub palmieri ca să aștepți și să vezi dacă nu vine primăvara. Am venit; primăvara s-a ivit în ramuri; hoinărim și nu ne mai gândim la nimic.

Grădinile din Biskra

Timpul întunecat de astăzi; mimoze parfumate. Vreme călduță și umedă. Picături de ploaie dese sau mari, plutind și parcă formându-se în aer… Se opresc pe frunze, le încarcă și apoi cad dintr-odată pe pământ.

…Îmi aduc aminte de o ploaie de vară; — dar era oare o ploaie? — Picăturile călduțe care cădeau, atât de mari și de grele, peste grădina de palmieri învăluită într-o lumină verde și trandafirie; erau atât de grele, încât frunze, flori și ramuri s-au rostogolit ca un dar de iubire făcut din ghirlande împrăștiate din belșug pe ape. Râurile duceau polenul pentru fecundări îndepărtate; apele lor erau tulburi și galbene. Peștii se jucau în bazine. La

suprafața apei se auzea cum crapii își deschid și își închid gurile.

Înainte de ploaie, un vânt puternic venit din Sud arsese pământul până în adânc, şi acum, aleile, sub crengi, se umpleau de abur; mimozele se aplecau ca și cum ar fi vrut să adăpostească băncile unde se desfășura serbarea. Era o grădină a plăcerilor; bărbații, îmbrăcați în haine uşoare de lână, și femeile, învеşmântate în haik-uri reiate, aşteptau să-i pătrundă umezeala. Stăteau pe bănci, ca și înainte, dar toate vocile tăcuseră și fiecare asculta cum cad picăturile de ploaie ale aversei, lăsând ca apa, trecătoare în miezul verii, să le îngreuneze hainele și să le spele trupurile. — Umezeala aerului și importanța frunzelor erau atât de mari încât rămâneam aşezați pe bancă lângă ei, fără să mă împotrivesc iubirii. — Și când ploaia a trecut, fiecare și-a scos pantofii și sandalele și a pipăit cu picioarele goale pământul ud, a cărui moliciune era plină de voluptate.

Să intri într-o grădină unde nu se plimbă nimeni; mă conduc doi copii îmbrăcați în haine de lână albă. Este o grădină foarte lungă în fundul căreia se deschide o poartă. Copaci mai înalți; cerul, mai jos, se agață de copaci. — Zidurile. — Sate întregi sub ploaie. — *Și jos, munții; pâraie în formare; hrana copacilor; fecundare gravă, arome călătoare.*

Pâraie acoperite; canale (frunze și flori amestecate) - numite „seghias” pentru că apele lor sunt domoale.

Piscinele din Gafsa, cu frumuseți primejdioase: — *Noces cantantibus umbra.* — Noaptea acum e senină, adâncă, doar puțin umedă.

(Copilul foarte frumos, îmbrăcat în haine de lână albă, după moda arabă, se numea „Azus”, ceea ce înseamnă: „cel mult iubit”. Un alt copil se numea „Uardi”, adică „cel născut în anotimpul trandafirilor”.)

Și ape călduțe ca aerul
în care ne-am muiat buzele…

O apă întunecată pe care noaptea n-a putut-o distinge decât după ce luna și-a aruncat asupra ei razele argintii. Părea că s-a născut printre frunze; animalele nopții au venit să se bălăcească în ea.

Biskra — dimineața

Încă din zori să ieşi afară — să ţâşneşti — în aerul împrospătat.
O ramură de leandru roz va vibra în dimineața tremurătoare.

Biskra - seara

În copac cântau păsări. Cântau mai puternic decât aș fi crezut că pot cânta nişte păsări. Părea că însuşi copacul striga — că striga din toate frunzele — căci păsările nu se vedeau. Gândeam: cântând astfel, vom muri; pasiunea lor e prea mare; dar ce au în scara asta? Oare nu ştiu că, după noapte, va renaşte o nouă dimineaţă? Le e teamă să nu adoarmă pentru totdeauna? Vor să se mistuie din dragoste într-o singură seară? Ca şi cum apoi ar cădea într-o noapte nesfârşită. Cât de scurtă este noaptea la sfârşitul primăverii? — Ah! Bucuria că zorile de vară le vor trezi şi că nu-şi vor mai aminti de somnul lor decât pentru a le fi mai puţin teamă că vor muri, în seara următoare.

Biskra — noaptea

Tufişuri tăcute; dar pustiul din jur vibrează de cântecul de iubire al lăcustelor.

Chetma

Zilele se măresc. — Să te întinzi acolo. Frunzele smochinilor au devenit şi mai late. Când le frămânţi între degete, îţi parfumează mâna. Din tulpină picură lapte.

E din nou cald. — Ah, iată că turma mea de capre se întoarce; am auzit fluierul ciobanului ce mi-e drag. Oare va veni el la mine sau mă voi duce eu spre el?

Orele trec încet. — Încă o rodie uscată, de anul trecut, atârnă de ramură; e crăpată şi zbârcită; pe aceeaşi ramură au apărut bobocii florilor noi. Printre palmieri zboară turturele. Albinele se agită pe câmpie.

(Îmi amintesc că, lângă Enfida, era o fântână unde veneau femei frumoase; nu departe de ea se afla o stâncă uriaşă, cenuşie şi roză; mi s-a spus că vârful ei este năpădit de albine; într-adevăr, se aude zumzăitul roiurilor; fagurii de miere se află în stâncă. Vara, fagurii crăpaţi de căldură îşi lasă mierea să se scurgă de-a lungul stâncii; oamenii din Enfida vin s-o adune.) — Păstorule, vino! — (Mestec o frunză de smochin.)

Vară! razele de aur curg din cer; risipă de lumină; splendoarea luminii puternice; uriaşă revărsare de iubire! Cine vrea să guste din miere? Fagurii de ceară s-au topit.

Şi cel mai frumos lucru pe care l-am văzut în acea zi a fost o turmă de oi ce se întorcea la staul. Picioarele lor mici şi grăbite făceau un zgomot care semăna cu ţârâitul ploii; soarele apunea în deşert, iar ele ridicau în urma lor nori de praf.

Oaze! Pluteau în deşert ca nişte insule; de departe, verdeaţa palmierilor

îmi vorbea despre izvorul din care rădăcinile lor luau apa; uneori era bogat și leandrii roz își aplecau crengile peste apă. — În ziua aceea, când am ajuns acolo, pe la ora zece, la început am refuzat să merg mai departe; farmecul florilor din aceste grădini era atât de mare, încât nu-mi venea să le mai părăsesc. — Oaze! (Ahmet mi-a spus: următoarea este cu mult mai frumoasă.)

Oaze! Următoarea era cu mult mai frumoasă, mai plină de flori și de fâșâit de frunze. Copaci mai înalți își aplecau crengile peste ape mai îmbelșugate. Era la amiază. Ne-am scăldat. — Apoi a trebuit s-o părăsim și pe aceasta.

Oaze. Ce să-ți spun despre următoarea? Era încă și mai frumoasă și aici am așteptat venirea serii.

Grădini! Voi spune din nou care erau farmecele voastre calme de dinainte de lăsarea serii. Grădini! În unele ți se părea că te purifici; altele nu mai semănau decât cu o livadă monotonă în care se coc caisele; mai erau și altele, pline de flori și de albine, unde parfumurile care le înmiresmau erau atât de puternice, încât ne-ar fi putut ține loc de hrană și ne-ar fi putut îmbăta asemenea lichiorurilor.

A doua zi nu-mi mai plăcea decât deșertul.

Umaș

Acea oază, în stâncă și nisip, în care am intrat la amiază, pe o fierbințeală atât de mare, încât satul cu puterile sleite părea că nu ne mai așteaptă. Palmierii nu s-au aplecat în fața noastră. Bătrânii stăteau de vorbă în pragul ușilor; bărbații ațipiseră; copiii sporovăiau la școală; femeile nu se arătau nicicum.

Drumuri ale satului, trandafiri în lumina zilei și violete în asfințit; pustii la amiază, vă veți însufleți seara; atunci cafenelele se vor umple de oameni, copiii vor ieși de la scoală, bătrânii vor mai vorbi încă în pragul ușilor, razele soarelui se vor îmblânzi și femeile, urcate pe terase și cu vălul ridicat de pe față, ca niște flori, îți vor spune pe îndelete păsurile.

Această stradă din Alger, spre amiază, se umplea de miros de anason și de absint. În cafenelele maure din Biskra nu se bea decât cafea, limonadă sau ceai. Ceai arăbesc; gust dulce, piperat; ghimber; băutură ce evocă un Orient excesiv și extrem — și fad; — e cu neputință să bei ceașca până la fund.

În piața din Tugurt erau negustori de substanțe aromate. Am cumpărat de la ei diferite soiuri de rășini. Unele trebuiau mirosite. Altele, mestecate; iar altele, arse. Cele ce trebuiau arse aveau adeseori forma unor pastile; aprinse, ele răspândeau o mare cantitate de fum înțepător în care se amesteca un parfum foarte subtil; fumul lor contribuie la provocarea extazurilor religioase;

se ard în timpul slujbelor, în moschei. Rășinile care trebuiau mestecate îți umpleau pe dată gura de amăreală și-ți încleiau dinții într-un chip neplăcut; mult timp după ce le scuipai le mai simțeai gustul în gură. Cele ce trebuiau mirosite se miroseau și gata.

La marabuul din Temasina, la sfârșitul mesei ni s-au oferit prăjituri cu diferite arome. Erau împodobite cu frunze aurii, cenușii sau trandafirii, și păreau făcute din miez de pâine fărâmițată. Se sfărâmau în gură ca și cum ar fi fost făcute din nisip, dar, mâncându-le, am găsit în asta o oarecare plăcere. Unele miroseau a trandafiri; altele a rodie, iar altele erau cu totul fade. — La aceste mese, era imposibil să te îmbeți altfel decât fumând. Prin fața ochilor se perindau tot felul de mâncăruri în cantități excesive, iar conversația se schimba de câte ori se schimba felul de mâncare. Apoi, un negru îți turna pe degete, dintr-un ibric, apă aromată; apa se scurgea într-un lighean. Și tot așa te spală aici femeile după ce ai făcut dragoste.

Tugurt

Arabi instalați în piață, în corturi; focuri ce aprind; dâre de fum aproape invizibile, în aerul serii.

— Caravane! — Caravane venite seara; caravane care pleacă dimineața; caravane sfârșite de oboseală, bete de miraje și pline de deznădejde! Caravane! De ce nu pot pleca și cu cu voi, caravane?

Unele plecau spre Orient ca să caute lemn de santal și perle, prăjituri cu miere de Bagdad, fildeș, broderii. Altele plecau spre Sud ca să caute ambră și mosc, praf de aur și pene de struț.

Iar altele porneau spre Apus în faptul serii și se pierdeau în lumina ultimelor raze de soare.

Am văzut cum se întorc caravanele foarte obosite; cămilele îngenuncheau în piață; oamenii descărcau poverile de pe spinările lor. Erau baloturi din pânză groasă și nu puteai ști ce se găsea în ele. Unele cămile duceau pe spinarea lor femei ascunse într-un fel de palanchin. Pe spinarea altor cămile se afla pânza de corturi, pânză care urma să fie desfăcută odată cu venirea nopții. — O, oboseli minunate și uriașe, din nesfârșitul deșert! — în piețe se aprind focuri pentru odihna de seară.

De câte ori, ah! trezit încă din zori și cu fața spre Răsăritul împurpurat, mai bogat în raze chiar decât o icoană — de câte ori la marginea oazei, acolo unde palmierii se ofileau, viața nemaiînvingând deșertul — stând astfel aplecat peste acest izvor de lumină, deja prea strălucitoare și greu de îndurat pentru ochi, nu mi-am îndreptat dorințele spre tine, întindere uriașă, inundată de lumină — de o căldură toridă… cât de mare trebuie să-ți fie extazul, cât de

violentă și de fierbinte trebuie să-ți fie dragostea ca să poți învinge fierbințeala deșertului?

Pământ aspru; pământ lipsit de bunătate și de blândețe; pământ al pasiunii și al fervorii; pământ iubit al profeților - ah, deșert dureros, deșert al gloriei, te-am iubit cu pasiune.

Am văzut pe ghiolurile pline de miraje cum crusta de sare albă ia înfățișarea apei. — Că azurul cerului se reflectă în ea, înțeleg — ghioluri azurii precum marea — dar cum se explică - tufe de trestie și mai departe faleze de șist în surpare — cum se explică toate aceste apariții plutitoare ce seamănă cu niște bărci și, mai departe, cu niște palate? — toate aceste lucruri deformate și suspendate în imaginara adâncime a apei. (Mirosul de la malul mării era grețos; era o marnă oribilă, amestecată cu sare și arzândă.)

Sub razele oblice ale soarelui de dimineață am văzut cum Munții Amar Khadu devin trandafirii și par făcuți dintr-o materie cuprinsă de flăcări.

Am văzut cum vântul ridică nisipul din străfundul orizontului, tulburând suflul oazei. Ea părea că nu mai este decât o corabie înfricoșată de furtună; era tulburată de vânt și, pe ulițele sătucului, oameni slăbănogi și goi se zvârcoleau mistuiți de sete și de fierbințeală.

De-a lungul drumurilor pustii, am întâlnit schelete albe de cămilă; cămile părăsite de caravane, cămile prea obosite ca să se mai poată târî mai departe și care putrezeau, acoperite de muște și împrăștiind duhori îngrozitoare.

În unele seri, singurul zgomot armonios era bâzâitul ascuțit al gâzelor.

— Vreau să-ți mai spun și alte lucruri despre deșert:

Deșert de alfa, plin de șopârle: întindere verde, unduind în vânt.

Deșert de piatră; ariditate; șisturi ce sclipesc; insecte verzi ce saltă de colo-colo; trestii ce se usucă; lotul sfârâie în soaie.

Deșert de argilă; aici totul trăiește numai dacă curge puțină apă. De îndată ce plouă, totul înverzește; cu toate că pământul, prea, uscat, pare că s-a dezobișnuit să surâdă, iarba de aici pare a fi mai fragedă și mai frumos mirositoare decât în altă parte. Ea se grăbește mai mult să înflorească și să umple acrul de miresme, de teamă ca soarele să nu o ofilească înainte de a-și fi făcut sămânța; iubirea ei e grăbită. Soarele apare din nou pe cer; pământul crapă, se sfărâmă, lasă să iasă apa prin toate părțile; un pământ teribil de crăpat; când plouă tare, toată apa se scurge în crăpături; un pământ uscat și care nu poate să rețină nimic; un pământ deznădăjduit în însetarea sa.

Deșert de nisip. — Nisipuri mișcătoare precum valurile mării; dune

mutate fără încetare dintr-un loc într-altul; un fel de piramide orientează din loc în loc caravanele; dacă te urci pe vârful uneia, vezi la orizont vârful alteia.

Când suflă vântul, caravana se oprește; conducătorii de cămile se adăpostesc în spatele animalelor.

Deșert de nisip — viața este exclusă; aici nu mai palpită decât vântul și căldura. Nisipul se catifelează ușor la lăsarea întunericului; pare cuprins de flăcări seara și acoperit de cenușă dimineața. Printre dune se află văi de culoare albă; am trecut pe acolo călare; în urma noastră nisipul se închidea la loc, astupându-ne urmele pașilor; de fiecare dată când se ivea o nouă dună, ne gândeam că nu o vom putea urca din pricina oboselii.

Deșert de nisip, te-am iubit cu patimă! Ah! Cel mai mic fir de nisip al tău, de acolo de unde e, reia viața întregului univers! — De care viață îți amintești, fir de nisip? Din ce iubire te-ai desprins? Firele de nisip iubesc laudele.

Suflete al meu, ce-ai văzut pe nisip?

Oase albite — cochilii goale…

Într-o dimineață, am ajuns lângă o dună destul de înaltă ca să ne adăpostească de soare. Ne-am așezat. Umbra era aproape răcoroasă și trestiile creșteau aici firave. Dar despre noapte, despre noapte ce să-ți spun?

Este o navigație înceată.

Valurile sunt mai puțin albastre decât nisipurile; ele erau mai luminoase decât cerul.

— Într-o seară, fiecare stea, luată pe rând, mi s-a părut nespus de frumoasă.

Saul, tu care ai pornit în deșert în căutarea asinilor, nu ți-ai găsit asinii, ci regatul pe care nu-l căutai.

Bucuria de a-ți întreține vermina.

Viața era pentru noi

SĂLBATICĂ ȘI CU O SAVOARE NEAȘTEPTATĂ

și îmi place ca fericirea să fie aici
precum o eflorescență pe vrejul morții.

CARTEA A OPTA

Faptele noastre sunt legate de noi
precum lucirea de fosfor;
ele ne dau splendoare, e adevărat,
dar numai mistuindu-ne.

SPIRIT al meu, te-ai exaltat peste măsură în timpul fabuloaselor tale preumblări!

O, inimă a mea! Ți-am dat să bei din plin.

Carne a mea, te-am îmbătat de dragoste.

În zadar acum, liniștit, încerc să-mi socotesc averea. Nu am nici una. Uneori, caut în trecutul meu vreun grup de amintiri, ca să-mi alcătuiesc din ele o istorie, dar nu mă recunosc în niciuna, deşi viaţa mea e plină de ele. Mi se pare că nu trăiesc decât într-o clipă mereu nouă. Ceea ce se numeşte a te reculege reprezintă pentru mine o imposibilă constrângere; nu mai înțeleg cuvântul *singurătate*-, a fi singur în mine însumi înseamnă a nu mai fi nimeni; în mine sunt mai mulți oameni; — de altfel, nu sunt la mine acasă decât pretutindeni; şi dorința mă izgoneşte din orice loc. Chiar şi cea mai frumoasă amintire nu îmi apare decât ca o epavă a fericirii. Până şi cea mai mică picătură de apă, fie ea şi o lacrimă, de îndată ce-mi udă mâna, devine pentru mine o realitate mai prețioasă.

Mă gândesc la tine, Menalc!

Spune! Pe ce mări va pluti corabia ta întinată de spuma valurilor?

Oare nu te vei întoarce la mine, Menalc, insolent şi luxos, fericit să-mi aţâți iarăşi dorințele? Dacă mă odihnesc acum, nu o fac pentru tine… Nu; tu m-ai învățat să nu mă odihnesc nicicând. Oare n-ai obosit încă de viaţa asta îngrozitor de rătăcitoare? În ceea ce mă priveşte, poate că am strigat uneori de durere, dar nimic nu m-a obosit; — şi când trupul mi-e obosit, dau vina pe slăbiciunea mea; dorințele mele nădăjduiseră că sunt mai puternic. — Dacă astăzi îmi pare rău de ceva, este că, nemuşcând din ele, am lăsat să se strice şi să se îndepărteze dc mine multe fructe pe care mi le-ai dat tu, Dumnezeu al dragostei, tu care ne hrăneşti. — Căci mi se citea din Evanghelie că bunurile de care te lipseşti astăzi îți vor fi date mai târziu însutit… Ah! Dar ce să fac cu plusul de bunuri pe care dorința mea nu şi le-a luat ea însăşi? — Căci am cunoscut deja voluptăți atât de puternice, încât, dacă ar fi fost mai mari, nu le-aş mai fi putut gusta.

S-a spus cândva că mă căiam…

Da! tinerețea mi-a fost întunecată:
Mă căiesc pentru asta.
Nu gustam sarea pământului
Și nici pe aceea a întinsei mări sărate.
Credeam că sunt sarea pământului
Și mi-era teamă să nu-mi pierd savoarea.

Sarea mării nu-şi pierde deloc savoarea; dar buzele mele sunt prea bătrâne ca să o simtă. Ah! De ce n-am respirat aerul mării pe vremea când sufletul meu era însetat de el? Oare de ce vin am nevoie astăzi ca să mă amețesc?

Nathanael, împlinește-ți bucuria când sufletul tău îți surâde — şi dorința de dragoste atâta vreme cât buzele tale sunt încă frumoase şi bune de sărutat şi atâta vreme cât îmbrățișarea ta e plină de bucurie.

Că vei gândi şi îți vei spune: — Fructele erau aici; greutatea lor îndoia şi apăsa crengile; — gura mea era aici, plină de dorințe; — dar gura mi-a rămas închisă şi mâinile mele nu s-au putut întinde, căci erau împreunate pentru rugăciune; — şi sufletul, şi carnea mea au rămas deznădăjduit de însetate. — Și ceasul a trecut fără speranță.

(Să fie adevărat? Să fie adevărat, Sulamita? —
Mă aşteptai şi eu nu o ştiam!
M-ai căutat, dar eu nu ți-am auzit paşii apropiindu-se.)

Ah! tinerețe — omul nu o are decât un timp limitat, iar restul vieții îşi aduce aminte de ea.

(Plăcerea îmi bătea la uşă; dorința îi răspundea în inima mea; rămâneam în genunchi, fără să deschid.)

Apa care curge poate să mai ude încă multe câmpii şi multe buze îşi vor potoli cu ea setea. Dar ce bucurie îmi poate da ea mie? — Ce altceva, în afară de prospețimea şi de răcoarea ei trecătoare? — şi care mă arde după ce a trecut. - Aparențe ale plăcerii mele, veți curge precum apa. Căci apa îşi reînnoiește aici undele, ca să-şi păstreze mereu prospețimea.

Inepuizabilă prospețime a râurilor, țâşnire nesfârşită a pâraielor, voi nu sunteți ca acel pic de apă captată în care îmi înmuiam odinioară mâinile şi pe care o aruncam apoi pentru că nu mai are prospețime. Apă captată, tu eşti ca înțelepciunea oamenilor. Înțelepciune a oamenilor, tu nu ai inepuizabila prospețime a râurilor.

Aşteptări. Aşteptări; febră; ore de tinereţe, pe alei… O, mistuitoare sete de tot ceea ce voi numiţi păcat!

Un câine urla trist la lună.

O pisică semăna cu un copilaş care scânceşte.

Oraşul avea, în sfârşit, să guste puţină linişte pentru ca, a doua zi, să-şi regăsească toate speranţele întinerite.

Îmi aduc aminte de ceasurile petrecute pe alei; cu picioarele goale pe lespezile de piatră; îmi sprijineam fruntea de grilajul ud al balconului; la lumina lunii carnea mea strălucea ca un fruct minunat, bun de cules. Aşteptări! ne aduceţi ofilirea… fructe prea coapte! am muşcat din carnea voastră numai atunci când setea îmi devenise de nesuportat şi când nu-i mai puteam îndura arsura. Fructe trecute! mi-aţi umplut gura cu o fadoare otrăvită şi mi-aţi tulburat adânc sufletul. — Fericit cel care, tânăr încă, a muşcat din carnea voastră tare şi a supt sucul vostru parfumat de dragoste, fără să mai aştepte… pentru ca apoi, răcorit, să alerge pe drumul unde ne vom sfârşi tristele noastre zile.

(Desigur, am făcut tot ce am putut ca să împiedic îngrozitoarea uzură a sufletului meu; dar numai prin uzura simţurilor am izbutit să-l abat de la Dumnezeul lui; era cu gândul la el toată noaptea şi toată ziua; se străduia să facă rugi grele şi se mistuia de fervoare.)

Din ce mormânt am scăpat în dimineaţa asta? — (Păsările mării se scaldă întinzându-şi aripile.) Şi imaginea vieţii, ah! Nathanael, este pentru mine un fruct plin de savoare pe nişte buze pline de dorinţe.

Erau nopţi în care nu puteam dormi.

Erau lungi aşteptări — aşteptări a nu se ştie ce — pe patul în care îmi căutam zadarnic somnul, cu mâinile şi picioarele obosite şi curbate de dragoste. Şi uneori căutam, dincolo de voluptatea cărnii, un fel de a doua voluptate, mai ascunsă.

…Setea mea devenea tot mai mare, pe măsură ce beam. La sfârşit ea a devenit atât de puternică, încât mi-a venit să plâng de dorinţă.

…Simţurile mi se tociseră până la transparenţă, şi dimineaţa, când am coborât în oraş, azurul cerului a intrat în mine.

…Dinţii — îngrozitor de chinuiţi să-mi tot smulgă pieliţele de pe buze — cad tociţi la vârfuri. Şi tâmplele scobite, ca şi cum ar fi fost supte dinlăuntru. — Mirosul câmpurilor de ceapă în floare m-ar fi putut face să vomit din nimica toată.

…Și, în noapte, se auzea o voce care striga și plângea: ah! plângea ea, iată fructul acestor flori bolnave: este dulce. De acum încolo mă voi duce să-mi plimb pe drumuri vagul plictis al dorinței mele. Încăperile tale adăpostite mă sufocă, iar sfaturile tale nu mă mai mulțumesc. — De acum încolo nu mai căuta vreun scop nesfârșitelor tale rătăciri…

Setea noastră devenise atât de puternică, încât, înainte de a-mi da seama cât de scârboasă era apa aceea, băusem deja din ea un pahar plin.

…O, Sulamita! Tu ai fi fost pentru mine precum acele fructe coapte la umbră și în grădini strâmte și închise.

Ah! îmi spuneam, toată omenirea obosește între setea de somn și setea de voluptate. — După înfricoșătoarea încordare și arzătoarea concentrare a cărnii, urmată de relaxarea ei, nu te mai gândești decât să dormi — ah! somn! — dacă nu te trezește la viață o nouă tresărire a dorințelor. —

Și omenirea întreagă se frământă ca un bolnav și se răsucește în pat ca să sufere mai puțin. —

…Apoi, după câteva săptămâni de muncă, eternități de odihnă.

…Ca și cum am putea păstra vreun veșmânt în moarte! (Simplificare.) Și murim — precum cel care se dezbracă să doarmă.

Menalc! Menalc, mă gândesc la tine! —

Spuneam, știu: ce-mi pasă? — aici — acolo — ne va fi la fel de bine.

…Acum, acolo, se lăsa seara…

…Oh! Dacă timpul ar putea urca spre izvorul lui! și dacă trecutul s-ar putea întoarce! Nathanael, aș vrea să te iau cu mine și să te duc spre ceasurile de iubire din tinerețea mea, când viața curgea în mine precum mierea. — Dar oare, pentru că a gustat atâta fericire, sufletul meu se va împăca pentru totdeauna? Căci acolo, în acele grădini, eram eu și nu altul; eu eram cel care asculta cântecul trestiilor; cel care inspira parfumul florilor, cel care privea, atingea acel copil — și fiecare primăvară e însoțită de toate aceste jocuri, — dar cum aș putea fi din nou cel ce eram, acel altul! — (Acum, pe acoperișurile din oraș, plouă.) Este ceasul în care turmele lui Lossif se întorceau acasă; veneau de la munte; în asfințit, deșertul părea acoperit de aur; liniștea serii… acum (acum).

Paris — noapte de iunie

Athman, mă gândesc la tine; Biskra, mă gândesc la palmierii tăi, — Tugurt, la nisipurile tale… — oaze, vântul uscat al deșertului clatină și acum

ramurile foşnitoare ale palmierilor? Rodii crăpate de căldură, vă mai lăsaţi asprele voastre seminţe să se împrăştie?

Chetma, îmi amintesc de curenţii tăi de apă proaspătă şi de izvorul tău cald lângă care te treceau sudorile. — El Kantara, podule de aur, îmi amintesc de dimineţile tale sonore şi de serile tale pline de extaz. — Zaguan, revăd în minte smochinii şi leandrii tăi; Kairuan, florile tale de nopal; Susa, măslinii tăi. — Visez la tristeţea ta, Umaş, oraş prăbuşit, ziduri înconjurate de mlaştini — şi la a ta, întunecatule Droh, bântuit de vulturi, sat aspru, aspră văgăună.

Chegga, mai contempli şi acum, din înălţimea ta, deşertul?

— M'rayer, îţi mai înmoi şi acum firavii tăi arbuşti de tamarisc în apa lacului?

— Megarine, tot îţi mai potoleşti setea cu apă sărată? — Temasina, şi acum te ofileşti la soare?

Îmi amintesc că, în apropiere de Enfida, era o stâncă stearpă în care primăvara curgea miere; lângă ea era un izvor, unde femei frumoase, aproape goale, veneau să ia apă.

Căsuţă a lui Athman, pe jumătate dărăpănată, mai eşti încă acolo, acum, sub clar de lună? Căsuţa unde mama ta ţesea; unde sora ta, soţia lui Amhur, cânta sau spunea poveşti; unde sloiuri de turturele se zbenguiau în noapte - lângă apa cenuşie şi somnolentă. O, dorinţă! în câte nopţi n-am putut să dorm, cufundându-mă într-un vis ce îmi înlocuia somnul! Oh! dacă mai există ceţuri seara, cântece de flaut sub palmieri, veşminte albe în adâncul cărărilor, umbră dulce lângă lumina arzătoare… voi merge acolo!…

Opaiţ de lut şi ulei! Vântul nopţii face să-ţi tremure flăcăruia; fereastră dispărută; o simplă gaură în zid deschisă spre cer; noapte liniştită peste acoperişurile caselor; luna.

Din străfundul străzilor goale se aude, uneori, cum trece o maşină sau o trăsură; şi, în depărtare, se aude cum fluieră trenurile ce fug părăsind oraşul; cum marele oraş aşteaptă să se trezească…

Umbra balconului pe podeaua încăperii, tremurul flăcării pe pagina albă a cărţii. Respiraţie.

Acum luna s-a ascuns; grădina pare un bazin de verdeaţă… Hohot de plâns; buze strânse; convingeri prea puternice; nelinişti ale gândirii. Ce voi spune? *Lucruri adevărate.* — CELĂLALT — importanţa vieţii *sale;* să-i vorbesc…

IMN

În loc de concluzie

Lui M.A.G.

Ea își îndreptă ochii spre stelele ce apăreau pe cer. — „Știu toate numele lor, spuse ea; fiecare dintre ele are mai multe nume; au virtuți diferite. Mersul lor care ne pare liniștit este rapid și le face arzătoare. Neliniștita lor ardoare este pricina violenței mersului lor, iar splendoarea pe care o au este efectul ei. O voință intimă le mână și le călăuzește; un zel deosebit le arde și le mistuie; și din pricina asta sunt sclipitoare și frumoase.

Se țin una de alta, legate prin virtuți și forțe, în așa fel încât una depinde de cealaltă și fiecare depinde de toate. Drumul oricăreia dintre ele este bine trasat și fiecare își găsește drumul. Nicio stea n-ar putea să-și schimbe drumul fără să le tulbure pe celelalte, fiecare traiectorie fiind ocupată de o alta. Și fiecare stea își alege drumul ei, acela fiind cel pe care *trebuia* să-l urmeze; ceea ce trebuie să facă, trebuie să și vrea, și acest drum care ni se pare inevitabil este, pentru fiecare, drumul ales, fiecare stea având o voință desăvârșită. O dragoste ametitoare le călăuzește; alegerea lor fixează legi și noi depindem de ele; nu ne putem sustrage lor.”

Dedicație

Nathanael, aruncă acum această carte. Ieși din rândurile ei! Părăsește-mă! Părăsește-mă; în acest moment mă stinghereşti; mă ții în loc; dragostea exagerată pe care ți-o port mă preocupă prea mult. M-am săturat să mă prefac că educ pe cineva. Când am spus că vreau să fii asemenea cu mine? — Te iubesc tocmai pentru că nu îmi semeni; nu iubesc în tine decât ceea ce se deosebește de ființa mea. — A educa! Pe cine altul l-aș putea educa în afară de mine însumi? Nathanael, oare să îți spun? Eu m-am educat la nesfârșit. Continuu să o fac. Nu mă judec niciodată decât după ceea ce aș putea face.

Nathanael, aruncă această carte; nu te mulțumi să te oprești la ea! Să nu crezi cumva că adevărul tău poate fi găsit de altcineva; de asta să te rușinezi mai mult decât de orice altceva. Dacă eu ți-aș căuta și ți-aș aduce hrana, nu ți-ar mai fi foame și n-ai putea s-o mănânci; iar dacă eu ți-aș pregăti culcușul, nu ți-ar mai fi somn și n-ai mai putea dormi în el.

Aruncă această carte; spune-ți că ea nu cuprinde decât una dintre cele o mie de atitudini posibile în fața vieții. Caut-o pe a ta! Să nu faci ceea ce un altul ar putea face la fel de bine ca tine! Să nu spui ceea ce un altul ar putea spune la fel de bine ca tine; să nu scrii ceea ce un altul ar putea scrie la fel de bine ca tine! Să nu te oprești decât la ceea ce simți că nu poți găsi decât în tine însuți, la ceea ce este creat de tine, cu nerăbdare sau cu răbdare, ah! cea mai de neînlocuit dintre ființe.

Prefață
la ediția din 1927

Se spune curent că acest manual de evadare și de eliberare mă reprezintă pe mine. Profit de această reeditare ca să le prezint noilor cititori câteva reflecții care le vor îngădui să-i micșoreze importanța, situându-l și motivându-l în mod mai precis.

1. *Fructele pământului reprezintă cartea, dacă nu a unui bolnav, cel puțin a unui convalescent, a unui om vindecat — a cuiva care a fost bolnav. Chiar și în lirismul ei se află excesul celui care îmbrățișează viața ca pe un lucru pe care era cât pe ce să-l piardă.*

2. *Am scris această carte într-un moment în care literatura duhnea de nefiresc și de închistare; era momentul în care mi se părea că trebuie cât mai repede s-o fac să atingă din nou pământul și să-și pună cu simplitate piciorul gol pe el.*

Cât de mult se izbea cartea mea de gustul timpului s-a văzut bine din insuccesul ei total. Niciun critic nu a vorbit despre ea. În zece ani s-au vândut doar cinci sute de exemplare.

3. *Am scris această carte în momentul în care, căsătorindu-mă, îmi hotărâseră viața; în momentul în care renunțasem de bunăvoie la o libertate pe care cartea mea, operă de artă, o revendica tocmai din această cauză cu și mai multă putere.*

Scriind-o, am fost întru totul sincer. Și tot sincer eram și când îmi dezmințeam inima.

4. *Adaug că doream să nu mă opresc la această carte. Fixam trăsăturile stării de nesiguranță și de disponibilitate descrise, așa cum un romancier le fixează pe cele ale unui erou ce îi seamănă, dar pe care îl inventează; astăzi mi se pare chiar că, pentru a putea fixa aceste trăsături, ar trebui să le detașez de mine, ca să spun așa, sau, dacă preferați, să mă detașez de ele.*

5. *Oamenii mă judecă, în general, după această carte de tinerețe, ca și cum etica din Fructele pământului ar fi fost etica întregii mele vieți, ca și cum aș fi fost primul care n-a urmat sfatul pe care i-l dau tânărului meu cititor: „Aruncă această carte și părăsește-mă.“ Da, l-am părăsit pe dată pe cel care eram când am scris Fructele pământului; în așa măsură încât, dacă îmi cercetez viața, văd că trăsătura ei dominantă, departe de a fi inconstanța, este, dimpotrivă, fidelitatea. Acea fidelitate adâncă a inimii și a gândirii, pe*

care o consider a fi foarte rară.

Vreau să știu numele celor care, înainte de a muri, își văd împlinite toate lucrurile pe care-și propuseseră să le împlinească, pentru a-mi ocupa locul lângă ei.

6. *Și încă ceva: unii oameni nu știu să vadă în această carte sau nu vor să vadă în ea decât o odă adusă plăcerii și instinctelor. Cred că e o vedere oarecum mărginită. Pentru mine, acum când o deschid din nou, ea este, într-o măsură și mai mare încă, o apologie a renunțării. Părăsind restul, am reținut din ea tocmai acest lucru căruia îi rămân, în continuare, credincios. Și, așa cum vă voi spune în cele ce urmează, datorită lui m-am putut apropia mai târziu de doctrina Evangheliei, pentru a găsi în uitarea de sine realizarea cea mai desăvârșită a sinelui, cea mai înaltă exigență, și o nelimitată îngăduință de a fi fericit.*

„Fie ca această carte a mea să te învețe să te interesezi mai mult de tine decât de ea, și apoi de orice altceva mai mult decât de tine.“

Puteai citi aceste rânduri în prefață și în ultimele fraze din Fructele pământului. *De ce mă forțezi să le repet?*

Iulie 1926

NOILE FRUCTE

CARTEA ÎNTÂI

I

Pentru tine, cel care vei veni atunci când eu nu voi mai auzi zgomotele pământului şi când buzele mele nu-i vor mai sorbi rouă — pentru tine care, mai târziu, poate că mă vei citi — pentru tine scriu aceste pagini; poate că tu nu eşti îndeajuns de uimit că trăieşti şi poate că nu admiri cum ar trebui acest miracol uluitor care este viaţa. Mi se pare uneori că setea mea te va face să bei şi că ceea ce te face să te apleci asupra acestei alte fiinţe pe care o mângâi este propria mea dorinţă.

(Admir cum dorinţa, de îndată ce se preface în iubire, devine confuză. Iubirea mea învăluia atât de difuz şi totodată atât de complet întregul său trup, încât, dacă aş fi fost Jupiter, m-aş fi transformat într-un nor, fiară ca măcar să-mi dau seama de asta.)

Briza hoinară
A mângâiat florile.
Te ascult din toată inima,
Cânt al primei dimineţi a lumii.

Beţie matinală
Raze născânde, petale
Îmbibate de sevă…

Fără să aştepţi prea mult
Cedează sfatului iubitor şi lasă viitorul
Blând să te invadeze.
Iată cât de uşoară este
Calda mângâiere a zilei.
Până şi sufletul cel mai temător
S-ar lăsa în voia iubirii.

Că omul e născut pentru fericire.
Ne-o arată întreaga natură.

O bucurie larg răspândită scaldă pământul şi pământul o emană la chemarea soarelui — formând acea atmosferă sensibilizată în care elementele prind viaţă şi, deşi supuse încă, scapă de sub rigoarea primordială… Din

împletirea legilor se văd născând tot felul de lucruri complexe și pline de farmec: anotimpurile; mișcarea mareelor; separarea vaporilor de apă, apoi reîntoarcerea lor sub formă de șiroaie; liniștita alternanță a zilelor; revenirea periodică a vânturilor; tot ceea ce se naște este echilibrat de un ritm armonios. Totul se pregătește pentru organizarea bucuriei și, curând, prinde viață, palpită pe nesimțite în frunze, capătă un nume, se împarte și devine parfum în floare, savoare în fruct, conștiință și voce în pasăre. Astfel că reîntoarcerea, formarea și apoi dispariția vieții imită drumul pe care îl face apa care se evaporă la soare pentru ca apoi să se adune din nou în undă.

Orice animal e un prilej de bucurii.

Totul vrea să existe și fiecare ființă se bucură. Ceea ce numești fruct este bucurie devenită suculență. Și numești pasăre bucuria devenită cântec.

Că omul e născut pentru fericire ne-o arată întreaga natură. Căci străduania ei de a ajunge la voluptate face ca plantele să încolțească, umple fagurele cu miere și sufletul omului de bunătate.

Porumbelul care se zbenguie fericit printre ramuri, — Ramurile ce se leagănă în vânt, — Vântul care apleacă bărcile albe, — Strălucind pe mare printre crengi, — Valurile a căror creastă se înălbește — Și râsul, și azurul și lumina tuturor acestor lucruri, — Soră a mea, inima mea se dezvăluie, — Îți dezvăluie fericirea ei.

Nu știu prea bine cine m-a adus pe pământ. Mi s-a spus că Dumnezeu; și dacă nu El, atunci cine altul?

Faptul de a exista este pentru mine o bucurie atât de mare, încât uneori mă întreb dacă nu dorisem să exist chiar de pe vremea când încă nu existam.

Dar să lăsăm pentru la iarnă discuția teologică, findcă avem motive să ne facem sânge rău când e vorba de asta.

Tabula rasa. Am șters totul. Am făcut-o! Mă ridic gol pe pământul virgin, în fața cerului ce trebuie repopulat.

Te recunosc, Phoibos! Îți răspândești părul bogat peste iarba acoperită de promoroacă. Vino cu arcul tău eliberator. Săgeata ta de aur pătrunde prin pleoapa mea închisă și atinge întunericul; ea triumfă și monstrul interior este învins. Adu cărnii mele culoarea și căldura, buzelor mele însetarea și inimii mele uimirea. Din toate scările de mătase pe care le arunci din zenit pe pământ, o voi apuca pe cea mai fermecătoare. Nu mai sunt pe pământ; mă legăn la capătul unei raze.

O, copile, pe care îl iubesc atât de mult! Aș vrea să le iau cu mine și să fugim. Apucă repede raza; iată astrul! Eliberează-te! Nu mai lăsa ca greutatea trecutului să te apese.

Nu mai aștepta! Nu mai aștepta! O, drumule plin de piedici! Trec dincolo. Este rândul meu. Raza mi-a făcut semn; dorința îmi este cea mai

sigură călăuză și, în dimineața asta, sunt îndrăgostit de toate lucrurile.

Mii de fire luminoase se încrucișează și vin să se înnoade pe inima mea. Din miile de senzații fragile, îmi țes un veșmânt miraculos. Dumnezeu râde prin el și eu îi surâd. Cine spunea că marele Pan a murit? L-am văzut prin aburul suflării mele. Spre el mi se întind buzele. Oare nu pe el l-am auzit azi-dimineață, murmurându-mi: Ce mai aștepți?

Îndepărtezi cu spiritul și cu mâna toate vălurile, ca să nu mai am înaintea mea nimic altceva decât strălucire și goliciune.

Primăvară plină de indolență,
Îți cer iertare.
Cuprinsă de sfârșeală
Inima mea se lasă-n voia ta.

Gândirea mea nehotărâtă
Plutește pe adierea vântului.

Un șuvoi blând
Mă pătrunde de miere.
Ah! Să nu vezi și să nu auzi
Decât prin somn.

Îți primesc lumina
Prin pleoape,

Soare care mă mângâie,
Iartă-mi lenevia…
Soare iertător,
Soarbe inima mea lipsită de apărare.

Ca un nou Adam, astăzi eu sunt cel care botează lucrurile. Râul acesta este setea mea; umbra aceasta este somnul meu; acest copil gol, dorința mea. Iubirea mea prinde glas prin cântecul păsării. Inima mea freamătă în acest stup de albine. Orizontale mișcător, fii tu limita mea; sub razele înclinate, te îndepărtezi tot mai mult, te pierzi și te învălui într-o culoare albăstruie.

Iubire și gândire, aceasta e confluența subtilă.

Pagina albă lucește în fața mea.

Și așa cum Dumnezeu se întrupează în om, tot așa gândirea mea se supune legilor ritmului.

Imagine a desăvârșitei mele fericiri, eu aștern aici, pictor recreator, culoarea cea mai tremurătoare și cea mai vie. Nu voi mai prinde cuvintele decât de aripi. Tu ești, porumbel al bucuriei mele? Ah! Nu-ți lua încă zborul spre cer. Așază-te aici; odihnește-te.

Stau culcat pe pământ. Lângă mine, creanga încărcată de fructe strălucitoare se apleacă până la iarbă; ea atinge iarba; atinge uşor şi mângâie cel mai fraged fir de iarbă. Greutatea unui gângurit o leagănă.

Scriu pentru ca, mai târziu, un adolescent asemenea celui care am fost eu la şaisprezece ani, dar mai liber şi mai împlinit decât mine, să găsească aici răspuns la palpitanta sa întrebare. Dar care va fi întrebarea lui? Nu prea am legătură cu cei din epoca mea şi şocurile contemporanilor nu m-au distrat niciodată prea mult. Mă aplec peste un timp de dincolo de prezent. Trec peste el. Presimt că va veni o vreme când nu vom mai înţelege decât cu greu lucruri care astăzi mi se par vitale.

Visez la noi armonii O artă a cuvintelor mai subtilă şi mai sinceră: fără retorică: şi care nu încearcă să dovedească ceva.

Ah! Cine îmi va elibera spiritul de lanţurile grele ale logicii? Până şi cea mai sinceră emoţie a mea, de îndată ce o exprim, devine falsă.

Viaţa poate fi mai frumoasă decât consimt oamenii. Înţelepciunea nu stă în raţiune, ci în iubire. Ah! Până acum am trăit cu prea multă prudenţă. Ca să asculţi de legea cea nouă, trebuie să fii lipsit de orice lege. O, eliberare! O, libertate! Voi merge până unde poate ajunge dorinţa mea. O, tu, cel pe care îl iubesc, vino cu mine; te voi duce până acolo; dar aş vrea ca tu să poţi merge încă şi mai departe.

Întâlniri

Ne distram toată ziua, săvârşind diferite acte ale vieţii noastre curente, în ritm de dans, ca nişte gimnaşti perfecţi ce şi-au pus în gând ca toate mişcările lor să fie armonioase şi ritmate. Marc se ducea să aducă apă de la pompă, pompa apa şi ridica găleata. Cunoşteam toate mişcările de care era nevoie pentru a aduce din pivniţă o sticlă, pentru a o destupa, pentru a o bea; le descompusesem. Ciocneam paharele în cadenţă. De asemenea, am inventat paşi ca să ieşim cu bine din situaţiile dificile ale vieţii; alţii, pentru a mări tulburările intime; şi alţii pentru a le ascunde. Născociserăm un pas al condoleanţelor şi un pas al felicitărilor. Exista şi rigodonul nebuneştii speranţe şi menuetul legitimelor aspiraţii. Ca în baletele celebre, exista un pas al hărţuielii, un pas al certei şi un pas al împăcării. Excelam în mişcările de ansamblu; dar pasul prietenului perfect se dansa de unul singur; cel mai amuzant pas pe care îl inventaserăm era cel în care coboram la scăldat, împreună, de-a lungul câmpiei întinse: era o mişcare foarte rapidă, căci voiam să ajungem acolo cât mai asudaţi; făceam drumul alergând cu paşi mari şi panta câmpiei ne favoriza săriturile uriaşe; ţineam o mână întinsă înainte, aşa

cum fac cei care fug după tramvaie, iar cu cealaltă strângeam halatul de baie care ne acoperea trupul; ajungeam la apă gâfâind şi ne aruncam în ea hohotind de râs şi recitând din Mallarme.

Dar toate astea, îmi veţi spune, deşi lirice, erau oarecum lipsite de naturalețe… Ah! Era să uit: aveam şi un pas neaşteptat al spontaneităţii.

Din ziua când am izbutit să mă conving că nu aveam nevoie să fiu fericit, am început să simt fericirea făcându-şi loc în mine; da, din ziua când m-am convins că nu am nevoie de nimic ca să fiu fericit. După ce am dat o lovitură zdravănă egoismului, se părea că, pe dată, am făcut să ţâşnească din sufletul meu o atât de mare bucurie, încât puteam să potolesc cu ea şi setea altora. Am înţeles că cel mai bun mod de a-l învăţa pe altul ceva este propriul exemplu. Mi-am asumat fericirea ca pe o vocaţie.

Ei bine, gândeam eu atunci, dacă sufletul trebuie să piară o dată cu trupul, împlineşte-ţi cât mai degrabă bucuria. Căci, dacă el este nemuritor, nu-ţi va rămâne întreaga veşnicie ca să te ocupi de lucrurile de care nu sunt interesate simţurile tale? Oare vei dispreţul ţinutul frumos pe care îl străbaţi acum şi îi vei refuza ispitele numai din pricină că ele îţi vor fi în curând răpite? Cu cât mai rapidă este traversarea, cu atât mai lacomă trebuie să-ţi fie privirea; şi cu cât mai grăbită îţi este fuga, cu atât mai grabnică trebuie să-ţi fie îmbrăţişarea! De ce oare, amant de o clipă, aş săruta cu mai puţină dragoste ceea ce ştiu că nu voi putea păstra? Suflete nestatornic, grăbeşte-te! Află că floarea cea mai frumoasă se ofileşte cel mai repede. Soarbe-i repede parfumul. Imortelele nu au miros.

Suflete vesel de la natură, să nu-ţi fie teamă decât de ceea ce ar putea să-ţi tulbure limpezimea cântecului.

Dar am înţeles acum că, prezent întotdeauna în tot ceea ce trece, Dumnezeu nu sălăşluieşte în lucru, ci în iubire; iar eu ştiu acum să gust liniştita eternitate în clipă.

La această stare de bucurie, dacă nu ştii s-o păstrezi, să nu cauţi prea mult să ajungi.

Tandră uimire
Îmbrăţişează-mi trezirea!
Departe-s de a năzui
Spre imaterial;

Dar te iubesc,
Azur fără pată,
Uşor ca Ariel
Mor dacă mă leg

De vreun colț de cer.

Nimic din cele de mine știute
Nu-i mai substanțial.
A te asculta înseamnă a te înțelege.
Ca să gust din această miere
Nu vreau să mai aștept.

Asemenea celui care, în dimineața asta, trasează cu penița, pe care o știe încărcată cu prea multă cerneală, o ghirlandă de cuvinte, de teama să nu facă o pată.

II

Recunoștința inimii mele mă face să-l născocesc pe Dumnezeu în fiecare zi. Încă de când mă trezesc, mă mir că exist și această uimire nu mă părăsește niciodată. De ce oare alinarea unei dureri aduce în suflet o bucurie mai mică decât cantitatea de supărare pe care o pricinuiește sfârșitul unei bucurii? Pentru că, atunci când ai o supărare, te gândești la fericirea de care această supărare te lipsește, în timp ce, atunci când ești fericit, nu te gândești niciodată la durerile de care ești cruțat; și asta pentru că ți se pare firesc să fii fericit.

Fiecărei ființe i se cuvine o cantitate de fericire, după câtă pot îndura simțurile și inima ta. Oricât de mică ar fi cantitatea de fericire de care sunt lipsit, mă simt furat. Nu știu dacă, înainte de a exista, ceream viața; dar acum, când trăiesc, mi se datorează totul. Recunoștința e atât de binefăcătoare și îmi este atât de necesar să iubesc, încât până și cea mai ușoară mângâiere a aerului trezește în inima mea o mare mulțumire. Nevoia de recunoștință mă învață să fac, din tot ceea ce mi se întâmplă, fericire.

Frica de a greși face ca spiritul nostru să se fixeze pe panta logicii. Există logica și există ceea ce scapă logicii. (Lipsa de logică mă enervează, dar excesul de logică mă obosește peste măsură.) Există oameni care raționează și există oameni care îi lasă pe alții să aibă dreptate. (Dacă rațiunea, nu-mi îndreptățește inima să bată, eu dau dreptate inimii.) Există oameni care renunță să trăiască și oameni care renunță să aibă dreptate. Eu devin, conștient de mine, tocmai păcătuind față de logică. O, cel mai drag și cel mai luminos gând al meu! De ce să mai încerc să-ți mai legitimez nașterea? Oare n-am citit azi-dimineață în Plutarh, în viețile lui Romulus și Tezeu, că acești doi mari întemeietori de cetăți au fost considerați fii de zei tocmai pentru că s-au născut în taină și dintr-o unire clandestină?…

Iată-mă constrâns de trecutul meu. Niciun gest de astăzi, care să nu fie determinat de ceea ce eram ieri. Dar ceea ce sunt în clipa de față, ceea ce e neașteptat, fugace, de neînlocuit, scapă…

Ah! De-aș putea scăpa de mine însumi! Aș sări peste constrângerea la care m-a supus respectul față de mine. Nările îmi sunt deschise spre toate vânturile. Ah! De-aș putea să ridic ancora și să pornesc spre cea mai temerară aventură… Și asta fără urmări pentru ziua de mâine. Mintea mi se agață de cuvântul „consecință”. Consecința faptelor noastre; consecința pentru sine însuși. Oare să nu mai aștept de la mine însumi decât o urmare a celor ce-au fost? O consecință; un compromis; un drum trasat dinainte. Nu vreau să mai merg, ci să sar; aș vrea ca, dintr-un salt, să-mi înlătur și să-mi reneg trecutul; să nu mai trebuiască să-mi țin făgăduielile; prea mult am făcut-o! Viitorule, cât de mult aș dori să fii infidel!

Gând al meu, ce vânt venit dinspre mare sau de la munte îți va lua cu el elanul? Pasăre albastră fremătând și bătând din aripi, tu rămâi pe acest vârf de stâncă abruptă; înaintezi până unde te poate duce prezentul, dar te avânți și evadezi în viitor.

O, noi neliniști! Întrebări nepuse încă!… Tulburarea mea de ieri m-a obosit; am scos din ea toată amărăciunea; nu mai cred în ea și mă aplec peste prăpastia viitorului fără să amețesc. Vânturi ale abisului, luați-mă cu voi!

III

Orice afirmație se săvârșește prin abnegație. Tot ceea ce primești cu resemnare va prinde viață. Tot ceea ce încearcă să se afirme se neagă; tot ceea ce înseamnă renunțare se afirmă. Posesiunea desăvârșită nu se realizează decât prin dăruire. Tot ceea ce nu știi să dai te stăpânește. Fără sacrificiu nu există înviere. Nimic nu înflorește decât prin dăruire. Ceea ce pretinzi că ocrotești ținând în tine se atrofiază.

După ce recunoști că fructul este copt? — După faptul că se desprinde de pe creangă. Totul se coace pentru dăruire și se desăvârșește prin dăruire.

O, fruct plin de savoare și învăluit în voluptate, știu că, pentru a încolți, trebuie să te sacrifici pe tine. Atunci dulceața din tine poate să moară! Să moară îmbelșugata ta carne delicioasă și dulce! Căci ea aparține pământului. Să moară pentru ca tu să trăiești. Știu că „dacă fructul nu moare, el rămâne singur! Ah, Doamne, fă să nu aștept moartea pentru a muri!

Orice virtute se desăvârșește renunțând la sine. Suculența fructului, ajunsă la plinătatea ei, cere germinarea.

Adevărata elocință cere dispariția elocinței; individul nu se afirmă niciodată mai mult decât atunci când uită de sine. Cine se gândește la sine se

poticnește. Cel mai mult admir frumusețea când nu mai știe că e frumoasă. Linia cea mai impresionantă este tocmai cea mai necăutată. Hristos devine un adevărat Dumnezeu renunțând la divinitatea sa. Și, reciproc, Dumnezeu se creează renunțând la sine întru Hristos.

Întâlniri

Lui Jean-Paul Allégret

I

În ziua aceea, hoinărind prin oraș pe unde ne ducea fantezia, am întâlnit pe Rue de Seine — îți aduci aminte — un biet negru pe care l-am privit îndelung. Era în dreptul vitrinei librăriei Fischbacher. Spun asta pentru că uneori, din dorința de a fi mai liric, sfârșești prin a nu mai fi deloc precis. Și ca pretext pentru a ne opri, ne-am prefăcut că privim vitrina; dar, de fapt, ne uitam la negru. Cu siguranță că era sărac și acest lucru se vedea cu atât mai bine, cu cât încerca să-și ascundă sărăcia; căci era un negru care avea mare grijă de demnitatea sa. Purta joben și era îmbrăcat într-o redingotă corectă; dar jobenul semăna cu cele de la circ, iar redingota era îngrozitor de roasă; avea cămașă, dar cred că ea părea albă doar pentru că era purtată de un negru; iar mizeria în care trăia se vedea cel mai bine după ghetele rupte pe care le purta. Mergea cu pași mărunți, ca un om care nu mai are nicio țintă și care, în curând, nu va mai putea să înainteze; la fiecare patru pași se oprea din mers, își ridica de pe cap jobenul în formă de burlan și-și făcea vânt cu el, deși era frig; apoi scotea din buzunar un fular jerpelit și își ștergea cu el fruntea, după care și-l băga din nou în buzunar; avea o frunte înaltă, descoperită, sub o hălăciugă de păr argintiu; privirea îi era vagă ca a celor ce nu mai așteaptă nimic de la viață și părea că nu-i vede pe trecătorii cu care se încrucișa pe drum; dar când aceștia se opreau să-l privească, își acoperea capul cu demnitate și începea din nou să meargă. Cu siguranță că făcuse o vizită cuiva de la care aștepta ceva ce îi fusese refuzat. Avea aerul unui om ce nu mai nutrește nicio speranță. Avea aerul unui om care moare de foame, dar care ar prefera să moară decât să se umilească făcând vreo nouă cerere.

Cu siguranță că voia să arate și să-și dovedească sieși că, pentru a consimți să fii umilit, nu e de ajuns să fii negru. Ah, cât de mult aș fi dorit să-l urmăresc și să știu unde se ducea; dar el nu se ducea nicăieri. Ah! Cât de mult aș fi dorit să-l opresc și să stau de vorbă cu el, dar nu știam cum să fac ca să nu-i rănesc susceptibilitatea. Și apoi, nu știam nici în ce măsură te interesează pe tine, cel ce mă însoțea atunci, tot ceea ce ține de viață și tot ceea ce este viu.

Ah! și totuși, ar fi trebuit să-l opresc.

II

Și în aceeași zi, ceva mai târziu, întorcându-ne cu metroul, ne-am întâlnit cu acel om mic de statură și foarte simpatic, care căra cu el un vas de sticlă cu pești. Vasul era înfășurat într-o bucată de pânză, deschisă într-o parte, ceea ce îți îngăduia să-l vezi; totul era învelit în hârtie. Privindu-l, nu înțelegeai ce putea fi înăuntru, dar omul ducea vasul cu atâta grijă, încât l-am întrebat râzând:

— E vreo bombă?

Omul mă trase mai la lumină și îmi răspunse în chip misterios:

— Sunt pești.

Și apoi, imediat, căci era prietenos din fire și simțea că nu vrem decât să stăm de vorbă, adăugă:

— Îi acopăr pentru că nu vreau să atrag atenția; dar dacă vă plac lucrurile frumoase (și sunt sigur că sunteți artist), vi-i voi arăta.

Și, în timp ce dezvelea vasul cu mare grijă, făcând gesturi de mamă care îi schimbă scutecele pruncului ei, continuă:

— Asta mi-e meseria; sunt crescător de pești. Iată! Micuții ăștia fac zece franci bucata. Sunt foarte mici, dar nici nu vă închipuiți cât sunt de rari. Și sunt frumoși! Priviți-i când o rază de lumină cade pe ei! Uitați-vă! Sunt pe rând verzi, albaștri, roz; nu au o culoare anume și le îmbracă pe toate.

În apa din vas nu erau decât vreo douăsprezece ace mișcătoare care, trecând pe rând prin dreptul deschizăturii pânzei, luau tot felul de culori.

— Dumneata îi crești?

— Mai cresc încă mulți alții! Dar pe ceilalți nu-i plimb cu mine. Sunt prea delicați. Gândiți-vă! Unii mă costă cincizeci, șaizeci de franci bucata. Amatorii vin la mine ca să-i vadă și nu-i scot din casă decât după ce i-am vândut. Săptămâna trecută, un amator bogat mi-a cumpărat unul de o sută douăzeci de franci. Era un ciprin din China: avea trei cozi, ca un pașă… Dacă sunt greu de crescut? Bineînțeles! E greu cu hrana lor și se îmbolnăvesc mereu de ficat. O dată pe săptămână trebuie să le pun apă de Vichy. Asta costă scump. în rest, nu e greu: se înmulțesc ca iepurii. Sunteți amator, domnule? Ar trebui să veniți să mă vedeți.

Acum i-am pierdut adresa. Ah! Cât de rău îmi pare că nu m-am dus la el.

III

— Trebuie să pornim de la idee, îmi spuse el, căci cele mai importante invenţii urmează să fie făcute de acum înainte. Ele nu vor face decât să pună în lumină cele mai simple constatări, căci toate tainele naturii se află sub ochii noştri şi ne izbesc privirea în fiecare zi, fără să le dăm atenţie. Mai târziu, după ce vor fi folosit lumina şi căldura soarelui, oamenilor li se va face milă de noi, de noi cei care ne scoatem cu atâta greutate lumina şi combustibilul din măruntaiele pământului şi care risipim cărbunele fără să ne gândim la generaţiile viitoare. Oare când va învăţa omul, harnic şi econom, să capteze căldura prea mare sau nefolositoare din punctele fierbinţi ale globului? Va veni şi vremea aceea! Va veni şi vremea aceea, continuă el sentenţios. Şi acea vreme va veni atunci când globul pământesc va începe să se răcească, căci aceea va fi şi vremea când cărbunele ne va lipsi.

— Dar, i-am spus eu, ca să-i schimb gândurile întunecate spre care vedeam că se îndreaptă, vorbiţi cu prea multă pricepere ca să nu fiţi chiar dumneavoastră un inventator.

— Cei mai mari dintre ei, reluă el imediat, nu sunt, domnule, şi cei mai cunoscuţi. Ce este, mă rog, un Pasteur, un Lavoisier, un Puşkin, pe lângă inventatorul roţii, al acului, al vârtelniţei şi pe lângă cel care a observat pentru prima dată că cercul pe care-l rostogoleşte copilul în faţa lui stă drept? Să ştii să vezi asta e totul. Dar noi trăim fără să privim. Iată, ce minunată invenţie este buzunarul! V-aţi gândit vreodată la asta? Şi cu toate acestea, toată lumea se foloseşte de el. Este de ajuns să observi, v-o spun eu. Dar, atenţie! Feriţi-vă de cel care a intrat acum pe uşă, îmi spuse el, schimbând brusc tonul, trăgându-mă de mânecă ceva mai la o parte. Este un bătrân caraghios, care n-a descoperit niciodată nimic, dar care ar vrea să-i prade pe ceilalţi. Vă rog să nu suflaţi niciun cuvânt în faţa lui (era prietenul meu C…, medicul-şef al ospiciului). Uite cum îl interoghează pe bietul preot; căci, deşi e îmbrăcat în haine obişnuite, domnul de colo este preot. Un mare inventator şi el. E supărător faptul că nu ne putem înţelege, căci cred că, împreună, am fi putut face lucruri mari; când îi vorbesc, îmi răspunde ca şi cum ar vorbi chinezeşte. De altfel, de un timp mă evită. Îl puteţi aborda imediat, de îndată ce bătrânul ăsta caraghios îl va lăsa în pace. Veţi vedea: ştie tot felul de lucruri ciudate; şi dacă nu i-ar lipsi coerenţa în idei… Iată, acum e singur. Duceţi-vă la el.

— Nu înainte de a-mi spune ce aţi inventat dumneavoastră.

— Vreţi să ştiţi?

Mai întâi se aplecă spre mine, apoi îşi ridică brusc trunchiul spre spate şi, cu voce scăzută, îmi spuse pe un ton de o ciudată gravitate:

— Eu sunt inventatorul nasturelui.

După ce prietenul meu C… s-a îndepărtat, m-am îndreptat spre panta spre care stătea „gentlemanul”, cu coatele pe genunchi şi cu fruntea între mâini.

— Nu cumva v-am mai întâlnit pe undeva? l-am întrebat eu, în chip de introducere.

— Așa mi se pare și mie, îmi răspunse el după ce mă privi cu atenție. Dar spuneți-mi: nu dumneavoastră erați cel care stăteați de vorbă cu acel biet ambasador? Da, cel de colo, cel care se plimbă acum de unul singur și care ne va întoarce spatele… Ce mai faceți? Pe vremuri eram buni prieteni; dar e gelos din fire. Nu mă mai poate suferi de când a înțeles că nu se poate lipsi de mine.

— Cum vă explicați asta? am îndrăznit eu să întreb.

— Veți înțelege numaidecât, dragă domnule. El a inventat nasturele, cred că v-a spus. Dar eu sunt inventatorul butonierei.

— Și v-ați certat?

— Nu se putea altfel.

IV

Nu găsesc în litera Evangheliei adevărate interdicții și prohibiții. Dar ți se spune să-L contempli pe Dumnezeu cu ochiul cel mai limpede și simt că fiecare lucru de pe pământ, că fiecare lucru pe care-l râvnesc devine opac, tocmai pentru că-l râvnesc, și că lumea întreagă își pierde de îndată transparența, sau că privirea își pierde claritatea, în așa fel că sufletul meu nu-L mai simte pe Dumnezeu, și că, părăsindu-L pe Creator pentru ceea ce a creat El, sufletul meu încetează să trăiască în eternitate și pierde împărăția lui Dumnezeu.

Mă întorc la Tine, Doamne Iisuse Hristoase, ca la Dumnezeul a cărui formă vie ești. Am obosit să-mi mint inima. Chiar și atunci când cred că fug de Tine, pe Tine, prieten divin al copilăriei mele, Te regăsesc pretutindeni. Știu bine că numai Tu poți aduce mulțumire în inima mea care cere atât de mult. Dar demonul din mine neagă că învățătura Ta ar fi desăvârșită și că aș putea să renunț la toate, în afară de Tine, pentru că, renunțând la toate, Te regăsesc.

Prag al adevăratei tinereți,
Poartă a Paradisului,
O nouă veselie
Îmi amețește sufletul…
Doamne! Întărește-mi beția,
Netezește spațiul
Care desparte de Tine
Sufletu-mi nefericit
Ce-și amintește de Tine…

Doamne, măreşte-mi extazul.
Nisip arid pe care se imprimă
Urma piciorului gol,
Poemul meu ingenuu
Nu eludează rima.

Beat de nepăsare
Şi de uitare
Pe valuri cadenţate
Sufletu-mi se leagănă.

Când copăcelul bogat surâde
Cu primele-i flori,
În bătrânul stejar în lacrimi
Îşi face cuib un popor de păsări.

Mişcaţi frunzişul,
Râsete, ritmuri divine!
Am gustat dintr-o băutură
Mai tare ca vinul.

O, prea limpede lumină,
Pătrunde-mi prin pleoape!
Adevărul Tău, Doamne,
M-a rănit pân' la inimă.

Întâlniri

Se întâmpla la Florenţa, într-o zi de sărbătoare. Ce sărbătoare? Nu mai ştiu. De la fereastra mea, care dădea spre cheiul fluviului Arno, între Ponte San Trinità şi Ponte Vecchio, contemplam mulţimea, în aşteptarea dorinţei de a coborî în mijlocul ei, spre seară, când va deveni mai vie. Şi în timp ce priveam în susul apei, am auzit o rumoare şi am văzut oameni alergând, iar pe Ponte Vecchio, acolo unde decorul caselor ce tivesc partea de sus a podului cedează şi lasă, chiar în mijlocul podului, un spaţiu liber, am văzut cum mulţimea se adună grăbită, se apleacă peste parapet şi, cu braţele şi mâinile întinse, arată în apa mâloasă a fluviului un mic obiect care plutea, dispărea într-un val şi apărea din nou, purtat de curent. Am coborât. Trecătorii pe care i-am întrebat mi-au spus că o fetiţă căzuse în apă; fusta-i umflată ca un balon o mai ţinuse un timp la suprafaţă; acum dispăruse. Câteva bărci se desprinseră de mal; până seara oameni înarmaţi cu nişte prăjini prevăzute cu cârlige

scotociră prin apa fluviului; dar totul fu zadarnic.

De necrezut! Din toată această mare mulțime de oameni, cum de nu se găsise nimeni care să vadă fetița și să o oprească să facă acest gest?… În locul de unde se aruncase fetița, se afla un băiat de vreo cincisprezece ani, care răspundea întrebărilor puse de trecători. Spunea că o văzuse când, pe neașteptate, trecuse peste parapet; alergase spre ea, izbutise s-o apuce de braț și, un timp, reușise să o țină deasupra golului; în spatele lui, mulțimea trecea fără să bănuiască nimic; băiatul voise să cheme pe cineva în ajutor, neavând de unul singur puterea să ridice fetița pe pod; dar, în acel moment, ea îi spusese: „Nu, lasă-mă să mă duc!” Îi vorbise pe un ton atât de plângăreț, încât până la urmă îi dăduse drumul. În timp ce povestea toate acestea, băiatul plângea în hohote.

(El însuși făcea parte dintre bieții copii care poate că ar fi mai fericiți dacă n-ar avea familie. Era îmbrăcat în zdrențe. Și-mi imaginam că, în clipa când ținea brațul fetiței și încerca să o smulgă morții, simțindu-i și împărtășindu-i deznădejdea, putuse să fie cuprins de o dragoste disperată ca și ea, dragoste care le deschidea amândurora *cerul. Îi dăduse drumul din milă. „Prego… lasciatemi”.)*

A fost întrebat dacă o cunoștea; nu, o văzuse pentru prima oară; nimeni nu știa cine era fetița și toate cercetările făcute în zilele următoare au fost zadarnice. I s-a găsit cadavrul. Era al unei copile de paisprezece ani, o fetiță foarte slabă și îmbrăcată în haine sărăcăcioase. Ce n-aș fi dat să știu mai multe despre ea! Dacă tatăl ei avea o amantă sau mama ei un amant, și ce lucru pe care ea se sprijinea ca să poată trăi dispăruse dintr-odată din viața ei…

— Dar de ce faci loc acestei povestiri, m-a întrebat Nathanael, într-o carte pe care o consacri bucuriei?

— Această povestire aș fi vrut s-o spun în cuvinte și mai simple încă. Într-adevăr, resping fericirea ce-și ia suflul din nefericire. Resping o bogăție care-i sărăcește pe celălalt. Dacă haina mea îl dezbracă pe altul, voi umbla gol. Ah, Doamne Iisuse Hristoase, Tu ții mereu masa întinsă și ceea ce dă frumusețe ospățului din împărăția Ta este că la ea sunt poftiți toți oamenii.

Există pe lume atâta uriașă mizerie, atâta nefericire, sărăcie și groază, încât omul fericit nu se poate gândi la fericirea sa fără să-i fie rușine de ea. Și totuși, cel care nu știe să fie el însuși fericit nu poate să facă nimic pentru fericirea celuilalt. Simt în mine o imperioasă obligație de a fi fericit. Dar orice fericire mi se pare detestabilă dacă este obținută în detrimentul altuia și cu ajutorul bunurilor de care îl lipsim pe celălalt. Încă un pas și ajungem la tragica problemă socială. Toate argumentele rațiunii mele nu mă vor face să alunec pe panta comunismului[3]. Și mi se pare o eroare să ceri celui ce stăpânește niște bunuri să și le împartă cu alții; ce mare utopie este să aștepți

de la cel avut să renunțe de bunăvoie la niște bunuri de care sufletul său e atât de legal! În ceea ce mă privește, urăsc orice stăpânire exclusivă; fericirea, mea e făcută din dăruire și moartea nu-mi va lua din mâini mare lucru. Lucrurile de care mă va lipsi cel mai mult sunt bunurile răspândite peste tot, firești, ce nu pot fi stăpânite de nimeni și care sunt comune tuturor; cu ele, mai ales, m-am îmbătat. În rest, mă bucură mai mult mâncarea de la un han decât masa cea mai bine servită, o grădină publică decât cel mai frumos parc înconjurat de ziduri, cartea pe care nu mă tem s-o iau cu mine când mă plimb decât ediția cea mai rară și, dacă ar trebui să fiu singurul care poate să contemple o operă de artă, cu cât ea ar fi mai frumoasă, cu atât tristețea mi-ar depăși bucuria.

Fericirea mea constă în a spori fericirea celorlalți. Ca să fiu fericit, am nevoie de fericirea tuturor.

Admiram și n-am sfârșit să admir în Evanghelie efortul supraomenesc spre bucurie. Primul cuvânt care ne-a venit de la Hristos este:

„Fericiți…“ Prima minune a Sa a fost transformarea apei în vin. (Adevăratul creștin este cel căruia îi ajunge, pentru a se îmbăta, apa pură. În el se repetă minunea din Cana.) A fost nevoie de îngrozitoarea interpretare a oamenilor pentru a se întemeia pe Evanghelie un cult, o sanctificare a tristeții și a suferinței. Întrucât Hristos a spus: „Veniți la Mine, voi, toți cei obidiți și împovărați, și eu vă voi alina durerea” oamenii au crezut că trebuie să te chinuiești și să te împovărezi ca să mergi la El; iar din alinarea pe care El o aducea, s-au făcut „indulgențe”.

De mult timp încă mi s-a părut că bucuria este mai rară, mai greu de obținut și mai frumoasă decât tristețea. Și când am făcut această descoperire, cea mai de seamă, fără îndoială, care se poate face în timpul vieții, bucuria a devenit pentru mine nu numai (ceea ce era) o nevoie firească — ci, mai mult încă, o obligație morală. Mi s-a părut că cel mai bun și cel mai sigur mijloc de a răspândi în jurul tău fericirea este să fii tu însuți imaginea ei și m-am hotărât să fiu fericit.

Scrisesem: „cel ce e fericit și gândește acela se va putea numi cu adevărat puternic - Căci ce-mi pasă de o fericire clădită pe ignoranță?” Primul cuvânt al lui Hristos învăluie chiar și tristețea în bucurie: „Fericiți cei ce plâng…” Și înțelege foarte greșit aceste cuvinte cel care nu vede în ele decât un îndemn spre plâns!

CARTEA A DOUA

Cuget, deci exist. —

Mă împiedic de acest deci.

Cuget și Exist; ar fi fost mai mult adevăr în:

Simt, deci exist — sau chiar în Cred, deci exist — căci aceasta înseamnă a spune:

Cuget că exist.

Cred că exist.

Simt că exist.

Or, din aceste trei propoziții, ultima mi se pare a fi cea mai adevărată. Singura adevărată; căci, în sfârșit, cuget că exist nu implică poate și că exist. Și nici cred că exist. În a trece de la una la alta există tot atâta îndrăzneală cât în a face din „Cred că Dumnezeu există" o dovadă a existenței lui Dumnezeu. În timp ce: „Simt că exist…" — aici eu sunt atât judecător, cât și parte. Cum m-aș putea înșela?

Cuget deci că exist — *cuget că exist, deci exist. — Căci nu pot să cuget decât la ceva—*

Ex.: cuget că Dumnezeu există sau

Cuget că unghiurile unui triunghi sunt egale cu două unghiuri drepte, deci eu sunt. — în acest caz Eu este imposibil de stabilit; … deci asta e — rămân într-o zonă neutră.

Cuget: deci exist.

La fel de bine ca: sufăr, respir, simt: deci exist. Căci, dacă nu putem, dacă nu putem cugeta fără a fi, putem foarte bine a fi fără a cugeta.

Dar atâta vreme cât nu fac decât să simt, exist fără să cuget că exist. Prin acest act de cugetare devin conștient de ființa mea; dar, în același timp încetez de a exista pur și simplu: exist cugetând.

Cuget, deci exist echivalează cu: cuget că exist și acest deci care părea a fi brațul balanței nu cântărește nimic. În fiecare dintre cele două platane nu există decât ceea ce eu am pus în ele, adică același lucru. X = X. În zadar inversăm termenii, căci asta nu duce la nimic în afară de (după un timp) o mare durere de cap și dorința, de a ieși la plimbare.

Unele „probleme" care ne tulbură, deși deloc neînsemnate, sunt cu totul insolubile — și a lega o hotărâre de rezolvarea lor este o nebunie. Deci, să trecem peste ele.

— Dar înainte de a acționa, simt nevoia să știu de ce exist pe acest pământ, dacă Dumnezeu există și dacă El ne vede, căci dacă e așa, nu pot trăi fără ca El să mă zărească; simt mai întâi nevoia să știu dacă…

— Caută, caută. În timpul ăsta nu vei acționa în niciun fel.

Să lăsăm repede această povară, care ne încurcă, la casa de bagaje; și, ca Eduard, să rătăcim pe dată recipisa de predare.

E mult mai greu decât s-ar părea să nu crezi în Dumnezeu. Ar trebui să nu fi privit niciodată cu adevărat natura. Cea mai mică mișcare a materiei… de ce s-ar produce? Și spre ce? Dar această cunoaștere mă îndepărtează în egală măsură, atât de acel crez al tău, cât și de ateism. Știu că materia este penetrabilă, ductilă și deschisă spiritului; că spiritul este atât de strâns legat de materie, încât se contopește cu ea. Sunt dispus să numesc religioasă uimirea mea în fața tuturor acestor lucruri. Pe acest pământ lotul mă uimește. Consimt să numim adorație această mare iubire a mea. Dar asta nu mă duce la nimic! Nu numai că nu-L poți vedea pe Dumnezeul tău în toate astea; ci, dimpotrivă, văd, descopăr pretutindeni că El nu poate fi acolo, că nu este acolo.

Sunt gata să numesc divin tot ceea ce nici chiar Dumnezeu nu ar putea schimba.

Această formulă, care se inspiră (cel puțin în ultimele sale cuvinte) dintr-o frază a lui Goethe[4], are meritul că ea nu implică atât credința într-un Dumnezeu, cât imposibilitatea de a admite un Dumnezeu care s-ar împotrivi legilor naturale (adică, la urma urmei, Lui însuși), un Dumnezeu care nu s-ar confunda cu ele.

— Nu văd prin ce se deosebește asta de ideile lui Spinoza.

— Nu țin să fac această distincție. Îl citam pe Goethe care recunoștea ceea ce îi datora lui Spinoza. Fiecare datorează întotdeauna ceva din sine însuși altcuiva. Există spirite, de care mă simt legat și cu care mă înrudesc, pe care mă bucur că le pot venera așa cum tu îi venerezi pe „părinții“ bisericii tale. Dar, în timp ce tradiția ta se raportează la o revelație divină și îți interzice prin chiar asta orice libertate de gândire, această altă tradiție, foarte omenească, nu numai că lasă gândirii mele întreaga ei virtute, dar o încurajează și mă face să nu accept drept adevărat ceea ce nu am verificat mai întâi eu însumi sau ceea ce nu am putut verifica — fapt care, de altfel, nu implică niciun fel de orgoliu și care poate să comporte chiar umilința unei gândiri răbdătoare, prudente și chiar temătoare, dar care respinge falsa modestie de a crede că omul, prin el însuși, nu poate să ajungă la adevăr decât prin intervenția miraculoasă a unei revelații divine.

Întâlniri

— S-a tot vorbit de Mine în ultima vreme, mi-a spus Dumnezeu. Îmi parvin tot felul de ecouri. Chiar dacă asta nu-Mi prea place. Da, știu, sunt la

modă. Dar, de cele mai multe ori, ceea ce se spune despre Mine nu-mi place deloc şi chiar Mi se întâmplă să nu înţeleg nimic. Dar, pentru că faci parte din breaslă (căci te ocupi cu literatura, nu-i aşa?), ar trebui să-Mi poţi spune cui îi aparţine următoarea frază scurtă care, spre deosebire de atâtea nerozii auzite, Mi-a plăcut: „Nu ar trebui să vorbim despre Dumnezeu decât în chipul cel mai firesc…”

— Această scurtă frază e a mea, am spus eu, înroşindu-mă la faţă.

— Bine. Atunci, ascultă-Mă, a spus Dumnezeu care, începând din acest moment, m-a tutuit. Unii oameni ar dori mereu să intervin şi să schimb de dragul lor ordinea stabilită. Asta ar însemna să complic prea mult lucrurile, să trişez şi să nu pot rămâne credincios legilor Mele. Ar trebui ca oamenii să înveţe ceva mai bine să se supună acestor legi şi să înţeleagă că, în acest fel, vor putea cel mai bine să tragă foloase din ele. Omul poate mult mai mult decât crede.

— Omul se află în mare încurcătură, am spus eu.

— Să iasă din ea, a răspuns atunci Dumnezeu: îl las să se descurce tocmai pentru a-i arăta stima Mea.

Şi mai târziu:

— Între noi fie spus, nu Mi-a dat prea multă bătaie de cap. Totul a venit în chipul cel mai firesc şi s-a născut, fără voia Mea, din câteva date primare. În aşa fel încât, până şi cel mai mic mugur, dezvoltându-se, Mă explică mai bine pe mine însumi decât toate raţionamentele pretenţioase ale teologilor. Răspândit în creaţia Mea, Mă ascund şi totodată Mă pierd, şi Mă regăsesc fără încetare în ea, în aşa măsură, încât Mă contopesc cu creaţia Mea şi Mă îndoiesc că, fără ea, aş exista cu adevărat; prin aceasta, îmi dovedesc Mie însumi propriile putinţe. Şi, mai mult încă, toate aceste lucruri în dezordine capătă formă doar în creierul omului; căci sunetele, culorile, parfumurile nu există decât în relaţia lor cu omul; şi cea mai suavă auroră, cel mai melodios cânt al vântului, reflexele aruncate de cer pe ape, freamătul undelor nu sunt decât nişte vorbe zadarnice, atâta vreme cât ele nu sunt culese de om şi cât simţurile omului nu le-au transformat în armonie. Creaţia Mea, în întregime deformată, se colorează şi se mişcă pe această sensibilă oglindă…

— Trebuie să-ţi mărturisesc, mi-a mai spus El, că sunt foarte dezamăgit de oameni. Tocmai cei care pretind cel mai mult că sunt copiii mei, sub pretext că Mă adoră mai bine, întorc spatele de la tot ceea ce am pregătit pentru ei pe pământ. Cum oare, tocmai cei care Mă numesc Tatăl lor îşi pot închipui că-Mi place să-i văd cum, din dragoste pentru Mine, slăbesc, suferă şi se lipsesc de tot felul de lucruri?… E absurd!

Mi-am ascuns cele mai frumoase taine în tufişuri, aşa cum faceţi voi, oamenii, pentru copiii voştri, cu ouăle de Paşti. Îmi plac mai ales cei care îşi dau puţină osteneală să le caute.

Când analizez și cântăresc acest cuvânt al lui Dumnezeu, pe care îl folosesc, sunt nevoit să constat că este gol de substanță; și tocmai acest lucru îmi îngăduie să-l folosesc într-un chip atât de comod. Este un vas fără formă, cu pereți care se pot întinde la infinit, un vas ce conține ceea ce îi place fiecăruia să pună în el, dar care nu conține decât ceea ce fiecare dintre noi a pus acolo. Dacă vărs în el atotputernicia, cum să nu provoace un sentiment de teamă? Și cum să nu-mi provoace iubirea, dacă îl umplu cu grija față de propria mea ființă și față de fiecare dintre noi, precum și cu bunătate?

Dacă îi atribui trăsnetul și îi leg la brâu sabia fulgerului, nu mă voi mai teme și înfricoșa de furtună, ci de Dumnezeu.

Prudență, conștiință, bunătate, mi-ar fi cu neputință să-mi imaginez ceva din toate astea dacă nu ar exista omul. E posibil ca omul, despărțind toate astea de sine, să și le imagineze în chip foarte vag și în stare pură, adică în chip abstract și să-l făurească din ele pe Dumnezeu; se poate chiar ca omul să-și imagineze că Dumnezeu e începutul, că ființa absolută îl precede și că realitatea există prin El, pentru ca, la rândul său. El să existe prin ea; poate Creatorul are nevoie de creatură căci, dacă El nu crea nimic, nu mai era Creator… Așa că atât Creatorul, cât și lucrul creat sunt atât de dependenți și atât de legați între ei, încât se poate spune că unul nu ar exista fără celălalt, Creatorul fără ceea ce a creat, că omul nu are mai multă nevoie de Dumnezeu decât Dumnezeu de om și că nu ni-l putem imagina pe unul fără celălalt.

Dumnezeu mă are; eu îl am pe El; existăm. Dar gândind astfel, eu sunt una cu întreaga Creație; mă topesc și mă absorb într-o prolixă umanitate.

Întâlniri

„Bunul Dumnezeu, fie, îmi spune fermecătoarea copilă. Bine, ți-L las ție; căci simt că-i inutil să discut cu tine. Și apoi, Dumnezeu se regăsește aici mereu și, așa cum se spune, îi va regăsi întotdeauna pe ai Săi. Faci parte dintre aceștia, fie că vrei, fie că nu. Preotul îmi spunea chiar ieri: Dumnezeu te va salva chiar fără voia ta. Căci ești bun. Și atunci cum poți spune că nu-L iubești pe Bunul Dumnezeu? Dacă nu ai fi atât de încăpățânat, ai recunoaște repede că propria ta bunătate face parte din bunătatea Sa și că tot ce ai bun în tine vine de la El… Dar eu am venit să-ți vorbesc despre Sfânta Fecioară. Ah! Aici nu mă las! Și aș vrea să știu cum poți tu, poet fiind, să n-o iubești? De fapt, o iubești fără să o știi; sau, mai curând, fără să consimți să o mărturisești, din pricina orgoliului tău. Și totuși, cât de încăpățânat trebuie să fii!… De ce să nu consimți să recunoști cu simplitate că bruma argintie care plutește dimineața

pe câmpiile încă adormite este rochia ei? Și de ce să nu vezi în picioarele ei neprihănite, învingătoare ale șarpelui, liniștea ce domolește dintr-o dată valurile agitate? Raza pe care o admiri, care cade tremurând din stele, care face să scânteieze în întunericul nopților apa izvorului și care se reflectă în inima ta este privirea ei; iar foșnetul melodios al frunzelor mișcate de o adiere de vânt și care-ți pătrunde în inimă este vocea ei. Pe ea doar un suflet care nu-și caută decât curățenia poate să o vadă; ea ocrotește puritatea oamenilor pentru a putea să se odihnească în inima lor. Nu am văzut-o niciodată; nu, nu încă; dar știu bine că ea și dragostea mea pentru ea îndepărtează de mine tot ceea ce m-ar putea murdări… Hai! Fii bun! Consimte să o recunoști și să o iubești, căci e totuna. Îmi vei face atâta plăcere!… și apoi, Sfânta Fecioară este atât de generoasă, încât acceptă ca eu să-L prefer pe copilul Iisus. Ah, da, pe El!… Dar iubindu-L, nu uit niciodată că este Fiul ei. De altfel nu-L poți iubi pe El fără să o iubești pe ea; și totodată fără să-l iubești pe Sfântul Duh. Dar cu cât mă gândesc mai mult, cu atât înțeleg mai puțin această rezistența a ta.. Și, dacă aș îndrăzni să-mi spun gândul până la capăt…: în privința asta, găsesc că ești lipsit de minte.

— Hai să vorbim despre altceva! i-am spus.

Recunosc că multă vreme m-am folosit de cuvântul Dumnezeu ca de un fel de bazin în care mi-am vărsat gândurile cele mai vagi. Asta m-a dus la plăsmuirea unui Dumnezeu care seamănă foarte puțin cu acel bun Dumnezeu cu barbă albă al lui Francis Jammes, dar care nu-i nicidecum mai real. Și, așa cum bătrânii își pierd pe rând părul și dinții, vederea și memoria, în sfârșit, Dumnezeul meu și-a pierdut, îmbătrânind (dar nu El îmbătrânea, ci eu), toate atributele cu care eu îl înveșmântasem altădată: începând (sau sfârșind) cu existența sau, dacă vreți, cu realitatea. Încetând să-L concep, El înceta să existe. Ceea ce îl crea era adorația mea. Ea putea să se lipsească de El; El nu se putea lipsi de ea. Devenise un fel de joc de oglinzi, care a încetat să mă amuze când am înțeles că eu singur suportam toate cheltuielile. Și încă o vreme această rămășiță divină din mine a încercat să se refugieze, fără să mai aibă atribute personale, în estetică, în armonia naturii, în acel conatus vivendi al naturii… Acum nu mi se mai pare interesant nici măcar să vorbesc despre asta. Și totuși, ceea ce odinioară numeam Dumnezeu, acea îngrămădire de noțiuni, de sentimente, de chemări și de răspunsuri la aceste chemări care, acum o știu prea bine, nu existau decât prin mine și în mine, toate astea îmi par astăzi, când mă gândesc la ele, mult mai demne de interes decât restul lumii, decât mine și decât întreaga omenire.

Cât de absurdă concepție despre lume și viață izbutesc să creeze cele trei sferturi din starea noastră mizeră! Prin legarea prea strânsă de trecut, ea refuză să înțeleagă că bucuria de mâine nu este posibilă decât dacă cea de astăzi îi cedează locul, că fiecare val datorează frumusețea unduirii sale doar

retragerii valului de dinainte, că fiecare floare trebuie să se veștejească pentru ca să se nască fructul și că acesta, dacă nu cade de pe creangă și nu moare, nu poate asigura noi înfloriri, așa că primăvara însăși se sprijină pe pragul iernii.

Considerațiile de mai sus mă fac și m-au făcut întotdeauna să ascult mai mult de învățămintele istoriei naturale decât de cele ale istoriei umane. Pe acestea din urmă le consider cu atât mai puțin folositoare. Ele rămân întotdeauna aleatorii.

Dezvoltarea celui mai neînsemnat fir de iarbă se supune unor legi veșnice, care scapă logicii, omenești sau, cel puțin, nu se reduc la ea. Experiența, în acest caz, poate fi reîncepută, și chiar dacă eroarea este posibilă, o observație mai riguroasă și mai inteligentă ne îngăduie să ne apropiem din ce în ce mai mult de un adevăr veșnic, de un Dumnezeu care, înțelegându-mi gândirea, o depășește, de un Dumnezeu pe care rațiunea mea nu-L poate tăgădui.

De un Dumnezeu care nu cunoaște mila. Dar nici Dumnezeul tău nu are decât mila pe care tu i-o atribui. Nimic nu-i neomenesc, în afară de omul însuși. De aici trebuie să tragem un folos; și tocmai de aici trebuie să plecăm.

Mi-e mai ușor să cred în zeii greci decât în Bunul Dumnezeu. Dar acest politeism, sunt nevoit s-o recunosc, este unul foarte poetic. El echivalează cu un ateism funciar. Spinoza a fost condamnat pentru ateismul său. Și totuși, el se închina în fața lui Hristos cu mai multă dragoste, respect și chiar pietate decât o fac adeseori catolicii și mă refer aici la cei mai supuși; dar era un Hristos fără divinitate.

Ipoteza creștină, inadmisibilă.

Și totuși, ea nu poate fi zdruncinată de constatările materialiste.

Oare trebuie să-i găsim lui Dumnezeu vreo vină, doar pentru că am surprins și am dat la iveală unul dintre trucurile Sale?

Să-L despuiem pe Dumnezeu de trăsnet, doar pentru că am înțeles cum se naște fulgerul?

Prea multe stele, prea multe lumi, gândește X…, care socotește că poate că ar crede dacă nu ar descoperi pe cer, în jurul pământului, decât exact atâtea astre câte ar trebui ca să-l țină suspendat, să-i motiveze gravitația, să-l încălzească, să-l lumineze și să-i facă pe poeți să viseze. Dar el știe că nu poate considera că globul pământesc este centrul Universului; plecând de aici, nici izbăvirea, își spune el. Și Hristos nu mai înseamnă pentru mine nimic, dacă nu mai este punctul central, dacă nu este totul. Și totuși, oricum ar fi, n-am putut niciodată să hotărăsc ce îmi este mai greu de conceput: un spațiu infinit populat de o infinitate de lumi sau o lume limitată la un număr exact de aștri în care, după ce ai trecut de spațiul în care ei gravitează, ce

găsești? O stavilă de care mintea mea se izbește. Un vid unde ea nu mai poate să zboare. O prezență-obstacol; sau o absență prohibitivă — o absență a subiectului și totodată a obiectului, o absență progresivă, care începe unde? O absență care ar fi o lentă diminuare a prezenței; sau o suprimare subită și completă?

Nu. Nimic din toate acestea. Dar tot așa, odinioară, lumea se întreba uluită: cum și unde se sfârșește pământul? Până în Ziua când oamenii au înțeles în sfârșii că el este rotund și că punctul de plecare al perfectei sale circumferințe este același cu cel de sosire.

M-am lipsit ușor de certitudine din momentul în care am înțeles că spiritul omului nu poate să o dețină. Odată ce am recunoscut acest lucru, ce ne mai rămâne de făcut? Să ne creăm certitudini sau să acceptăm surogate și să ne străduim să nu le socotim minciuni?… Sau să învățăm să ne lipsim de ele. La asta am lucrat din tot sufletul. Nu mă puteam împăca cu gândul că această lipsă l-ar putea duce pe om la disperare.

CARTEA A TREIA

Spre voluptate tinde întreaga natură. Voluptatea face să crească firul de iarbă, să se dezvolte mugurul și să înflorească bobocii. Ea pregătește corola pentru săruturile razelor de soare, îndeamnă la nuntă tot ceea ce trăiește, pe obtuza larvă la nimfoză și, din închisoarea crisalidei, dă drumul fluturelui, îndrumat de ea, tot ce trăiește aspiră spre cea mai bună stare, la mai multă conștiință, la progres… Acesta este motivul pentru care am găsit mai multă învățătură în voluptate decât în cărți și pentru care am găsit în cărți mai mult întuneric decât lumină.

N-a existat nici vreo deliberare și nici metodă. M-am cufundat fără să mă gândesc în acest ocean de delicii, uluit că înot în el și că nu simt că mă înghite. Asta pentru că în voluptate își dobândește conștiința de sine întreaga noastră ființă.

N-a fost nevoie de vreo hotărâre; m-am lăsat în voia lucrurilor în chipul cel mai firesc. Auzisem spunându-se că natura omenească este rea, dar doream să văd dacă așa este. La urma urmei, eram mai puțin curios în privința mea decât în a celuilalt, sau mai degrabă dorința carnală mă îndemna scurt spre o fermecătoare contopire și mă grăbea să ies din mine.

Căutarea unei morale nu mi se părea foarte eficace și nici chiar posibilă, atâta vreme cât nu știam deloc cine eram. Încetând să mă caut, mă regăseam în iubire.

Trebuia pentru o vreme să accept să înlătur orice morală și să nu mă mai împotrivesc dorințelor. Numai ele puteau să mă învețe ceva. Le-am cedat.

Întâlniri

— Oh! îmi spunea bietul infirm… măcar o singură dată! De-aș putea măcar o singură dată să strâng în brațe „pe cineva pentru care ard în flăcări”, așa cum spune Virgiliu… Cred că, după ce voi fi cunoscut această bucurie, mă voi resemna mai ușor să nu mai gust niciodată altele; cred că m-aș putea mai ușor resemna să mor.

— Această bucurie, nefericitule! i-am spus eu, după ce ai gustat-o o dată, o dorești din ce în ce mai mult. Oricât de poet ai fi în asemenea lucruri, imaginația te chinuiește mai puțin decât amintirea.

— Crezi că în felul ăsta mă consolezi? mi-a replicat el.

Și totuși, de câte ori, fiind pe punctul de a culege o bucurie, nu i-am

întors brusc spatele așa cum ar fi făcut un ascet.

Nu era vorba de renunțare, ci de o așteptare atât de minunată a ceea ce putea fi această bucurie și de o stare de anticipare atât de intensă, încât trăirea efectivă a bucuriei nu putea să-mi mai ofere nimic nou. Prin urmare, nu-mi mai rămânea, decât să trec mai departe, știind bine că pregătirea pentru o plăcere nu-i asigură împlinirea decât luându-i noutatea și că încântarea cea mai mare ne cuprinde ființa întreagă numai surprinzând-o. Dar cel puțin știusem să izgonesc din mine toate reticențele, pudorile, rezervele de decență și ezitările timorate care fac ca voluptatea să fie temătoare și care, după decăderea cărnii, predispun sufletul la remușcări. Eram cuprins de acea primăvară interioară ale cărei reflexe, înmuguriri și înfloriri pe care le întâlneam în drumul meu nu mi se mai păreau decât niște ecouri. Ardeam atât de tare, încât mi se părea că pot să comunic fervoarea mea oricărui alt om, așa cum aprinzi țigara altuia dându-i foc de la țigara ta, fără ca aceasta să se stingă. Scuturam din mine orice cenușă. În privirile mele râdea o iubire difuză, fără de margini. Gândeam astfel: bunătatea nu este decât o iradiere a fericirii; și inima mea se dăruia tuturor numai pentru că eram fericit.

Apoi, mai târziu… Nu, ceea ce am simțit o dată cu trecerea anilor nu a fost nicio diminuare a dorințelor și nici sațietate. Dar, adeseori, simțind pe buzele mele lacome că plăcerea se potolește prea grabnic, trăirea plăcerii mi se părea a avea o valoare mai mică decât așteptarea ei și am ajuns, din ce în ce mai mult, să prefer setea și nu potolirea setei, promisiunea voluptății și nu voluptatea, creșterea nesfârșită a iubirii și nu satisfacerea ei.

Întâlniri

M-am dus să-l văd în acel sat din Valais unde se spunea că-și petrece convalescența, dar unde, în realitate, se pregătea să moară. Boala îl schimbase atât de mult, încât l-am recunoscut cu greu.

— Nu, nu mai merge; nu mai merge deloc, mi-a spus el. Boala îmi cuprinde pe rând toate organele: ficatul, rinichii, splina… Și ce să mai spun despre genunchi!… Uită-te la el de curiozitate.

Ridică pe jumătate păturile și, aducându-și piciorul slab înainte, lăsă să se vadă la locul articulației un fel de umflătură enormă. Cum transpira mult, cămașa i se lipise de trup, arătându-i slăbiciunea. Am încercat să surâd ca să-mi ascund tristețea.

— Oricum, știai că va mai trece un timp până să te pui pe picioare, i-am spus eu. Dar crezi că te simți bine aici? Aerul este bun, dar hrana…?

— Este excelentă și mă salvează faptul că asimilez încă bine. De câteva zile am luat chiar în greutate. Febra mi-a scăzut. Dar, în general, îmi merge

mai bine.

Un fel de surâs i-a schimonosit trăsăturile feței; am înțeles că s-ar putea să nu-și fi pierdut orice speranță.

— De altfel, iată că vine și primăvara, am adăugat eu repede, întorcându-mă cu fața spre fereastră, căci lacrimile pe care voiam să i le ascund îmi umpleau ochii. Te vei putea instala în grădină.

— Am și început să cobor câteva momente, în fiecare zi, după masa de prânz. Nu cer să mi se aducă în cameră decât cina. Mă străduiesc ca prânzul să-l iau în sala de mese și până acum n-am lipsit de la el decât trei zile. Mi-e cam greu să urc apoi cele două etaje; dar o fac încet; nu urc niciodată mai mult de patru trepte o dată, după care mă opresc ca să-mi trag răsuflarea. Cu totul, fac cam douăzeci de minute. Dar asta mă obligă la puțin exercițiu fizic; și cât de mulțumit sunt apoi, când mă întind în pat! Și apoi, în timpul ăsta mi se poate face curat în cameră. Dar, mai ales, mi-e teamă să mă las în voia lucrurilor… Vezi cărțile mele?… Da, iată cartea ta *Fructele pământului*. Cărticica asta nu mă părăsește nicio clipă. Nici nu-ți dai seama câtă mângâiere și cât curaj găsesc în ea.

Vorbele astea m-au impresionat mai mult decât orice compliment care mi s-ar fi putut face vreodată; căci, o mărturisesc, mă temeam că această carte a mea nu poate fi prețuită decât de cei puternici.

— Da, reluă el, chiar și în starea mea, când mă aflu în grădina ce-i gata să înflorească, aș vrea, întocmai ca Faust, să spun clipei ce trece: „Ești atât de frumoasă!… Oprește-te!” Atunci totul mi se pare armonios, suav… Mă supără însă că ființa mea e ca o notă falsă într-un concert, ca o pată într-un tablou. Aș fi vrut atât de mult să fiu frumos!

Rămase câtva timp fără să mai poată spune nimic, cu privirile îndreptate spre albastrul cerului, care se putea vedea prin fereastra larg deschisă. Și apoi, cu o voce mai înceată și cu un fel de teamă:

— Mi-ar plăcea să le dai părinților mei vești de la mine. Eu nu mai îndrăznesc să le scriu; și mai ales să le spun adevărul. La fiecare scrisoare pe care o primește de la mine, mama îmi răspunde pe dată, spunându-mi că, dacă sunt bolnav, este spre binele meu; că Dumnezeu îmi dă aceste suferințe spre salvarea mea; că ar trebui să trag din ele învățăminte ca să mă îndrept și că, numai după aceea, voi merita să mă vindec. Atunci eu îi spun, invariabil, că mă simt mai bine ca să evit toate aceste vorbe… ce îmi umplu inima de gânduri rele. Scrie-i tu.

— Voi face asta chiar în această dimineață, i-am spus eu, luându-i mâna umedă.

— Oh! Nu mă strânge prea tare; mă doare. Surâdea.

II

Literatura noastră, mai ales cea romantică, a lăudat, a cultivat, a propagat tristețea; și nu acea tristețe activă și hotărâtă care îl îndreaptă pe om spre acțiunile cele mai glorioase, ci un fel de stare flască a sufletului, ce se numea melancolie, stare care făcea ca fruntea poetului să fie palidă și îi umplea privirea de nostalgie. Era aici o problemă de modă și de complezență. Bucuria părea vulgară, semn al unei sănătăți prea bune și prea animalice, iar râsul strâmba trăsăturile feței. Tristețea își rezerva privilegiul spiritualității și, pornind de aici, al profunzimii.

În ceea ce mă privește, eu, care i-am preferat întotdeauna pe Bach și pe Mozart lui Beethoven, consider profanator atât de lăudatul vers al lui Musset: „cântecele cele mai frumoase sunt cele mai triste" și nu admit ca omul să se lase doborât de loviturile vieții.

Știu că aici e vorba mai mult de puterea de luare a unei hotărâri decât de o lăsare în voia sorții. Știu că Prometeu suferea înlănțuit pe muntele Caucaz și știu că Hristos moare răstignit, amândoi pedepsiți pentru că i-au iubit pe oameni. Știu că, singur printre semizei, Hercule poartă pe fruntea sa povara de a fi înfrânt monștrii, hidrele și toate forțele înspăimântătoare care țineau omenirea cu spinarea încovoiată. Știu că mai sunt încă mulți dragoni de învins acum și poate că întotdeauna… Dar renunțarea la bucurie implică o înfrângere și un fel de abdicare, de lașitate.

Nu trebuie să admitem că, până astăzi, omul nu s-a putut ridica la starea de mulțumire care să-i îngăduie fericirea decât pe seama celorlalți și așezându-se în cârca lor. Nu mai admit nici ca cei mulți să trebuiască să renunțe pe acest pământ la fericirea ce se naște în mod firesc din armonie.

Dar ceea ce oamenii au făcut din pământul făgăduit — din pământul dat lor… E un lucru din cauza căruia zeii ar putea să roșească. Copilul care strică o jucărie nu-i mai prostănac decât ei și nici animalul care devastează pădurea de unde trebuie să-și ia hrana, sau cel care tulbură apa izvorului din care se va duce să bea, nici pasărea care-și murdărește cuibul. O, tristă margine de oraș, urâciune, lipsă de armonie, putoare… Visez la grădinile ce ați fi putut fi, centuri din jurul orașelor, protecția a tot ceea ce vegetația putea da mai bogat și mai delicat — în cazul în care cu puțină înțelegere și dragoste ar fi înăbușit cel mai mic atentat al omului la bucuria tuturor.

Visez la ce ați putea fi voi, clipe de răgaz! O, jocuri ale spiritului aflate sub binecuvântarea bucuriei! și munca, până și munca, răscumpărată, scăpată de o blestemată anatemă.

Care evoluționist ar putea presupune că există o legătură între omidă și fluture dacă nu ar ști că este vorba despre una și aceeași ființă? Această filiație pare imposibilă; și există o identitate. Cred că, dacă aș fi fost naturalist, mi-aș fi îndreptat toate forțele fi toate întrebările spiritului spre

această enigmă.

Dacă le-ar fi fost dat doar unui număr foarte mic de oameni să asiste la aceste metamorfoza, dacă ele ar fi mai rare, poate că ne-ar surprinde mai mult. Dar oamenii încetează să se mai mire în fața unui miracol care se întâmplă mereu.

Și nu numai forma se schimbă, ci și obiceiurile și dorințe-le…

Cunoaște-te pe tine însuți. *E o maximă pe cât de dăunătoare, pe atât de urâtă. Cine se cercetează pe sine își oprește dezvoltarea. Omida care ar încerca „să se cunoască" n-ar deveni niciodată fluture.*

Simt că, în diversitatea mea, există o constantă; ceea ce simt ca fiind divers face parte tot din mine. Dar tocmai fiindcă simt fi știu că există această constantă, de ce aș încerca să o obțin? Toată viața am refuzat să caut să mă cunosc; adică am refuzat să mă cercetez. Mi s-a părut că această cercetare sau, mai exact, reușita ei aduce după sine o oarecare limitare fi o părăsire a ființei, fi că ajung să se găsească fi să se înțeleagă pe sine doar unele ființe mai sărace fi mai limitate în alcătuirea lor; sau, mai curând, că această cunoaștere despre sine limitează ființa și dezvoltarea sa; căci așa cum consideri că ești așa rămâi, plin de grijă să semeni cu tine însuți, așa că e mai bine să menții mereu starea de expectativă, veșnica și insesizabila devenire. Inconsecvența îmi displace mai puțin decât o consecvență hotărâtă, decât voința de a rămâne credincios ție însuți și decât teama de a fi inconsecvent. Cred, de altfel, că această inconsecvență nu este decât aparentă și că ea răspunde unei continuități mai ascunse. Mai cred și că aici, ca în toate cazurile, frazele ne înșală, căci limbajul ne impune mai multă logică decât întâlnim în viață, și că partea cea mai de preț din noi înșine este cea care rămâne neformulată.

III

Uneori, chiar adeseori, din răutate, am spus despre altul mai multe lucruri rele decât gândeam și, din lașitate, am spus mai multe lucruri bune decât gândeam, despre multe opere, cărți sau tablouri, de teama de a nu-i ridica pe autori împotriva mea. Adeseori, am surâs unor oameni pe care nu-i găseam deloc amuzanți și m-am prefăcut că vorbele lor nătângi mi se par spirituale. Uneori m-am prefăcut că mă distrez, când de fapt mă plictiseam de moarte și când nu mai aveam puterea să mă ridic și să plec pentru că mi se spunea: Mai rămâi… Am îngăduit prea des rațiunii să-mi stăvilească elanul inimii și, dimpotrivă, atunci când inima mea tăcea, prea des am vorbit. Adeseori, pentru a fi aprobat, am făcut tot felul de prostii. Și, dimpotrivă, nu

am îndrăznit întotdeauna să fac lucrul pe care gândeam că trebuie să-l fac, dar despre care știam că nu va fi aprobat de ceilalți.

Părerea de rău „temporis acti" este cea mai zadarnică ocupație a omului bătrân. Mi-o spun mereu; și totuși, îi cedez. Mă încurajați în asta, socotind că acest regret este de natură să îndrepte, pe nesimțite, sufletul meu spre Dumnezeu. Dar vă înșelați asupra naturii regretelor și a remușcărilor mele. Ceea ce mă tulbură este părerea de rău ce decurge din „non acti", adică din faptul că n-am făcut tot ceea ce aș fi putut face și ar fi trebuit să fac în tinerețea mea, dar nu am făcut împiedicat fiind de morala voastră, de acea morală în care am încetat să mai cred; căreia credeam că-i bine să mă supun tocmai când ea era pentru mine mai supărătoare; în acest fel, acordam orgoliului satisfacția pe care i-o refuzam cărnii. Căci tocmai la vârsta când sufletul și trupul sunt mai înclinate spre dragoste, mai vrednice de a iubi, de a fi iubite, și când îmbrățișarea este mai pătimașă, curiozitatea mai vie și mai plină de învățăminte, iar voluptatea mai prețioasă, tocmai la această vârstă sufletul și trupul se opun cu mai multă putere chemărilor iubirii.

Îmi pare rău după ceea ce numeai și numeam împreună ispite; și dacă astăzi regret ceva, nu este faptul că am cedat unor ispite, ci că am rezistat atâtor altele, după care am alergat mai târziu când ele deveniseră pentru mine mai puțin atrăgătoare și de mai puțin folos spiritului.

Îmi pare rău că mi-am întunecat tinerețea și că am ales imaginarul în locul realului, întorcând spatele vieții.

Oh! Tot ceea ce n-au făcut și ar fi putut totuși face… vor gândi ei la sfârșitul vieții. — Tot ceea ce ar fi trebuit să facem și totuși nu am făcut, din pricină că am ținut seama de tot felul de lucruri, pentru că am tot amânat, din lene sau pentru că ne-am spus mereu: „O, avem tot timpul înaintea noastră". și pentru că n-am înțeles că fiecare zi este de neînlocuit și fiecare clipă de neregăsit. Și pentru că am lăsat pentru mai târziu decizia, strădania, îmbrățișarea…

Timpul care trece s-a dus cu totul.

— Oh, tu, cel care vei veni, îți vor spune ei, fii mai abil: Trăiește clipa!

Mă instalez în acest punct din spațiu pe care-l ocup, în acest moment precis al duratei. Nu admit ca el să nu fie crucial. Îmi întind brațele cât sunt de lungi. Spun: Iată sudul, iată nordul… Eu sunt un efect: voi fi cauză. Cauză determinantă! O ocazie care nu se va mai ivi niciodată. Sunt: dar vreau să găsesc rațiunea de a fi. Vreau să știu pentru ce trăiesc.

Frica de ridicol naște în noi cele mai rele lașități. Câte tinere veleități care se considerau pline de curaj n-au fost dezumflate dintr-odată doar de cuvântul „Utopie" aplicat convingerilor lor și de teama că aceste convingeri ar putea trece drept himerice în ochii oamenilor cu scaun la cap. Ca și cum

tot marele progres al omenirii s-ar datora unor utopii realizate! Ca și cum realitatea de mâine n-ar trebui să fie plămădită din utopia de ieri, ci din cea de astăzi - dacă viitorul consimte să nu se mărginească a fi doar o repetare a trecutului, ceea ce ar constitui pentru mine cel mai serios motiv în stare să-mi răpească bucuria de viață. Da, fără gândul unui posibil progres, viața n-ar mai avea pentru mine niciun preț — și îmi însușesc cuvintele pe care le-am pus în gura Alissei în cartea mea, Poarta îngustă:

„Oricât de fericită ar fi, nu pot dori o stare fără progres… și disprețuiesc o bucurie care nu este progresivă.“

Foarte puțini monștri merită teama pe care ne-o provoacă.

Voi, monștri zămisliți de teamă — de teama de întuneric și teama de lumină, de teama de moarte și teama de viață, de teama de ceilalți și teama de tine însuți: de teama de diavol și teama de Dumnezeu —, nu ne mai înspăimântați. Dar trăim încă sub imperiul a tot felul de sperietori. Cine a zis că teama de Dumnezeu este începutul înțelepciunii? Imprudentă înțelepciune, tu, cea adevărată, începi acolo unde sfârșește teama, și ne înveți ce înseamnă viața.

Faptul de a duce pretutindeni unde se poate încrederea, bunăstarea și bucuria a devenit în curând nevoia și cerința indispensabilei mele fericiri. Ca și cum n-aș fi putut să-mi plătesc propria fericire decât din fericirea altuia, ca și cum n-aș mai cunoaște alta în afară de aceea pe care o puteam gusta prin simpatie și, ca să zic așa, prin procură. Și de aceea mi s-a părut vrednic de ură tot ceea ce putea să-mi împiedice această fericire: timiditățile, descurajările, neînțelegerile, clevetelile, complezentul portret al înșelării de ireal, dezbinările dintre grupuri, dintre clase, dintre națiuni sau dintre rase și tot ceea ce tinde să facă din om dușmanul lui însuși sau al altuia, sămânța discordiei, opresiunile, intimidările, refuzurile lucrurilor cuvenite.

Veverița nu poate admite mersul târâș al șopârlei. Iepurele fuge când broasca țestoasă și ariciul se fac ghem. Vei regăsi toată această diversitate și la oameni. Deci, nu-i mai critica pe cei ce sunt altfel decât tine. Societatea omenească nu poate atinge perfecțiunea decât dacă are nevoie să folosească mai multe forme de activitate și numai dacă este prielnică dezvoltării mai multor forme de fericire.

Mi-au devenit dușmani personali: corupătorii, retrograzii, oamenii mohorâți, cei care-i slăbesc pe ceilalți, cei care amână mereu lucrurile și cei care se țin doar de glume.

Detest tot ceea ce îl diminuează pe om; detest tot ceea ce îl face să fie mai puțin înțelept, mai puțin încrezător și mai puțin prompt. Căci nu pot accepta ca înțelepciunea să fie însoțită întotdeauna de încetineală și de neîncredere. Din același motiv cred că, adeseori, poți găsi mai multă înțelepciune la copii decât la bătrâni.

Înțelepciunea lor? Ah! De înțelepciunea lor e bine să nu facem prea mare caz.

Ea constă în a trăi cât mai puțin cu putință, neavând încredere în nimic și ferindu-se de toate.

În sfaturile lor există întotdeauna ceva chibzuit și stătut.

Ei pot fi comparați cu unele mame care își abrutizează copiii cu recomandări ca:

— Nu te legăna atât de tare, se va rupe sfoara;

Nu te așeza sub copacul ăsta, o să-l lovească trăsnetul;

Nu merge pe unde e ud, o să aluneci;

Nu te așeza pe iarbă, o să te murdărești;

La vârsta ta ar trebui să ai mai multă minte;

Oare de câte ori trebuie să îți repet:

Nu se stă cu coatele pe masă.

Copilul ăsta e insuportabil!

— Ah, doamnă, dar nu atât de insuportabil ca dumneavoastră.

Compar bucuria surprinzătoare și totodată mult așteptată cu marea oală cu lapte rece pe care am găsit-o la cabană, într-o seară înăbușitor de caldă, după ce mersesem toată ziua prin locuri aride. Nu mai văzuserăm lapte de săptămâni întregi, căci ținutul pe care îl străbătuserăm, pustiit de boala somnului, nu era prielnic creșterii vitelor. Dar, pe neașteptate, de câteva ore, intraserăm într-o regiune ferită de boală, unde creșterea vitelor era posibilă; și, dacă ierburile ar fi fost mai puțin înalte sau dacă, de pe caii noștri, le-am fi putut vedea mai de sus, am fi zărit ici-colo, pe întinderea acoperită de iarbă, câteva turme de vite. În acea seară nu nădăjduiam să ne putem stinge setea decât cu o apă călâie și suspectă pe care, din prudență, urma să o fierbem înainte de a o bea și al cărei gust grețos se va simți în ciuda alcoolului sau a vinului cu care o vom colora, lichid cu care fuseserăm nevoiți să ne mulțumim în zilele de dinainte. Dar în seara asta, la umbra cabanei, am descoperit cu mare încântare această oală cu lapte muls special pentru noi. Un strat subțire de nisip îi acoperise suprafața. Cănile noastre au rupt stratul subțire de nisip de deasupra și laptele, dată fiind căldura zilei, mi s-a părut încă și mai rece. Cu tot albul lui, mi se părea că bem umbră, odihnă și refacere…

CARTEA A PATRA

I

Nu-mi place decât ceea ce respiră şi poate să trăiască. La urma urmei, mintea se străduieşte tocmai ca să organizeze şi să construiască. Dar nu pot construi nimic dacă, mai înainte, nu încerc materialele de. care trebuie să mă folosesc. Mintea mea refuză să admită noţiunile şi principiile recunoscute dacă nu le-a recunoscut ea însăşi; de altfel, ştiu bine că vorbele cele mai sonore sunt şi cele mai găunoase. Nu am încredere în cei care declamă, în aşa-zişii bine gânditori, în cei care ţin predici şi încep prin a-şi dezumfla discursurile. Vreau să ştiu câtă obrăznicie se ascunde în virtutea la, cât interes în patriotismul tău, câtă poftă trupească şi cât egoism în iubirea ta. Nu, cerul meu nu se-ntunecă dacă nu mai iau felinarele drept stele; şi voinţa mea nu slăbeşte pentru că nu mai consimte să se lase condusă de fantome şi pentru că nu mai iubeşte decât realitatea.

Dar certitudinea că omul nu a fost întotdeauna decât ceea ce este acum ne îngăduie să sperăm că el nu va fi acelaşi nici pe viitor.

Şi eu am surâs sau am râs împreună cu Flaubert în faţa idolului progresului; dar asta pentru că progresul ne era prezentat ca o divinitate derizorie. Progresul comerţului şi al industriei, al artelor frumoase, mai ales, ce mare prostie! Progresul cunoaşterii, da, desigur. Dar ceea ce mă interesează pe mine este progresul Omului în sine.

Că omul nu a fost întotdeauna ceea ce este astăzi, că el s-a format treptat, încetul cu încetul, este un adevăr care mi se pare că nu mai poate fi contestat în ciuda mitologiilor. Privirea noastră, limitată doar la un număr mic de secole, poate recunoaşte în trecut un om care îi seamănă şi poate gândi că omul nu s-a schimbat în niciun fol din vremea faraonilor până azi; dar lucrurile se schimbă cu cât ne cufundăm mai mult în „adâncurile preistoriei”. Şi dacă omul nu a fost întotdeauna aşa cum este acum, cum am putea crede că rămâne mereu asemenea celui de azi? Omul este într-o continuă devenire.

Dar ei îşi închipuie şi ar vrea să mă facă să cred că omenirea seamănă cu damnatul Dante, pe care veşnica sa nemişcare îl aduce la deznădejde şi care strigă: „Dacă aş fi putut înainta măcar cu un pas în fiecare mie de ani, aş fi pornit-o deja de mult la drum.”

Această idee de progres şi-a făcut loc în mintea mea, înrudindu-se cu toate celelalte sau supunându-le.

(Iluzia omului desăvârşit, pe care a putut-o crea întreaga perioadă clasică

din pricina echilibrului atins într-un anumit moment.) Ideea că starea actuală a umanității trebuie neapărat depășită este o idee mobilizatoare și care însoțește pe dată ura față de tot ceea ce poate împiedica acest progres (comparabilă cu ura față de rău la creștini).

Toate acestea vor fi înlăturate. Ceea ce merită să fie, ca și ceea ce ar merita să nu fie. Căci cum să separi unele lucruri de celelalte? Vreți să căutați salvarea omenirii legând-o de trecut, dar progresul devine posibil numai respingând trecutul și lăsând în urmă tot ceea ce a încetat să ne fie de folos. Dar voi nu vreți să credeți în progres. „Ceea ce a fost va mai fi", spuneți voi. Eu vreau să cred că ceea ce a fost nu va mai fi. Omul se va elibera treptat de tot ceea ce altădată îl ocrotea; de ceea ce de acum înainte îl aservește.

Dar nu numai lumea trebuie schimbată, ci și omul. De unde se va ivi acest om nou? Oricum, nu din afară. Camarade, descoperă-l în tine însuti și, așa cum dintr-un minereu se extrage un metal pur, lipsit de zgură, propune-ți să devii acest om mult așteptat. Creează-l din tine. îndrăznește să fii ceea ce ești. .Nu te mulțumi cu puțin. Există posibilități minunate în fiecare ființă. Convinge-te de puterea și de tinerețea ta. Repetă-ți fiară încetare: „Nu depinde decât de mine

Nu se obține nimic bun amestecând lucrurile.

Când eram tânăr, aveam capul plin de încrucișări de drumuri, de tot felul de catâri și de cameleoni.

Virtutea selecției.

Prima virtute: răbdarea.

Nu are nimic de-a face cu simpla așteptare. Ea se confundă mai curând cu încăpățânarea.

Întâlniri

I

Am cunoscut în Bourbonais o bătrână domnișoară amabilă
Care păstra într-un dulap multe medicamente vechi;
Așa că aproape nu mai rămânea loc să mai pui ceva în el;
Și, dat fiind că domnișoara se simțea acum foarte bine,
Mi-am îngăduit să-i spun că, poate, nu era nevoie
Să păstreze lucruri care, cu siguranță, nu-i mai foloseau la nimic.
Domnișoara s-a înroșit la față.
Am crezut că va începe să plângă.

A scos din dulap fiolele, cutiile și tuburile, unul după altul.

Zicând: — „Doctoria asta m-a scăpat de o colică și astalaltă de o amigdalită;

Alifia asta m-a vindecat de un abces pe pântece

Care ar putea foarte bine să apară din nou, căci nu se știe niciodată;

Pilulele astea mă ajutau

Când eram puțin constipată.

Iar obiectul ăsta trebuie să fie un inhalator

Dar mă tem că e complet stricat…”

Până la urmă mi-a mărturisit că, adunate în timp, toate aceste medicamente o costaseră o mulțime de bani.

Și am înțeles că mai ales asta o împiedica să le arunce.

II

Și apoi vine vremea când trebuie să părăsim totul.

Dar ce va fi acest „totul”? - Pentru unele ființe

O grămadă de bunuri tezaurizate, proprietăți, biblioteci,

Divane unde să-ți găsești plăcerea

Doar savurându-ți timpul liber;

Pentru mulți alții, acest „totul” va însemna a părăsi necazul și truda.

A părăsi o familie și prieteni, copii care cresc;

O muncă începută, o operă ce urma a fi făcută,

Un vis pe punctul de a deveni realitate;

Cărți pe care voiai să le mai citești;

Parfumuri pe care nu le-ai respirat niciodată; Curiozități nesatisfăcute;

Oameni neputincioși, care se bizuiau pe ajutorul tău;

O pace, o seninătate pe care nădăjduiai să o atingi…

Și apoi, dintr-odată, jocurile făcute; nimic nu mai merge.

Atunci, într-o bună zi, auzi zicându-se:

— Știi… Gontran; l-am revăzut recent. S-a dus pe copcă.

De opt zile, nu mai bătea decât dintr-o aripă.

Repeta: „Simt că mă duc”.

Și totuși, mai spera încă. Dar s-a terminat cu el.

— Ce are?

— Se crede că totul vine de la glandele endocrine.

— Dar el era bolnav de inimă. Un fel de otrăvire cu insulină, spune doctorul.

— E ciudat ce îmi spui.

— Se spune că lasă în urma lui o avere frumoasă,

O colecție de medalii și de tablouri.

Dar rudele nu se vor alege cu nicio leţcaie conform fiscului.

— Medalii! Nu înţeleg cum cineva poate fi interesai de ele.

Nu o mai face pe glumeţul. Ai văzut oameni murind; şi nu era nimic comic in asta. Te-ai străduit să glumeşti ca să-ţi ascunzi teama; dar vocea îţi tremură şi pseudopoemul tău este îngrozitor.

— Se poate… Da, am văzut oameni murind. De cele mai multe ori mi s-a părut că, în faţa morţii şi după ce a trecut spaima, are loc un fel de tocire a acuităţii. Ca să ne ia, moartea îşi pune mănuşi îmblănite. Ea nu ne gâtuie fără ca înainte de asta să ne adoarmă simţurile; şi lumea de care ne desparte şi a pierdut deja claritatea, prezenta şi realitatea. E un univers atât de lipsit de culoare, încât nu-i prea greu să-l părăseşti şi pe care nu mai ai de ce să-l regreţi.

Atunci, îmi spun că nu-i atât de greu să mori căci, până la urmă, toţi oamenii ajung aici. Şi că, la urma urmei, n-ar fi decât un lucru cu care trebuie să ne obişnuim, cu condiţia să nu murim decât o dată.

Dar moartea e cumplită pentru cel ce nu şi-a trăit din plin viaţa. Religiei îi este uşor să-i spună: „Nu te întrista! Viaţa începe dincolo şi vei fi răsplătit.”

Trebuie să trăieşti începând de aici, de jos.

Camarade, să nu crezi în nimic; să nu accepţi nimic fără dovadă. Sângele martirilor n-a dovedit niciodată nimic. Nu există religie oricât de nebunească ar fi fost, care să nu-şi fi avut adepţii ei şi care să nu fi trezit convingeri înfocate. În numele credinţei mor oameni; tot în numele credinţei se ucide. Dorinţa de cunoaştere se naşte din îndoială. Încetează să crezi şi învaţă. Oamenii nu încearcă să impună ceva decât din lipsă de dovezi. Nu te lăsa convins. Nu îngădui să ţi se impună ceva.

Traumatism — adoarme durerea…

Să ne aducem aminte de minunata povestire a lui Montaigne, în care acesta ne vorbeşte despre leşinul pe care l-a avut când a căzut de pe cal. Şi de spusele lui Rousseau când relatează accidentul care era cât pe ce să-l coste viaţa: „Nu am simţit nici lovitura, nici căderea şi nimic din ceea ce a urmat, până în clipa când mi-am revenit… Noaptea era din ce în ce mai adâncă. Am zărit cerul, câteva stele şi puţină verdeaţă. Această primă senzaţie a fost minunată. Nu-mi simţeam încă dorinţa decât prin ea. În acea clipă reveneam la viaţă şi mi se părea că umpleam cu firava mea existenţă toate lucrurile pe care le zăream. Prins cu totul de clipa prezentă, nu-mi mai aminteam nimic… Nu simţeam nici durere, nici teamă, nici nelinişte…“

Cărticica de istorie naturală, pe care am rătăcit-o când a venit războiul şi pe care apoi am căutat-o în zadar, o carte căreia nu-i mai ştiu nici titlul, nici autorul (era scrisă în engleză, de format mic, ilustrată şi legată în pânză

grena), și din care nu citisem decât introducerea, era un fel de invitație la studiul științelor numite naturale. În această introducere se spunea (îmi amintesc foarte bine) că suferința este, de fapt, o invenție omenească și că, în natură, totul contribuie la evitarea ei; și că ea s-ar reduce mult dacă n-ar fi intervenția omului. Asta nu înseamnă că există vreo ființă vie care n-ar fi în stare să sufere; dar că orice ființă șubredă și prost alcătuită ar fi automat suprimată. Apoi se dădeau câteva exemple foarte grăitoare: printre altele, cel al găinii care, îndată ce scapă din ghearele vulturului, începe imediat să ciugulească grăunțe, la fel de liniștită ca înainte. Căci, spunea autorul, și eu gândesc ca el: animalul trăiește în prezent, așa că este cruțat de majoritatea necazurilor noastre imaginare, care își au locul în reprezentarea trecutului (regrete, remușcări) sau în teama de viilor. Autorul, urmându-și teza îndrăzneață, dar pe care gândirea mea a adoptat-o pe dată, susținea că iepurele sau cerbul urmărit (nu de om, ci de un alt animal) găsește o bucurie în fugă, în salturile și-n fentele sale. Și, în sfârșit, știm cu siguranță că lovitura dată de laba unei fiare sălbatice, ca orice traumatism violent, produce un fel de amorțeală, așa că, de cele mai multe ori, prada moare înainte de a fi simții durerea. De altfel, îmi dau bine seama de ceea ce ar putea să pară paradoxal în această teză dusă prea departe; dar, în general, cred că este perfect adevărată și că fericirea de a exista în întreaga natură, exceptând omul, este mult mai puternică decât nefericirea. Dar această fericire se oprește la om. Și asta din vina lui.

Dacă ar fi mai puțin nebun, omul ar putea scăpa de relele pricinuite de război, iar dacă ar fi mai puțin crud cu semenii săi, de cele pricinuite de sărăcie, mult mai numeroase. Nu-i aici nicio utopie, ci simpla constatare că majoritatea relelor de care suferim n-au în ele nimic predestinat, necesar, ci ni se datorează doar nouă înșine. În privința relelor pe care nu le putem încă evita, dacă există boli, avem și remedii. Nimic nu ne va împiedica să credem că umanitatea ar putea să fie mai puternică, mai sănătoasă și, deci, mai fericită; și că suntem răspunzători de aproape toate relele de care suferim.

II

Dacă Îl numesc pe Dumnezeu natură, o fac pentru o mai mare simplificare și pentru că asta îi scoate din sărite pe teologi. Căci vei putea observa că ei închid ochii în fața naturii sau, când ajung să se uite la ea, nu știu să o vadă.

Decât să te lași instruit de oameni, e mai bine să-ți cauți învățătura la Dumnezeu. Omul este contrafăcut; istoria sa este tocmai aceea a subterfugiilor și a prefăcătoriilor. Scriam undeva: „Căruța unui zarzavagiu duce în ea mai multe adevăruri decât cele mai frumoase perioade din

Cicero". Există istoria oamenilor și cea pe care o numim atât de bine istoria naturală. Din Istoria naturală învață să asculți vocea lui Dumnezeu. Și nu te mulțumi s-o asculți în chip nedesluşit; pune-I lui Dumnezeu întrebări precise și obligă-L să-ți răspundă cu precizie. Nu te mulțumi să contempli: învață să vezi.

Atunci vei observa că tot ce este tânăr este plăpând; uită-te în cât de multe teci este înfășurat mugurele! Dar tot ceea ce, la început, proteja plăpândul germene ajunge să-l stingherească de îndată ce are loc înmugurirea; și creșterea nu-i posibilă decât dând la o parte tecile, adică ceea ce la început îl ocrotea.

Umanitatea își îndrăgește scutecele ocrotitoare; dar ea nu va putea evolua dacă nu va ști să se elibereze de ele. Copilul înțărcat nu dă dovadă de nerecunoștință când respinge sânul mamei. El nu mai are nevoie de lapte. Camarade, nu mai consimți să-ți cauți hrana în laptele tradiției, distilat și filtrat de oameni. Dinții tăi sunt făcuți ca să muște și să mestece, iar hrana va trebui să ți-o găsești în realitate. Ridică-te, gol și plin de curaj; fă să crape tecile! Înlătură din jurul tău orice proptea; ca să crești drept, nu mai ai nevoie decât de elanul sevei tale și de chemarea soarelui.

O să observi că toate plantele își aruncă semințele cât mai departe; sau că acestea, pline de savoare, stârnind gustul păsărilor, sunt duse de ele acolo unde, altfel, nu ar putea ajunge; sau, dacă sunt înzestrate cu aripi sau cu egrete, se lasă în voia vânturilor călătoare. Căci pământul sărăcește hrănind prea mult timp același soi de plante; se otrăvește, iar noua generație de plante nu va mai găsi hrană în locul în care și-a găsit hrana prima generație. Nu încerca să mănânci din nou ceea ce a fost mistuit deja de străbunii tăi. Privește cum zboară semințele de platan sau de sicomor, ca și cum ar înțelege că umbra părintească nu le poate aduce decât ofilire și atrofiere. Și vei mai observa și că elanul sevei umflă mai ales mugurii de la capătul fin al ramurilor și pe cei ce se află cel mai departe de trunchi, învață să înțelegi și să te îndepărtezi cât mai mult de trecut.

Înțelege bine fabula greacă: ea ne învață că trupul lui Ahile era invulnerabil peste tot, cu excepția locului pe care îl făcea slab amintirea atingerii mâinilor mamei sale.

Nu vei pune stăpânire pe mine, tristețe! Printre lamentări și hohote de plâns, aud un cântec blând. Un cântec căruia îi inventez, după plac cuvintele, un cântec care îmi întărește inima când o simt că e gata să cedeze. Un cântec pe care, prietene, îl umplu cu numele tău și cu o chemare adresată celor care, cu sufletul plin de curaj, îmi vor răspunde:

Ridicați-vă, frunți înclinate! Priviri coborâte spre morminte, ridicați-vă! Ridicați-vă nu spre cerul gol, ci spre orizontul pământului. Spre locul unde te vor duce pașii tăi, prietene renăscut, curajos, gata să părăsești aceste locuri

pline de duhoarea marților; lasă speranța să se ducă înainte. Nu îngădui nici unei iubiri din trecut să te rețină. Avântă-te spre viitor, încetează de a mai transfera poezia în vis; învață să o vezi în realitate. Și dacă nu este încă în realitate, pune-o tu!

Însetările nepotolite, poftele neîmplinite, temerile, așteptările zadarnice, oboselile, insomniile… ah, cât de mult aș vrea să fii cruțat de toate astea, prietene! Aș vrea să aplec spre mâinile tale, spre buzele tale, crengile tuturor arborilor cu fructe. Să fac să se prăbușească zidurile și să cadă din fața ta barierele pe care o egoistă dorință de acaparare a scris: „Intrarea oprită. Proprietate privată". Să primești, în sfârșit, ceea ce ți se cuvine, întreaga răsplată a muncii tale. Să-ți înalți fruntea și să-ți lași inima să se umple de iubire, nu de ură sau de invidie. Da, să lași să te atingă toate mângâierile aerului, razele soarelui și invitațiile la fericire.

Aplecat mult peste marginea din fața corăbiei, privesc cum vin spre mine valurile nenumărate, insulele, aventurile dintr-un ținut necunoscut, despre care deja…

— Nu, îmi spune el, imaginea ta e înșelătoare. Vezi valurile; vezi insulele, dar nu putem vedea viitorul. Numai prezentul. Văd ceea ce-mi aduce clipa; gândește-te la ceea ce ea îmi răpește și nu voi mai vedea niciodată. Cel care stă în partea din fața corăbiei nu vede, metaforic vorbind, decât un gol uriaș…

— Pe care-l umple posibilitatea. Ceea ce a fost mă interesează mai puțin decât ceea ce este; ceea ce este, mai puțin decât ceea ce poate să fie și va fi. Confund posibilul cu viitorul. Cred că tot ceea ce este posibil se străduiește să fie; că tot ceea ce poate fi va fi, dacă omul va contribui la asta.

— Și spui că nu ești mistic! Știi totuși foarte bine că, dintre toate aceste posibilități, una singură, ca să ajungă să existe ca realitate, trebuie să le respingă în neant pe toate celelalte și că ceea ce ar fi putut fi nu ne invită decât la regrete.

— Știu, mai ales, că nu putem merge înainte decât lăsând în spatele nostru trecutul. Se povestește că soția lui Lot, pentru că a privit în urmă, a fost preschimbată într-o statuie de sare, adică de lacrimi împietrite. Cu fața spre viitor, Lot se culcă atunci cu fiicele sale. Așa să fie.

O, tu, cel pentru care scriu — cel pe care-l numeam altădată cu un nume ce mi se pare astăzi prea plângăreț: Nathanael, pe care astăzi îl numesc: camarad — să nu mai îngădui nimic plângăreț în inima ta.

Învață să obții prin tine ceea ce face ca văicăreala să fie inutilă. Nu mai cere de la altul ceea ce poți obține singur.

Eu mi-am trăit viața; acum este rândul tău. De acum încolo, tinerețea mea se va prelungi în tine. Îți trec puterea. Dacă simt că îmi urmezi, îmi voi

aștepta mai ușor moartea. îți dau speranța mea.

Faptul că te simți plin de curaj îmi îngăduie să părăsesc viața fără regrete. Ia bucuria mea. Construiește-ți fericirea, mărind-o pe cea a tuturor. Muncește, luptă și nu aștepta nimic rău în ceea ce ai putea schimba. Învață să-ți repeți mereu: nu depinde decât de mine. Încetează să crezi, dacă ai crezul vreodată, că înțelepciunea stă în resemnare; sau încetează să pretinzi că ești înțelept.

Camarade, nu accepta viața așa cum ți-o propun oamenii. Nu înceta să te convingi că viața ar putea fi mai frumoasă; a ta și a celorlalți oameni; nu o altă viață, viitoare, care ne-ar consola pentru cea de aici, de pe pământ, și care ne-ar ajuta să-i acceptăm nefericirea. Nu accepta. Din ziua când vei începe să înțelegi că, pentru aproape toate relele vieții, nu trebuie să răspundă Dumnezeu, ci oamenii, nu le vei mai aștepta.

Nu aduce sacrificii idolilor.

NOTE DE SUBSOL

[1] *The Exile's Song* - citat și tradus de Taine, *Literature anglaise*, 1,30.

[2] – Pot foarte bine să concep o lume unde doi și cu doi nu mai fac patru, spuse Alcide.

– Pe legea mea, le sfidez, zise Menalc.

[3] Pe această pantă care îmi apare ca un urcuș, rațiunea mi-a întâlnit inima. Dar ce spun? Astăzi, rațiunea mea o precede. Și dacă sufăr uneori văzând că unii comuniști nu sunt decât niște teoreticieni, astăzi mi se pare la fel de gravă și eroarea care tinde să facă din comunism o treabă sentimentală (martie 1935).

[4] *Dichtung und Wahrheit* - Cartea a XVI-a.